

»Bogati pač vi ste, bogati,
A mi smo beraški ljudjé . . .«
Pred ženina dar svoj postavi,
Obrne se mlinar in gré.

Pogledajo v jerbašček svatje —:
Živ angelj kot dar v njem leži!
Podoben je ženinu jako — —
Zató se takó mu smeji!

Še gódcí smijó za pečjój se,
Smejijo se gosli in bas —
Nevesti kraj ženina lepi
Od stida rudí se obraz.

Gorázd.

Postillion d'amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

I.

V Benetkah.

Kakor Slovenci nazivajo svoja mesta s posebnimi pridevki, n. pr. bela Ljubljana, pisana Loka i. t. d., tako tudi Italijani, in Venezia jim je »la bella« — lepa. Ta pridevek je v toliko tudi resničen, da je že dolgo lepa, torej stara krasotica. Starost pa nikomur ne prizanaša, tudi krasotici ne. Kadar ji igra veselje na lici ter odseva radost iz očesa, izginejo tiste časovne zarézice in gubice na nekdanj gladki polti, ali vsaj ne motijo lepih likov; kadar pa težé dušo skrbi in tožne misli, stopi starikavost tem bolj na površje. Taka starikava krasotica so Benetke. Sicer vsegdar zanimivo mesto kaže mračnega zimskega dné prav tožen, čmerikav obraz; dež rosí iz sive preproge na nébu, odsevajočem se sivo v prostrani vodi, iz katere se vzdigujejo črnikasta, od starosti zatemnela poslopja. Šetališča so prazna in prazno celó slovansko nabréžje »Riva degli Schiavoni«; mnogobrojni trabakoli dalmatinski in domači so odpluli, le nekaj ribiških brodičev in malih čolnov je tû pa tam privezanih in veter jih ziblje, da mali jambori časih dolgočasno zaškripnejo.

»Prav tako mračna je danes ta lagunska ječa, kakor sem sam,« misli si slikar, stoječ mirno vrhu mostiča na Rivi in zrè nepremično po laguni v daljavo. Misli mu hité dalje čez morje, na slikovite obale in otoke dalmatinske, kjer so njegovi rojaki, znanci in prijatelji, in dalje čez avstrijsko mejo na razsézne planôte in visoke planine, kjer so tudi ljudje njegove krvi, ki toliko trpé, živé ubožni, siromašni in sužnji. »Izučil sem se slikarstva, a kaj to hasni našincem? Najmenj

sto let prevréd sem to, kar sem; potujčiti se, udati se v mirno filistersko življenje — to mi ne bo nikdar možno. Pestij jim treba in pušek, ali kdaj še jim bode potrebna umetnost! In naša mesta? Potujčena! Dragi domorodci dalmatinski so prav krotki; glójejo ostanke slavne prošlosti, kakor Italijani. Kaj koristi našincem njih vrlost na morji? Hlapčujejo! Oni je že srečen, ki more položiti svoje ostarele in onemogle ude k počitku na domači zemlji; plodóve vseh žuljev so pobrali tujci. Hlapčevati bodem moral tudi jaz, slikati mehke, nežne stvari, ženske pri vodnjakih, če hočem kaj prodati. Kdo se zanima za nas in junake naše!«

Dolgo zategnen glas iz mogočne piščali velikega parnika prebudi zamišljenega slikarja. Pred otokom Sv. Jurija se valí gost dim iz širokega dimnika. S počasnimi udarci prične lopátasto koló natepavati vodo, parnik se polagoma bliža, toda kmalu ga porine pár v hitrejši tek, ponosno reže laguno in jo meče v globokih razórih na stran, ki prišedši do kraja, visoko zazibljejo pritlikavce ob Rivi. Angleški barják vihrá parniku nad zvezdo. »Ko bi mogel ž njim, daleč stráni, tja v Egipet in dalje v Indijo, ali kamor koli, čim dalje tem bolje!« Tako si želi dalmatinski slikar, ko zavije parnik proti Malamoccu in se utáplja v laguni. Vidi se le črna lisa na vodi in dolga poteza dima nad njim.

»Kaj pa tako globoko premišljuješ, Cetinovič?« reče mlad brdák Nemeč, položivši Dalmatincu roko na ramo. »Vidim te že vso pot od Piazzette doli stati tù, kakor kip.«

»Veš, Gerster, pusto je na tem svetu, v tej mórski ječi pa še posebno.«

»Zopet si melanholičen, kakor tvoje národne popevke; zdaj pa vem, da kmalu zopet kam izgineš. Sicer bi pa storil najbolje, ko bi si ne gnal k srcu stvari, katerih ne moreš premeniti. Pojdi z menoj, greva na »Rivo tondo«, tam nas bode danes več skupaj, saj ni družega storiti tak večer — tebe bi pogrešali.«

Cetinovič temu nemškemu kiparju ne odreče rad kaj in gre ž njim. Čuti se nekako posebno navezanega nánj. Združilo ja je jednako mišljenje, jednaka starost in podobna usoda. Obeh domoroden čut so žalile krute istinitosti. Gerster, sin imovitega lekarja iz Lubeka, izučil se je kiparstva v Berolinu, kjer mu je prusovstvo presédalo čim dalje, tem zoperneje. Ko pa so si Prusi osvojili še njegovo ródno mesto in seveda zapisali tudi njega v vojake, odpotoval je urno na Dunaj. Vojaški begún nikakor več ne sme k svojim ljudem, toda njegovo bolj mirno razpoloženje ga polagoma utolaži. Cetinovičev oče je bil trgovec v Mostaru. Plačal je svojo preiskreno ljubezen do slobode Turku z

„rosó glavô“, padši v boji za domovino in sveti križ. Majka je bežala z jedinim svojim sinkom Petrom v Dubrovnik k bratu ubitega.

Strijc, imovit trgovec, dal je netjaka šolat, ker je kazal toliko prebrisanosti. Vstrpel pa dolgo ni nikjer; šel je tudi na Dunaj, seznanil se tam z Gersterjem in mu tako živo razkladal benečanske znamenitosti, da ga je zvabil tjà. Odide zdaj pa zdaj za kak mesec ali več, ne poslovivši se od nikogar, le Gersterju morebiti pokaže kako skico, nastalo na teh potih.

Medpotoma vpraša Cetinovič prijatelja, koga mu je v družbi kàj pričakovati. »Navadni so skupaj!« odgovori Gerster. »Dà, res, Hartlieb je zopet nekaj časa tù in pride gotovo; védel bode povedati zanimive novosti.«

»Gospod baron?« vpraša Cetinovič z nekako zaničljivim naglasom.

»Pojdi, pojdi! Hartlieb je vrla duša, ki ima dobro jedro. Ti preostro sodiš njegove aristokratske muhe; saj jih razklada le v teoriji nikdar ne v ponašanji.«

»Dà, dà, vedno uljuden, sila uljuden, pa mrzel, vsaj proti meni. Jaz pa ne maram za prazno uklanjanje.«

»Oprosti, temu si sam kriv, da je proti tebi tako hladen; ti si ga močno razžalil, ali bolje, vsekal si težko rano njegovemu ponosu. Tiste „deske“ ne more pozabiti. Pritožil se je proti meni drugi dan. Bolelo ga je, toda ni več rekel o tebi, nego da si neuljudno odkritosrčen človek.«

»Deske? Jaz da sem ga razžalil?«

»Le spomni se. Ko je povzdigoval moč in veljavo tradicije, ki je prednost plemstva pred drugimi, ko sta modrovala tako živahno, on o svojih aristokratskih, ti o demokratskih načelih, in si ti napósled rekel: gospod baron, o tem se z Vami ni dalje razgovarjati, tù imate desko pred možjani, katere predreti Vam Vaši predsodki ne dopuščajo nikakor.«

»Prav praviš, spominjam se; Avgusto je jemal slovó od fantov, chianti nas je razgrel. Res, kar umolknil je potem, nervoznost mu ni pustila več iz ust besede, nego: »dovolite, prosim«. Kdo pa se more vedno ozirati na njegove dražljive čutnice? Njegove trditve so bile razžaljive za nas vse neplemiče. Če greš med nas, ne povzdiguj se nad nas.«

»Saj se tudi ne v resnici. Le privošči mu dobro besedo in prijatelja bodeta, kakor sta bila. Gospodič je vaje tistih praznih, gladkih fraz lahkoživcev in jih tudi od vseh drugih pričakuje, morda zahteva. Resnično prijatelj bode samó ljudem svoje vrste.«

Stopita v trattorijo, gostilno domačega, italijanskega stroja, kjer je v velikem prostoru na enem konci ognjišče in kuha, na drugi podolžni steni visoki sodi in nasproti velike mize. Tu je shajališče benečanskih umetnikov raznih narodnostij: Rusi, Nemci in južni Slovani, katere vse družijo jednaka ljubezen do umetnosti, so tukaj navadni gostje. Mla,še inostrane umetnike ni vabila sem le nenavadna zanimivost te začrnele, ne ravno prečedne sobane, ampak tudi prava, ognjevitina vina. Krčmar tudi ne tají svoje imenitne prošlosti; bil je kuhar pri tem in ónem grofu, knezu. Mož se rad pobaha s svojimi službami pri gospódi.

Prvo besedo ima denes ruski slikar baron Hartlieb, Nемец iz Livlandije, ki je nedavno došel iz Bavarske. Na opazke, zakaj se ni tako dolgo nič pokazal, izgovarja se z obilimi opravki.

»Hm, imate prav prijetne opravke,« oglesi se Gerster, »gotovo, zdaj bivate v zanimivejši družbi, nego je naša. Kdo je neki tista mlada plavka, katero menim da vsak dan spremljate? Brez dvojbe, odlična dama je, dva elegantna gondolirja jo vozita. In —« nadaljuje s komičnim patosom — »prijatelji, kamen za kamenom se ruši, škoda za tak lep talent, položil ga bode v naročaj lepe tujke, izgubljen je za nas in za umetnost. Stopil bode nazaj med svoje grofe, barone in — v zakon!«

»Bravo, bravo, čestitamo!« oglesi se jih več. »Kdo pa je, od kod?«

»Stanuje,« reče Gerster, »če se ne motim, v palazzo Galeone. Lepa severna cvetka, izredno obilih rumenih las, velike modre oči ima, izraz tragičen.«

»Srce jo boli,« izpregovori Cetinovič. »Moral sem jo že videti; taka je le jedna tû v Benetkah; ni izgrešiti tistega mirnega bolestnega izraza na obrazu. Sicer je le žensko bitje, toda pred to bi človek koleno upognil.«

»E, signor conte, govorite!« povzame jih zopet več.

Hartlieb čisto mirno in hladno reče: »Ne bojte se záme, prijatelji, domorodkinja je moja, v vsem drugem se motite; veže me jedino dostojna uljudnost, nič več.«

»Je li Nemka, ruska Nemka ali Rusinja?« vpraša Cetinovič.

»Prava Rusinja, čiste slovanske krvi, iz Peterburga, in išče zdravja tû na jugu,« odgovori Hartlieb.

»Pa ne telesnega,« meni Cetinovič. »V lice je zdrava, kakor riba. Toda istina, neka miloba je na nji, kakeršne še nisem opazil na ženski. Dà, Slovanke so tudi lepe. Povejte, Hartlieb, Vi ste bili mnogo v Peterburgu, niso li Rusinje tudi lepe?«

»Res je, tudi so lepe, ugodno razvite in mične,« reče Hartlieb »toda, kako bi povedal? Nežnost, mehkoča, ljubkost — vse to se nahaja pri

Rusinjah, ne pa ónih klasičnih likov, kakeršnih zahtevajo kiparji za svoje modele in kakeršni tù med Italijani niso redki.«

Vstopi nov gost, široko razrastel in precèj velik mlad mož, obrne oči čez visoko povzdignjen nos po sobi in se pomika proti mizi, od koder se čuje nemška govorica. Pristavi k mizi stol in s kratkim »dovolite, gospodje«, séde oblastno nánj, ne da bi čakal povabila. Nastane nekaka tišina in molčanje pri mizi, došlec je sicer vsem znan, toda nikomur prijeten. Zunanost njegova je precèj originalna, akoravno ne vabljava. Na glavi mu sedí majhna nizka čepica, potisnena podjetno na čelo po stráni. Majhne rdeče cvetke na nòsu in na obilem, brezbradem lici kažejo vstrajnega čestilca Bachovega. Ta gospod je znana oseba vsi družbi, kakor vsem obiskovalcem trga Sv. Marka in drugih šetališč, po čudni svoji noši in izrednem obnašanji, ako tudi je le nekoliko mesecev v Benetkah. Zavil je teló v tesno temno-modro suk-njico, nategnil ozke bele hlače, vtaknil noge v visoke kanone, kakeršne imajo na Dunaji dvorski kočijaži pri paradi, in korakal z važnim ponosom med šetajočo se gospôdo, mahaje z drobno, šibko paličico okoli sebe. Očividno je prišel kazat svoj „Wichs“ v občudovanje tem laškim dušam, ki gotovo še niso védele, kako lep je nemški „burš“. Občinstvo ga je res gledalo začujeno; posebno nedorasli mladeži je bil povšeči in hitro se ga je prijelo ime »il mato«, t. j. norec. In to ime mu je ostalo, ko je izpremenil „Wichs“ z navadno filistersko opravo. Ni pa opustil oblastnega vedenja. Kdor ga natančneje pozná, ne občuje rad mnogo ž njim, ker išče in najde hitro priliko poudarjati svojo neustrašljivost in govori, kakor bi bil dvoboj najljubša njegova šala.

Termometer njegove navdušenosti je pa nocoj še na precèj ponižni stopinji; tako se polagoma govor zopet oživí, dobra volja se nekako vrne umetnikom in v kratkem je središče razgovora gospod z nizko čepico, t. j. leté bolj in menj skrite šaljive pušice občudovanja nánj in na njegove vrlosti. Le Hartlieb je molčeč in zavérovan v drobno knjižico, v katero nekaj piše ali riše s svinčnikom, obračujé večkrat pogled skrivaj na junaka.

»Kaj pa me tako merite z očmi, gospod baron?« reče burš in ostro pogleda ogovorjenega.

»Ne vem, da bi,« méni Hartlieb: »če Vas pa gledam, menim, delam to baš zaradi tega, ker niste nezanimivi.« Burša obletí rudečica, na ostro besedo ne dobí ravno povoljnega odgovora, raztogočen se vzdigne in položi čez mizo pred Hartlieba svojo karto z dostavkom, pri izzivanji običnim. Hartlieb ves prebledí; očitno se borita v njem jeza in pamet. Po kratki tišini pobere mirno Gerster karto in reče resno:

»Gospod rojak! Vzemite Svojo karto. Žaliti Vas nikdo ni hotel. Za silo Vas poznamo brez karte. Sicer smo tù mirni záse in ne dovoljujemo nikakeršnega natolcevanja in nemira.»

Ko burš spregleda opasni svoj položaj, vzdigne se nekako trdo, jezno ter odide izustivši nekaj o strahopetnosti, in da si bode védel že poiskati zadoščenja.

Drugo ali tretje dopóludne pozneje visi v mali kavarni poleg akademije lepih umetnostij, kamor zahaja po dnevi mnogo umetnikov, spretno narisana, velika karikatura gospoda »il mato« v polni burševski opravi. Smeh in radost vseh došlecev pričuje, da je risar dobro delal in da vsi privoščijo »norcu« to kazen za neumno vedenje. Kavarnar na radovédna vprašanja po risarji ne more ničesar povedati, ter zaterja, da ne vé, kako je prišlo to spretno delce na steno. Zvé o stvári tudi upodobljeni gospod, pridere jezen na kavarnarja in se rotí nánj v slabi svoji italijanščini. Kavarnar vzdigne rami proti ušesom in se čudi razjarjenemu prav nedolžno, češ, kako ga more ta prav dobra podobica tako jeziti. Napósled raztrga burš podobo raz stene in izgine ž njo. Od zdaj imajo umetniki mir pred njim, privošči jim le kak jezen pogled, sicer se jih ogiba in stvar pozabijo vsi.

Benetke slové po pravici zaradi milega podnebja; v mirnih dnevih januarija ogreva solnce proti jugu ležeča nabréžja, »Fondamenta«, tako, da odkladajo sprehajalci vrhne suknje. Posebno priljubljeno šetališče po zimi so »Fondamenta delle Zattere«. V obližji je akademija, in blizu nje je naseljenih več umetnikov in tujcev. Tudi Hartlieb stanuje blizu in ker ima poleg slikarskih dolžnostij tudi óne ljubimca, sprevaža tù svojo Marietto, ne plemenito po rôdu, temveč po lepi zunanosti; zaradi tega in zaradi njene prijaznosti in prostodušnosti je prijetna vsem prijateljem njegovim. Tudi je dobra pevka in zná razveseljevati družbo z lepimi pesmimi, národnimi in umetnimi. Pripeljal jo je s seboj iz Firenze, kjer se je bavil poleg umotvorov v palazzo Pitti tudi nekoliko s korom v operi. Jediní Cetinovič je ne mara nič kàj, ker mu je zgolj moška družba bolj po volji in ker ne priklada ženskam posebne cene, razven, če so lepe in zanimive za modél. Ni mu torej prav, ko ga pelje pot čez Zattere, da vidi Hartlieba v takem spremstvu. Izogniti se je prepozno in bi bilo nespodobno, torej ja pozdravi in ja misli toliko spremiti, kolikor zahteva uljudnost.

»Evo,« reče Marietta, »il mato je še tù, tam-le prihaja in grdo gleda.«

Res jim pride nasproti igraje se s svojo paličico. Zavije nekoliko v stran, ko se jim približa. Ko so si skoraj vštric, skoči burš pred Hart-

lieba in ga udari na vso moč s paličico po obrazu rekoč: »Vidiš, slikarski pes, tako rišem pa jaz!« Hartlieb zastoče boleстно in stisne roke na oči; burš zamahne zopet, Cetinovič ga prestreže, dá mu jedno pest v zóbe, drugo v prsi in »il mato« je na tleh, kakor je dolg in širok; tudi paličica se mu ovije nekolikokrat okoli ušes in zleti iz Cetinovičeve roke daleč v laguno. Pristopi nekaj bližnjih šetalcev in izmed dam hitro zmoči jedna robec ter ga položi Hartliebu na udarjeno levo okó, s katerim Hartlieb ne more nič pogledati. Občni hudi nejevolji navzočnih se umakne tudi burš. Marietta vsa obledela se zahvaljuje Cetinoviču in véde Hartlieba za roko ga prijemši kakor slepca. Cetinovič se kar trese od togote in se kesá, da je tako hitro popustil; dà, te neumne priče so pristopile prezgodaj.

Benečanom, mirnim Benečanom zdi se ta dogodek nerazumen. D zdaj se jim je zdel »il mato« le burkast in norčav, odslej ga zmatrajo nevarnim in še tisti večer zvé policija, o dogodku. Seveda burš ne čaka daljših razprav s tem uradom; vzela ga je noč.

Hartlieb utegne dovolj premišljevati o nevarnostih karikaturista, ker dobrih štirinajst dnij ne sme na zrak. Priznati si je moral, da pozná Cetinoviča od čisto nove strani; nikdar ne bi bil pričakoval od tega mirnega in pravo za pravo mrzlega Dalmatinca take brambe. Res je Marietta vse živo povedala, kakšen srdit obraz, bled in izpremenjen, je imel Cetinovič, kako je planil na večjega in toliko močnejšega sovražnika. »To je tiger«, pravi, »strah me ga je bilo, bolj kakor ónega. Ti Dalmatinci! Na videz hladní, imajo še bolj vročo krí od naših ljudij. Zdaj pa že verjámem, kar je pripovedoval o krvnem maščevanju rojakov svojih. Če se je za družega tako postavil, kako bi maščeval še le sebe. Jaz si ga ne želim za sovražnika.«

Hartlieb misli nekoliko drugače o tem in kar najhitreje se zahvali Cetinoviču pismeno, ne z uljudnimi, ampak z iskrenimi prijateljskimi besedami.

II.

Aleksandra.

V svoji slikárni, v tretjem nadstropji stare palače na Campo S. Polo stoji Cetinovič pred podobo zamišljen v delo. Kar nekdo potrka in hitro vstopi. Slikar se obrne na pol, dene čópič v levíco k drugim in podá desnico Hartliebu, ki ima na spomin svojega poskusa v karikaturi še malo modre lise pod levim očesom.

»Hočete li potovati v Kitaj, t. j. v Kitaj ali Japan, ali morebiti v Maniljo?«

Cetinovič se popolnoma zasuče od slike k prijatelju, gleda ga malo začudeno in se nasmehne.

»Resno govorim, ne glejte me tako neverjetno. Prosim, odgovorite, hočete li prevzeti prav važno nalogo, ki zahteva pravega možá, kakor ste Vi, kateremu se sme vse zaupati? Vi ste zmožni rešiti stvar, Vi ste srčan, neustrašljiv, premišljen, znate več jezikov. Storite meni veliko ljubáv, če greste, in Vaša škoda gotovo ne bode.«

»V Kitaj, Japan, Maniljo? Prijatelj, to je daleč, jako daleč, in kaj naj počnem tam?«

»Odločite se, recite, dà, in zveste vse, še nocoj. Ako pa ne greste, prosim, molčite! Vem, molčati Vam ni težko. Stvar je nujna, nocoj še moram védeti Vaš odlok. Če greste, snideva se drevi ob sedmih na trgu Sv. Marka. Popeljem Vas tedaj v hišo, kjer uravnamo vse potrebno. Zdravi! Oprostite, imam pôsla, mnogo pôsla. — Pojdete li? Kàj ne da!« in odide.

Cetinoviču ne gre stvar nikakor v glavo. »Hm«, misli si, »do sedmih je še dolgo, najprej moram končati denašnje delo,« in slika dalje. Misli mu pa niso kàj pri delu. V spominu se mu budé zemljepisni drobci iz šolskih let, iz davno prebranih potopisnih knjig ob Aziji, vzdigujejo se mu v duhu čarobni otoki s palmami, brezkončni ocean — odloží delo nekončano in hajdi h Gersterju. Ta je že nekaj védel, ker je bil malo prej Hartlieb pri njem. »Pojdi!« reče kipar, »ta poziv je záte kakor nalašč; zadostiš v polni meri željam, ki te vedno nekam gonijo. Stvar mora biti zanimiva. Hartlieb ima jako visoke zveze.« Po daljšem posvetovanji skleneta, da Cetinovič naj gre, ako je res kàj na tem. Vsa stvar se mu pa še ne zdi zeló verjetna.

Ob dogovorjenem času se snide s Hartliebom. Prepeljeta se po vélikem kanalu v palačo, veliko staro poslopje, katero je znotraj jako lepo vzdržavano. Na vrhu širokih marmornih stópníc ja pozdravi dama srednje starosti. »Gospodična Pavlina Molijevska,« predstavlja Hartlieb. Vsi stopijo v velik salon. Ni še utegnil Cetinovič ogledati si zanimivosti sobane, ko stopi iz stranskih vrat lepa plavka. Cetinovič osupel pozabi skoraj na poklon, pri predstavi običajen, in presliši imena. Glej, óna Rusinja je, šine mu v glavo, prav tista; te modre oči, ti tako bogato zaviti zlati lasje! Samó večja se mu vidi in močnejša kakor v gondoli. Gotovo, lepša tudi v tej preprosti opravi, ki se tako mehko lije po krepostnem telesu. »Gospod Peter Cetinovič«, prebudi ga mehke glas iz njegovega opazovanja, »pozdravljam Vas, Vi tedaj greste v Kitaj, Vi mi storite to ljubáv, Vi mi hočete pomagati v moji nesreči? O kako sem Vam hvaležna!«

Peter, ne dobro vedóč za pravo titulaturo, pomaga si z ‚visokorodno‘, ‚milostivo‘.

‚Nazivajte me Aleksandro, gospó Aleksandro, pojdite semkaj, da Vam vse razložim,« in véde Petra, trdega Petra v kabinet, kjer mu primakne stol in sama séde prédenj.

‚Torej greste? Vi me ne boste prevarili! To Vam berem na obrazu. Ni mi treba zadrževati, poznam Vas, Hartlieb mi je mnogo právil o Vas. Šla bi rada sama z Vami, pa še ne vem dobro.‘

Peter se razvneplje, zdaj sedí tej čarobni mladenki tako blizu náspoti. Ona upira vánj zaupno svoje velike temno-modre oči, govori tako preprosto ž njim, kakor znanka, prijateljica od davna — čuti se v sredi romantičnih dogodkov in prvi predmet je neizrečeno mil in ljubezniv. Ima že največje zanimanje za vso stvar. Aleksandra mu začne pripovedovati. Kmalu zvé od Aleksandre cel roman, ki se pa tam šele prav zapletati začinja, kjer se drugi navadno končajo.

Aleksandra, hči visokega uradnika v Peterburgu je zgodaj osirotéla. V povračilo zaslug očetovih vzeli so nadarjeno, krasno razcvetajočo se damo na dvor v obližje carinje; bratu njenemu pa, nekoliko starejšemu, dovolijo udati se po svojem nagibu studijam slikarskim in odpotovati v Italijo. Ni še bila pol leta na dvoru, ko se vnamé iskrena ljubezen visokorodnega mladeniča do lepe severne cvetke. Prva ljubezen teh dveh mladih src ne plaši se nikakih ovir, hoče jih premagati na ta ali óni način. Oče, vsemogočni oče vélikega kneza — imenujmo ga Vladimir — pa nikakor ne odobruje zveze ljubimcev; o zakonu že celó ničesa neče slišati in reče kratko: »Ne, nikdar!« Namenil je sinu drugo pot, nobena prošnja zaljubljenecv in njih pokroviteljev ga ne gane. Misli si, da se mladost kmalu utolaži. Vstrajni naporí zakonáželjnih zaljubljenecv so stvar le toliko izpremenili, da nastane njiju položaj opasen in nevaren. Skleneta drugo pot, ker ne gre naravnost. Aleksandrina guvernanta, sedem ali osem let starejša Hamburžanka, prikupiti se je vedela svoji gojenki tako, da jo je mlada damica obdržala tem rajša pri sebi, ker je našla prijateljsko udanost in neko modro vodstvo pri starejši družnici. Ta zná tako korenito ocenjevati ljudi in stvari s svojo trezno in mirno pametjo. Guvernanti je ugajalo, ljubezen neizkušene svoje mlade prijateljice podpirati; zapazila je v nemajoči se ogenj najbrž prej, nego li Aleksandra sama, kateri je tolažilo in potreba odkrivati prepolno srce svoje modri prijateljici. Guvernanta izumi različne pomočke, ki bi vodili k zaželjenemu koncu. Aleksandro je odlikoval takoj po njenem nastopu pri dvoru admiral Tjepušin, mož v »najboljših letih«, na carskem dvoru veljaven in vpliven. Aleksandra njegove dvorljivosti

iz početka niti razumela ni, vendar pa kesneje, ko se je zavedla ljubezni svoje do Vladimira in se ji je admiral bližati izkušal resno in pošteno. Da bi tajne namene tem lože zvršili, ukrenejo dotičniki, da mora dajati Aleksandra na videz nekaj sluha admiralu in ne odbijati mu upanja popolnoma. Sicer se rada ne udá v to, ali biti mora in stvar ima dober vspeh. Posreči se odvrniti pazljivost nasprotnikov. V tihi noči poročí pravoslaven duhovnik pred pričami Aleksandro z vélikim knezom Vladimirom. Srečna sta in kar jima je še treba k popolni sreči, Vladimirovega očeta dovoljenje, upata dobiti post festum ali — biti srečna tudi brez očetove milosti. Dokler ostane vse tajno, nihče ne moti zaročencev. Ko pa ni móči prikrivati več nasledkov, seže očetova volja neusmiljeno vmes. Ni čuda, da napravi stvar veliko hrupa na dvoru. Cepijo se v dve stranki dvorjani. Na čelu nasprotnikov, ne očitno, pa tem vspešneje deluje ekscelenca admiral Tjepušin, katerega naklonjenost do »zvite« Aleksandre se je po blamaži izpremenila v iskreno sovraštvo. Mož je blamiran, to ga silno peče in hoče se maščevati Aleksandri, kar mu je toliko lože, ker se na dvoru rada sluša njegova beseda. Nekoliko sam, nekoliko po prijateljih svojih vcepi Vladimirovemu očetu prepričanje, da je te mladeniške budalosti in neubogljivosti kriva največ Aleksandra, katera umeje zastirati pod krinko navidezno-naivnega in nedolžnega vedenja veliko ženske lokavosti in izvrstno agitovati za svojo korist. Oče je popolnoma uvérjen, da nikakor ne pristaja mladeniču, dopolnivšemu komaj dvaindvajseto leto, mehkužiti se v naročaji te zapeljive sirene, da ga je treba navésti na modro pot, ako hoče videti kdáj izpolnjene ponosne nade o svojem sinu. Admiral Tjepušin, dobí in prevzame nalogo iti z Vladimirom na potovanje po daljnem svetu, nadzorovati njegovo izobraževanje v mornárstvu, prestvariti ga v možá po očetovi volji. Aleksandri ne morejo pomagati njeni prijatelji, pade v popolno nemilost, mora zapustiti dvor in Peterburg. Z zvesto svojo guvernanto, udano Fanico, beží na gradič blizu Moskve in čaka tù v bridkosti in žalosti, kaj ji usoda še hudega nakloni. Nesrečni pop, ki se je dal po gorečih prošnjah pregovoriti in je ljubimca ritualno zvezal, dobil je, kakor bi mi rekli, novo faro, do katere je moral z varnim spremstvom dolgo potovati, kajti Irkutsk je daleč od Peterburga.

(Dalje prihodnjič.)

»Hu, to teží, tiščí! . . .« Tu se zabliskne:
 Pred njim sopèč
 Upógnen stopa — sósed Vld — na ramah
 Mejník nosèč!

Pa bil je Martin svoje dní voják vam,
 In ní se bal; —
 Kakó nocój domóv je prišel s sejma,
 Pa le ní znal.

A čudno prinesó mu vsi novíco.
 Ko sine svít:
 »Sinóč umrl je nagle smrti sósed,
 Mejáš naš — Vld!«

Gorázd.

Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

II.

Aleksandra.

(Dalje.)

Minilo je dobro dve leti, odkar je povila Aleksandra na ome-
 njenem gradiči čvrstega dečka. Materi je otrok velika tolažba,
 vendar zadene jo nov udarec, ki ji potare dušo in izpodjé
 tudi njeno zdravje. Za Boga, Vladimir, nje Vladimir, ki se je postavil
 za svojo ljubezen tako goreče in neustrašljivo, pisal ji je zadnji čas
 res redkeje in nekako hladno, zdaj pa naravnost izreka, da je obupal,
 da se jima treba udati, da ji ne smé in ne more nì pisati več. Tega
 udarca tudi nje krepka narava ne prebije; prime se je huda vročinska
 bolezen. Ko se zavé, spozná poleg sebe svojega brata, ki jo váruje
 skrbno in ljubeznivo ter ji pripoveduje, da Fanica oskrbuje sina, da
 naj prav lepó vse uboga v prid svojega zdravja; kadar okreva in do-
 volijo zdravniki, dobí tudi svoje dete, Vladimirčka. Res tudi okreva,
 brat jo pelje iz Rusije na jug, v Italijo, tukaj pa, ker ji ne more več
 prikrivati in upa njeno zdravje dovolj utrjeno, nasprotovati tudi temu
 najhujšemu udarcu, pové ji napósled, da je sin njen Vladimirček prve
 dní po njeni bolezní umrl za božjastjo. Izročí ji takisto pismo od Fa-
 nice, v katerem je razloženo, kje je pokopan i. t. d. Fanica se dalje
 prav prijazno in ljubeznivo poslavlja v pismu od svoje gojenke rekoč,

da je sama sila nesrečna, ker jo bo morda mati tožila neskrbnosti. Ne more več pred njeno obličje; ne pripušča ji vest obujati svoji preljubljeni gojenki in prijateljici toli žalostne spomine s svojo navzočnostjo. Ko je brat, zapustivši slikarske študije v Firenci, prispel k bolnici, Fanice ni bilo več, šla je z otrokom v Moskvo na povelje zdravnikov. Kar on vé, je tudi res tako, kakor piše guvernanta.

Cetinoviča ne zanima samó povest, temveč opazuje z rastočim sočutjem pripovedovalko, kateri igrajo izrazi čutil na lepem obrazu tako jasno, da je vsaka beseda prepričevalna in seza do srca.

»Ne bom Vas mučila,« nadaljuje gospá, »dalje s tem, kar sem trpela; zagotavljam Vas, imela sem pekel v srci, obupala sem nad Bogom in nad vsem. O, brat moj je imel težke ure z menoj!«

Kapajo ji debele solze po belem lici in močijo tanki čipkasti ovòj, zategnen okoli krasno polnega vratú. Cetinovič začuti neko mučno zatezanje okoli svojih usten, kakeršnega se ne spominja kdáj. Vraga, misli si, moškemu ne pristájajo solze, in seže po zemljevidu, blizu njega razgrnenem rekoč: »Káj ne, milostiva, tù-le je Kitaj,« jezeč se v istem trenutku nad seboj, da je káj tako neumestnega izustil, vendar zadovoljen, da sme obrniti oči stráni od teh solz.

Aleksandra se skloni malo bliže in položí roko na Petrovo laket rekoč: »Oprostite mi, premagalo me je, le potrpite, govorila bodem mirno. Vi poiščete sinka mojega in mi ga privedete nazaj.«

»Mrtvega?« vpraša začujeno Peter.

»Kako sem zmédena! Živega, saj žíví, vidíte, tako-le je bilo. Vladimirček ni umrl, guvernanta ga je ukrála, ta kača!«

»Zakaj vendar?«

»Za gotovo samí ne vemo. Da bi bil mojega moža Vladimira oče ukazal to krutost, ne moremo verjeti. Oj, Tjepušin, Tjepušin,« reče s povešenim obrazom, »strašno si se maščeval! Veste, jaz imam navzlic vsi nesreči prijatelje, tudi mogočne prijatelje. Guvernanto je videl slučajno na kolodvóru v Firenci služnik vélike kneginje Helene in jo spoznal; imela je pri sebi malo dete. Govorica s tem je došla tudi do kneginje; jako ljuba stara gospá je in meni naklonjena. Dobili smo migljaj in razumite, sledili smo brez prestanka za njim naprej in nazaj.

Guvernanta se je potikala z otrokom, izdajaje se za vdovo angleškega trgovca, po manjših mestih, pomikala se čez Francosko v Italijo; sledili smo jo čez Brindisi v Aleksandrijo; v Suezu se je ukrcala na angleški brod. To je naš zadnji sled; kajti potnik, katerega sem poslala za njó, izginil nam je pol leta sem popolnoma. Vidíte, tukaj-le

jo dobite v jednom teh-le kitajskih mest, ali pa tù-le v Japanu; tù-le na Manilji je pretoplo«.

Našteva tuja mesta in razkazuje po zemljevidu z belim svojim prstom, kakor bi ne bili ti kraji dalje narazen, kakor Lido ali Mestre od Benetek.

Vstane, vzame večji zavitek, dene iz njega dve manjši in jedno veliko fotografijo in jih podá Cetinoviču rekoč: »To je ona, Fani Schwerzer, tista kača, zdaj Mistress Seamens, če se ni zopet prekrstila«.

»Inteligenten, toda suhoparen obraz,« reče Cetinovič, pogledavši fotografijo.

»Vi jo boste našli in vzeli ji otroka, pa zahtevam še več od Vas. Moj mož, véliki knez Vladimir, pride skoraj na Maniljo; potoval bode po kitajskih in japonskih mestih, lajtnant je na fregati »Svetlani«, kateri je komandant admiral Tjepušin. Vi izročite vélikemu knezu vse, kar Vam dam; približate se mu na ta ali óni način.«

Ko jo Cetinovič neverno gleda, nadaljuje: »Ne čudite se; uverjeni smo, da nisem ni jednega pravega pisma dobila od Vladimira in on ne od mene, odkar sva se ločila. To je vse preskrbel admiral. Ko smo zvédeli, da otrok živi, odprle so se nam oči. Preštudirali smo vsa Vladimirova pisma, primerjali jih s pravimi — vsa, vsa so podtak- nena. Seveda, Tjepušin je dobil pooblastilo »princa ozdraviti« in je pri zvršitvi delal po svoje, kruto pretiraval, ker me je hotel uničiti.«

»Glejte, ta je on, dala Vam bom tudi tri fotografije, tù-le se je dal fotografovati dan prej, predno me je védel pred oltar. Velik je, lahko ga boste spoznali, vidite, tù je najin monogram,« reče kažóč na nekako od dveh pismen spojeno znamko.

»Lep, mlad mož je,« reče Peter ogledujoč podobe mladeniča, kateremu poganja prvi mah na plemenitem lici.

»Milostíva gospá, naloga je težka, zeló težka; volja me je, posku- siti hočem vse, ne odjenjati. Do kneza priti me ni skrb, toda Fanico najti bode težava. In če jo najdem, zlepa ne dá otroka«.

»Tedaj ga ji vzemite s silo! Mož proti ženski, in tak kakor ste Vi! S silo ali zvijačo, kakor preudarite«.

In nagnivši glavíco nekoliko po stráni uprè polno in milo oči v Cetinoviča rekoč: »Prevarili me pa Vi ne boste, to ni mogoče!«

»Ne, to ni mogoče!« reče Cetinovič.

»Povedati Vam moram še toliko. Prijatelj moj, knez Lieven, Vam vse potrebno še bolje razloži, mislim, da je že došel, Hartlieb je šel pónj. Bodite nočoj moj gost, da se domenimo. Čas do odhoda je

kratek, »Pera« odpluje čez šestintrideset ur. Če zamudite ta brod, izgubljen je ves teden.«

Knez Lieven, osivel mož dobrohotnega in prijaznega obraza je v resnici došel. Pri večerji poučuje Cetinoviča in mu razlaga razmere v sprednji Aziji, govori mu o značaji dotičnih oseb in poudarja vedno: »Várujte se Tjepušina, delajte, dokler mogoče, neóčitno in ne mislite, da boste občevali z vélikim knezom brez ovir.«

Cetinovič takoj spozná, da ima v tem gospodu jako zvedenega in praktičnega svetoválca.

Pri odhodu podá Aleksandra Cetinoviču nekaj v zavitku rekoč, naj si oskrbí s tem potrebščin za potovanje, za dolgo potovanje in ga prosi priti drugo dopóludne na trg Sv. Marka v kavarno »agli specchi« v jedno zadnjih sobic, priporočujé mu tajnost, ker ta je vsakega vspeha prvi pogoj.

III. Priprave.

Ko si drugo jutro Cetinovič mane zaspane očí, je še mračno, zgodaj, akoravno mu je sinoči podoba lepe Rusinje in njena povest dolgo odganjala spanec.

Zbira svoje misli in vtakne v žep tistih tisoč frankov, prejetih za nakupovanje popotnih potrebščin ter se le prepriča, kako resen je njegov položaj. »No, Peter,« govori si, »zdaj na delo; odpotuješ v Kitaj in Bog vé kam še! Poslanec posebne vrste. Danes imaš še čez glavo posla. Glej, prijatelj tvoj Hartlieb je našel na tebi takih lepih lastnostij, za katere niti sam nisi znal. Káko zaupanje stavijo ti aristokratje v té! Odkritosrčno priznaj, gotovo ne veš, s čim si se tako močno prikupil Hartliebu, da iz obširne množice prijateljev in znancev svojih pograbi prav tebe in véde pred Rusinjo kot zaupnika tako važnih rečij. Morda mu je res tista praska z »norcem« naredila tak vtisk, da hoče dalmatinskega »tigra« poslati na lov za tatico? Zakaj ne gre on sam? Res, njegove čutnice! Vsak majhen nasprotni vetrič bi mu udušil sapo. Če se prav spominjam, ima Aleksandra tudi brata, zakaj ne gre ta? Morda je premlad ali kaj li? Čudno, da med svojci ne najdejo pripravnega poslanca. Dà, to bode: bojé se neznanega, nenavadnega; trdni so le v kolovózu, od mladih let po skrbni vzgoji privajenem, kakor jih uči tradicija. Začuti se torej važnosti svoje, Peter, občeval boš s princem, z vélikim knezom, če se ti posreči priti do njega, in pograbil bodeš njegovega sinka iz rók pustolovke, če ga res najdeš. Ako pa nimaš sreče, posebne sreče, boš pa lahko na stare dni pripovedoval, kako si šel nekđaj v Kitaj na uro gledat.«

Priznati si mora sicer, da, kar se njega samega tiče, nista se motila Hartlieb in Aleksandra, da hoče res vse poskusiti in dognati svojo nalogo, da se napósled ne bojí niti vruga samega. Toda zaveda se tudi težav vedno bolj. Prvič najti guvernanto Schwerzer v tako obširnih krajih; po polovici Azije skoraj bi jo imel iskati, in nadalje je ta ženska po vsem pripovedovanji jako prebrisana in zvita in si ne bo dala vzeti otroka brez obotavljanja, kakor misli Aleksandra. Kdo vé, če se ni admiralu v dolgih dveh letih posrečilo dognati svojo nalogo, in če ni princ ozdravljen? Ubožica Aleksandra upa in véruje vse, kar želi njeno srce. Cetinovič sklene o prvi priliki izprašati sam kar najnatlačneje vso stvar, poudarjati negotovost, obupnost dobrega vspeha in ko bi le zahtevali navzlic vsem pomislekom, naj potuje, ostati tudi možbeseda in ogledati široki svet na tuje troške.

Ko si s tem sklepom nekoliko olajša vest, poišče izmed svojih papirjev, razmetanih v najlepšem neredu, listine tikajoče se svoje osebe. Najde poleg akademijskih izpričeval srečno tudi zastareli popotni list in odide h Gersterju, ki že pridno mestí, tlači in gladi ilo. Gerster mora pustiti za danes delo in dan žrtvovati prijatelju. V bližnji gostilni se domenita ob vseh popotnih potrebščinah. Gerster jih gre v prodajalnice kupavat, Cetinovič pa v avstrijski konzulat uredit popotne svoje pravice. Slikarji imajo svoje muhe, ne vežejo se vselej na pota navadna človeški družbi. Tudi se na konzulatu ne čudijo, da hoče avstrijski podanik potovati v daljne azijske dežele, iskat novih zanimivih študij, in mu ne delajo nikakeršnih ovir.

Na trgu Sv. Marka ugleda Hartlieba in mu začne takoj razkladati svoje pomisleke. »Zdaj ni čas za to,« dobí v odgovor, »pojdiva, že čakajo, samó toliko Vas prosim, v navzočnosti italijanskega kraljevega notarja govorite toli previdno, da ne izdaste tajnosti; ni mu treba mnogo vedeti. Tudi nikar ne razkladajte svojih pomislekov pred Aleksandro. Tako se je oklenila upanja, tako jo je oživila nada do srečnega vspeha Vašega potovanja, da se ne upamo in ne smemo te nade podirati. Z ugovori ji izvabite le solze, če ne še kàj žalostnejšega.«

Na ugovor Cetinovičev, kaj potem, ko bi le nič ne dosegel in se moral vrniti prazen tako, da bi bili vsi veliki troški brez koristi, nadaljuje Hartlieb: »Preverjen sem, da storite svojo dolžnost v polni meri, da se smemo zanašati na dobro Vašo voljo, na Vaš značaj; več tudi ne moremo terjati od Vas in ne zahtevamo nič nemogočega. Ker ste omenili troškov, odgovarjam Vam samó to, da ščediti Vam ne bo treba, računov ne bode nikdo terjal od Vas, Vi imate naše popolno zaupanje, ta izjava, prosim, naj Vam zadostúje.«

Ko stopita v ločeno sobico umetniško-elegantne kavarne »agli specchi«, pozdravi ja precejšnja družba. Aleksandra se nasmehne Cetinoviču tako prijazno in podajaje mu mehko roko ga obsuje s kopicco prijaznih vprašanj, da slikar zatrè vse svoje ugovore in pomisleke ter se čuti nezmožnega upirati se, v čemer si bodi odkritosrčni ljubeznivosti te nesrečne, lepe žene.

Notar, znanec in prijatelj Hartliebov, je že pripravljen in knez Lieven mu narekuje misli, katere naj izrazi v zakoniti obliki. Aleksandra, rojena Ž—ska iz Peterburga, pooblaščuje slikarja Petra Cetinoviča iz Dubrovnika zastopati in varovati njene interese; odobruje vse korake slikarjeve v dosego njenih pravic, kjerkoli in s katerimi si bodi pomočki, izvestno mu daje pooblastilo storiti vse óno, kar mu naroča v posebnem svojeročnem pismu, katerega vsebina pa ostáni znana pooblaščenecu samemu. Priče naj potrdijo izjavo naročilke, da je njena zahteva v omenjenem pismu izrečena in da jo je pooblaščenec iz njene roke prevzel.

Ker ima notar svoje pomisleke, kar se tiče »katerih si bodi pomočkov,« mora se mu zatrditi, da naročila niso protizakonita, kar tudi vestno pristavi. Skrbni mož za obe stranki zapiše takisto izjavo Cetinovičevo, da hoče to pooblastilo rabiti samó v korist pooblastnice Aleksandre, rojene Ž—ske.

Ko je ta važen akt dokončan in se notar posloví z globokimi pokloni, odpustiti se smeta tudi priči, ki sta bili povabljeni zaradi Cetinovičeve osebe, ker ga notar sam ni poznal. Sicer razven starega gospoda ostali ne prištevajo pooblastilu prav velike važnosti, tudi Cetinovič sam ne sluti zdaj, kolika pomoč mu bo še Aleksandrino zapečaćeno naročilo brez kuverte, ker naslov je pisan na hrbtu obširnega pisma; tako je zahteval knez Lieven.

Že med notarijatskim delom je bila vstopila Molijevska z lično usnjato torbico in pokliče zdaj Cetinoviča k sebi. Vzame iz torbice težek papirnat zavitek ter prosi slikarja, naj prešteje napolcondore, ki so v njem. Vsak zavitek jih ima po petdeset in zavitkov je dvajset. Slikar odprè le prvi zavitek, prešteje površno rumenjake, potem zavitke in reče, da je vse v redu. Molijevska zaprè s ključkom torbico ter jo obesi, polno suhega zlatá, Cetinoviču čez ramo in mu izroči ključek. Aleksandro so te resne stvari kàj malo zanimale, pregledovala je telegrame po časnikih. Odloživši list vzdihne: »Nič, kar nič ne najdem«, in obrnivši se k Cetinoviču reče: »Dati Vam moram zlató, ako ravno je težko nositi in varovati; pa od tukaj ni bankirskih zvez, tudi se lože varuje tajnost na ta način. Ko bi se morali muditi dolgo in

bi izročena svota ne zadostovala, poskrbimo že dalje, da mi le poročite o pravem času. Ščediti Vam ni treba, oh, da bi bila le sreča mila Vam in — meni. Šla bi rada tudi jaz, toda podvreči se moram pametnim svetom in čakati tukaj posledka. Nemir me bode moril, težko bom čakala Vaših poročil, Vaše vrnitve, pa je bolje tako. Jaz bi Vam bila le ovira in moja navzočnost bi lahko vse pokvarila. Ne smem Vas dalje zadržavati, le to Vas še prosim, izberite si prijatelja, na kogar boste pošiljali poročila, da jih izroča meni. Prijatelj moj Hartlieb jih ne sme prejemati, znan je kot prijatelj in pomočnik moj. Vedite namreč, da se ne čutim varne in da težko kaj prikrijem ogleduhu, ki me skrivaj opazuje. Ne čudite se, res je tako, za gotovo vem, da je admiral Tjepušin poučen o vsem mojem početju. Pričakujem Vas drevi, pridite, kadar opravite posle svoje, četudi pozno; čakala Vas bom. Pripeljite s seboj tudi prijatelja svojega poverjenika.«

Poslovivši se odide s Hartliebom in Molijevsko, samó knez Lieven ostane in se primakne k mizi, obloženi s časniki.

Cetinovič neče izpustiti te morda zadnje prilike, da ne bi odkrito govoril z gospodom, ki se mu kaže jedini zmožen, ocenjevati vse poslanstvo stvarno in trezno in vsaj proti njemu olajšati si vest. Gledé vélikega kneza Vladimira se mu ne zdi umestno izkazovati svoje skeptične misli, čuteč, da je to predelikatna stvar, na katero on sam ne bo nikakor vplival; temveč pa ima mnogo vprašanj tikajočih se guvernante Fanice Schwerzerice.

»Po Vaših skrbnih vprašanjih,« odgovorí knez, spoznam, da boste prav postopali, da boste položaj vselej dobro preiskali in ocenili pred akcijo. Rad Vam postrezam z vsem, kar mi je znano. Sled guvernante do Sueza ni dvojben. Kakor hitro se je prepričala vélika kneginja Helena, da je to res, kar ji je poročil strežaj, da je bila namreč Schwerzer z detetom dotične starosti na kolodvoru, zvedela je o tem tudi Aleksandra in njen brat; poslednji je preiskaval in prežal po kolodvorih in hotelih v Rimu, kjer je tačas bival. Mož je v praktičnih stvareh še menj vaje in ima tiste blagohotne naivnosti skoraj v toliki meri, kakor sestra njegova.

Gospodič je, kar se dostaje guvernante, ostal ves nedolžen. Ko bi ne bila poslala na svojo roko vélika kneginja za guvernanto prav tistega komornega slugo, ki jo je videl v Firenci, ne imeli bi nikakersnega sledú. Ta sluga, pravi prebrisanec, prišel je le teden pozneje v Brindisi, ko se je ukrcala na angleškem bródu v Aleksandrijo. Srečen slučaj je bil, da ni nobena druga gospá z detetom stopila na isti brod. Dete je pa za agenturo angleških poštnih brodóv posebnega pomena; kakor

hitro je namreč med pasažirji prvega reda dete pod drugim letom, mora molzna krava na krov zaradi svežega mleka. Tako si je agent dotično gospó — imenovala se je Seamens — dobro zapomnil in se je po popisu sluge dobro spominjal. Po pismenih povpraševanjih se je zvedelo še, da se je ukrcala dné 3. januvarija prošlega leta, zarad vročine ob najugodnejšem letnem času, v Suezu na »Tanjore«, poštnem brodu za Aden in Point de Gall. Kakor Vam znano, naročila je Aleksandra trgovskemu agentu, potujočemu na vzhod, daljše preiskavanje. Sumnjam, da jo je mož našel in se sporazumel ž njo. Če je tako in se ne motim, treba Vam bode tem več previdnosti.

Čudite se, da je guvernanta zbežala z detetom ter je ukradla. Sam je nisem poznal, ali po vsem, kar vem o nji, sklepam, da je gospodična Schwerzerjeva, ali kakor se zdaj imenuje gospá Seamens, dovolj izobrazena ženska, ima tudi dôkaj, brezsrčne trezne pameti, porabiti ugodne slučaje v svojo korist brez pomislekov. Admiral ne bi bil mogel najti boljše pomagalka za svoje nakane. Razumno, mož je prav računil v prid svojo naloge, zatreti in ozdraviti Vladimirovo strast do Aleksandre, če je odstranil dete, najtrdnjšo vez njijine ljubezni, in je prikril roditeljem in svetu za vselej. Schwerzer je prevzela z dečkom gotovo tudi lepo penzijo in sina záse; samó skriti se mora ž njim, bežati tako daleč, da bi bilo odkritje nemogoče. Iz dečka vzgojí prav po svojem ukusu hvaležnega sina za stare dni svoje. Da ga hoče ohraniti, nam je porok skrbno razvrščenje njenih postaj na potovanji iz Moskve do Sueza; privajala je vedno bolj po južnih, toplih, pa vselej zdravih mestih sebe in otroka na toplejše podnebje. Po poročilu agenta v Brindisiji je bilo dete živahno in cvetoče. Skrbela bo prav po máterinski zánje, ker zlobna ravno ni in ustvarila si je na ta način prijetno ekstistenco, katero si bo izkušala vzdržati z vso modrostjo svojo. Dobro vé, da je mogočni oče vélikega kneza Vladimira nikoli ne zapustí. Da si je izbrala angleško ime, šla med ta narod, ki je raztresen po vsem širokem svetu v mogočnih kolonijah, dela gotovo čast njenemu razumu. Ne bi se mogla bolje skriti pred Rusi; v angleških kolonijah najde povsodi izvrsten komfort civilnega življenja in angleška gospá povsod in vselej največ varstva. Angleškega ženstva boljših krogov gre več po svetu, nego li ženstva vseh drugih narodov skupaj. Da poskrbi za dobro vzgojo in prijetno prihodnost Aleksandrinega sina, sklepam dalje iz naslednjih stvari. Admiral, oprézen kakor je, hotel se je zavarovati za vsak slučaj. Ko bi le prišla laž o dečkovi smrti na dan in bi moral dajati odgovornost, lahko reče: »Deček je v dobrih rokah, varuje in vzgaja ga Schwerzerica, priznana vzgojevalna moč; dete roditeljem prikriti zahtevala je naloga moja.« Znal je združiti korist guver-

nantino z varstvom deteta. Mož je v spletkah spreten in previden, za svoje admiralstvo se mu je zahvaliti v manjši meri zaslugam in spretnosti na morji. Če bo le še mogoče, pridite do princa mimo njega ali za njegovim hrbtom. Na ravnem poti Vam bo pri najprijaznejši uljudnosti vse preprečil. Privadite se krajev in ljudij; če treba, vzemite si časa in zajedno sledite za Schwerzerico. Ne strašite se ogromnih daljav in velikosti svetá. Evropci tam ne stanujejo kaj gosto; po nekoliko stotin ali po jeden tisoč Evropecev v večji koloniji je že veliko število. V vročih, pretoplih in sploh nezdravih krajih ne iščite otroka; da bi bila šla guvernanta med Azijate in se pobarbarila, ni misliti. Po mojem računu bo v vzhodni Aziji ali morda v kakem avstralskem mestu. Zapisniki pasažirjev na brodih Vam bodo najboljši kažipot. Po dobrem preudarku vseh, četudi nepopolnih podatkov sem uverjen, da se ne varam v sklepanji svojem. Ne plašite se preveč z mišljenimi težavami. Ljudje Vaše vrste, vajeni od prve mladosti samostalno živeti, znajo si poiskati dobrih in pravih potov za vsak slučaj, če le hočejo. O Vaši resni volji in o Vašem vspehu pa nikakor ne dvojim. Prej ali pozneje najdete begúnko. Če Vam ne bode mogoče, vzeti ji otroka, bode že veliko vredno, da vemo, kje nam ga je iskati, in potem napnemo že še druge strune. Zavidal bi Vas, ko bi bil mlajši; videli boste neizmerno novega, zanimalo Vas bo vse, ker ste zdrav, krepak in mlad.«

Po slovesi od kneza Lievna se Cetinoviču vendar olajša vest. Gre na agenturo »Peninsular & Oriental Steam Navigation Company,« kjer zvé, da pride »Pera« dné 27. februvarija v Aleksandrijo. Če hoče potovati brez prenehanja, porabivši poštne brode te angleške družbe, bode dné 25. marcija v Singaporu. Tù se mu bode odločiti za Kitaj ali za Maniljo. Tedaj plača vozni list do Singapora, osemdeset funtov sterlingov, t. j. sto napoleonov.

Bilo je že pozno zvečer, ko spravljata Cetinovič in Gerster raznovrstne potne potrebščine v kovčege, ne pozabivši slikarskega oródjá in primernih knjig, kar jih je bilo dobiti mogoče. Oba malobesedna dovršita vse popotne priprave.

»Zdaj greš pa z menoj!« reče Cetinovič, ko zaklene pokrove. »Tudi tebe moram nekaj zaplesti v Aleksandrine stvari; vem, da se ne boš branil prejemati mojih poročil s potovanja in prenašati jih lepi Rusinji. Nánjo ne smem adresovati, bojí se vohuna. Druzega pa nimam, kakor tebe, da bi mu zaupal. Tudi si, kar se tiče tajnosti, nesumnjiv, lahko imaš prijatelja, brata, ki ti poroča iz daljnega svetá. Hartlieba ne potrdijo za to, da bi prejemal poročila, ker je v preozkem prijateljstvu s prvo osebo te zamotane drame.«

Gerster se nikakor ne brani in gre s Cetinovičem. Aleksandra vsprejme tudi kiparja Gersterja z nji lastno naravno prijaznostjo. Hartlieb in knez Lieven delata prijetno družbo pri večernem obedu, Aleksandra se spušča živahno v razgovore, ki se pletó o Cetinovičevem potovanji v vzhodno Azijo. Gerster se kmalu otaja in na prošnjo zaradi poročil, ponovljeno od Aleksandre, zatrjuje, da ji je ves na uslugo in izraz v besedi pričuje, da mu to ni le fraza. Samó Cetinoviču gre poredkoma beseda, nehoté mu obvisi pogled na Aleksandri, ki se trudi prikrivati bridke svoje skrbi z živahno konverzacijo. Kakikrat se obrne z mokrimi očmi stráni ali izgine za trenutek od mize brez vzroka. Pri slovesi prejme Cetinovič nekaj zavitkov, med njimi večjega, v katerem sluti njeno podobo.

»Dragi spomini so«, reče Aleksandra; »tú je pismo za mojega moža, tú njegove fotografije; te so guvernantine. Varujte vse dobro!« In izročivši mu drobno pisemce: »Ta listek Vam služi v prvo porazumljenje z velikim knezom Vladimirom. Da mu le tó izročite v roke, toda prav iz roke v roko, pa je vse dobljeno, daljno občevanje Vam potem že on sam omogoči. Ta listek nosíte vedno pri sebi, zato ga denem v ta-le usnjati zavoj. Nisem pečatila, le znamko sem naredila nanj, Vi ne boste indiskretni, saj veste dovolj záse in lahko uganete, kako govori srce, prepolno žalosti in ljubezni.«

Spravljaje vse v ličen majhen kovčeg nekoliko pomisli in nadaljuje: »Izročila sem Vam vse, mislim, da nisem ničesar pozabila. Pišite od vsake postaje; tolažilo me bode vedeti Vas zdravega. Važne dogodke telegrafujte, kakor smo se zmenili. Zdravstvujte! Varuj Vas mili Bog!«

Solze se ji uderó, ko podá Cetinoviču roko in njegovo mehko stisne. Peter se prikloni, glava se mu globoko povesi in — na belo roko pritisne gorak poljub ter hitro koraka z Gersterjem doli po širokih stópnicah.

Molcé stopata po temnih ulicah dalje in zavijeta nehoté proti trgu Sv. Marka; tú hočeta čakati jutra. Cetinoviču je težko, prav težko pri srci, živo se zaveda, da zapušča drage mu osebe, prijatelja, morda za vselej. S čašo rujnega vinca spirata polagoma Ÿožnost iz duše, misli in pogovori jima preidejo od Aleksandre — njenih solzá je tako težko gledati, priznavata oba — na umetniška dela, na prelepe kraje v tropah, dokler njiju ne pokliče naročeni strežnik s popotno prt-ljago na Piazzeto. Oba prepelje na parobrod »Pero«. Na bródu je živahno kretanje; čolnici, gondole prihajajo in odhajajo. Komaj si ogledata prijatelja ozko prebivališče, kabino Cetinovičevo, treba se je ločiti. »Z Bogom, prijatelj, z Bogom, staro gnezdo!« reče Cetinovič in miga z roko Gersterju doli v čolnič, ki se kmalu izgubí med drugimi.

(Dalje prihodnjič.)

Skoz kúpolo solnce poldnevno
 Na vérnike sije z nebés,
 Na turbane pisane sije
 I vmes na rudeči fes.

Na ustnih trepeče jim »Allah!«
 Na íztok jim sili okó . . .
 O kake goreče molitve
 Iz duše globíne jim vró!

Ne moti vas »tujec« jedini,
 Stoječi med vami neznán? . . .
 Oj, videti hotel sem samo,
 Kak Allaha moli — Slován!

Po svoje jaz, ví pa po svoje
 Kot bratje častimo Bogá,
 Molitev je dobra i vaša,
 Če dobrega vzdih je sreá.

Skoz kúpolo solnce poldnevno
 Na brate tu sije na nas . . .
 Le mólite, skoro da pošlje
 Nam »Allah« naš véliki čas!

Gorázd.

Pojasnila. Moslem, plur. moslemin, *mohamedán*; znano je, da so mohamedánke (bule) zagrnene z belim neprozornim velom ter da se smejo razgaliti po koranu, sura 24., samo pred svojimi soprogi, pred roditelji in najbližnji rodbinoj; hodža je *mohamedanski duhovnik*; džámija, *mošeja*; dž. »begova« — Gazi Husrev-beg — je poleg »careve« najlepša v Sarajevu; čilim, *preproga*; »Po jeziku i krvi smo vaša braća«, rekel mi je hodža v begovi džámiji. —

Pisatelj.

Postillon d'amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

IV.

Na morji.

Vi znate več jezikov!« to so poudarjali Rusi Cetinovičevim ugovorom. Ali za Boga, kaj mu pomagajo tù njegoví jeziki? Vleče na uho pogovore sopotnikov, povelja částnikov, ujame kako znano besedo, govorice pa ne razume kar nič. Vražja angleščina! Saj se je je vendar toliko učil, da mu je kak angleški časnik po večini razumljiv. Ti Angleži pa izgovarjajo svoj jezik vse drugače, kakor ga pišejo. Poskusi z nemščino. Ogovorjeni ga začujeno pogleda, drugi kàj nerazumljivega odgovorí, tretji se porogljivo nasmehne. Toliko muke je svoje dni delala blažena nemščina mladeniču, lomila mu jezik, toda pri prvem koraku med širji svet ga pustí njena razvpita moč čisto na cedilu! Osamljen sredi ljudij, poln nejevolje náse in na ves svet, na angleški še posebe, zrè v enakomerno nizko ob-

režje na zahodu, dokler dež in mrak ne zagrneta vse v tmino. V svoji kabini položi utrujene ude na ozko posteljo ter jame preiščevati opasni svoj položaj. Zdaj vsaj utegne baviti se tudi s svojimi stvarmi. Sicer te stvari niso prav nič zamotane, sezajo mu pa globoko k srcu, tako globoko, da mu leze kaplja za kapljo po lici v črno brado, ko zbira misli za pismo na mater v Dubrovnik, ko preiščuje, kako naj bi razložil stari majki povod in namen dolzega potovanja, da bi menj mučil njeno skrbno ljubezen. Izmed vseh bitij, katerih se je oklenila njena blaga duša, ostal ji je on jedinec — jedina tolažba in jedino veselje njenih starih dnij. Sklene za trdno, da mu bo prva pot po vrnitvi v Dubrovnik. Ostati hoče pri ljubi majki ne le par tednov, temveč vse leto, vedno, dokler je ne pokliče mili Bog pred sé.

Na jutro stoji brod pred Ankono in ostane tu vse dopoludne. Ima dovolj prilike iti v mesto in zagotoviti pismu na mater varno pot. Vrnivši se na »Pero« začne iskati mirno in hladno ključ do angleščine. Ker se mu ni posrečilo z visokorodnimi pasažirji prvega reda — mesec dnij pozneje je spoznal dva sopotnika iz Nemčije, katera sta zatajila svoje nemštvo, akoravno sta le za silo lomila angleški — pregleduje brezobzirno bitja nižje vrste, mašinate, kuharje, strežnike, dokler ne sluti v drobnem možičku zamôkle kože in neangleške gibčnosti zaželjenega človeka. Ko ga naš slikar ogovori za italijanskega domorodca, tedaj se óni, podnadzornik strežnikov, kaj radostno nasmeje in je takoj pripravljen ubogemu Cetinoviču žrtvovati vse proste ure do Aleksandrije za večjo slavo Italije in za dober denar. Mož sicer ni sila učen, toda jeziček mu teče gladko in kmalu priučí Cetinoviču, kako je treba potisniti spodnjo čeljust malo naprej, da se zaletuje jezik prav na zobe in se izvablja tisti glasovi, svojski John Bullu. Kakor pred tolikimi leti, ko so zabičevali v Dubrovniku Peterčku, kako se glasi »mensa« v genitivu in pluralu, uči se zdaj Peter gramatiki, piše naloge in jih prebira svojemu zgovornemu pomočniku. Ko se ločita v Aleksandriji, ni mojster nič menj zadovoljen s hitrimi napredki svojega učenca, kakor ta sam.

V Suezu se prepriča, kako resnična so poročila kneza Lievna, kar se tiče guvernante in vstopi lahkega srca, že po notranjem in zunanjem človeku »gentlemanlike« potnik na »Peshawur«, velik in eleganten nov angleški brod, na katerem se je zbrala obila družba, odlikujoča se po izborni dostojnosti dam in damic. Potniki prebijejo na potu po Rdečem morji in po širokem Indskem oceanu skoraj tri tedne stisnjeni na prostor zadnjega krova in salona; ni tedaj težko seznaniti se na več stranih. Cetinovič je odložil svojo malobesednost, smelo se spušča v

razgovore, celó do dvorljivosti proti damam se povzdigne in jim napravi s tem kako zabavico, da nariše s posebnim naglašanjem nepriličnih svojstev bolj markantnejše ali menj priljubljene osebe krova. Seveda ima njegovo početje le ta sebičen namen, vaditi si jezik in uho za zdaj jedino vzveličevalno angleščino. »Če znate angleški in malo francoski, odprt Vam je ves svet«, zatrdi mu marsikdo in ga radovoljno podpira v iskrenem naporu povzdigniti se na »vrhunec civilizacije«; saj pravi, trdi Anglež stoji tako trdno na tem vrhunci, kakor koraka Francoz na »čelu naobraženosti«.

Kadar pokaže Indski ocean ljubeznivo svojo stran, zmagovalna je lepota njegova in očaruje vsakega potnika; tem močnejše vpliva na umetniškega duha, ki je toliko bolj pripravljen prejemati v sé in uživati nove, izborne prirodne krasote. Kako bi se ubranil Cetinovič tej poeziji podnebjaja! Čas, katerega je imel Cetinovič na lepem tem potovanji obilo na razpolaganje, porabi v to, da opiše dozdanje svoje dogočke v obširnem, gorko pisanem listu Aleksandri, katere podoba se mu je živo vtisnila v srce. Pismo misli oddati v prvi postaji na Ceylonu. Kmalu se vzdignejo iz morja gorati Ceylonski bregovi, zaviti v temnozeleno odejo do najvišjega vrha, potniki se pripravljajo zapustiti „Peshawur“, in tudi naš poslanec gre na suho zemljo.

Ko stopi v agenturo P & O (tako nazivajo zaradi krajšega izgovora parobrodsko angleško društvo), posluži se prvokrat tistih v notarskem pooblastilu dovoljenih katerih koli si bodi pomočkov. Ker so že v Suezu in še bolj v Adenu dotični gospodje neradi odgovarjali na vprašanja zaradi guvernante in kazali veliko radovednost in zvedavost njemu nasproti, skoval si je in skrbno poangležil bajko, ki mu odpre brez ovir pasażirske knjige. Vpraša torej po sestri svoji, poročeni Seamens. Oče, pomorski kapitan iz Dalmacije, jemal je sestro s seboj v Aleksandrijo, kjer se je seznanila s trgovskim zaveznikom očetovim, z gospodom Seamensom. Moža sta se sprla; navzlic temu in proti izrečni volji očetovi se je sestra poročila. Na smrtni postelji je pa oče naročil Cetinoviču, poročiti sestri očetov blagoslov in izročiti ji delež precejšnje očetove zapuščine. V tem je gospod Seamens odpotoval na vzhod in sredi nezgotovljenih trgovinskih poslov nekje umrl. Sestra je šla z detetom za njim. Pismene pozvedbe so bile brezvspešne, Cetinovič torej ne more drugače izpolniti očetove oporoke, kakor da potuje in jo poišče osebno.

Tu zvé, da se je odpeljala »preljuba sestra« brez postanka v Singapore. Iz potnega svojega programa sme torej Avstralijo izbrisati in brez zamude odriniti po istem potu za guvernanto.

V.

Singapore.

»Peshawur« odpelje večino svojih potnikov v Madras in Calikut, nekajjih prestopi na avstralski brod, mala peščica, po dolzem potovanji dobro seznanjenih, zasede nekaj kabin na parobrodu »Travangore«. Družba P & O iz Indije v vzhodno Azijo nima sila prometa, tekmuje ji samó francosko parobrodsko podjetje; zato vozijo tod starejši, menj hitri brodi, ki ne podajajo tako elegantnega komforta, katere pa vodijo starejši, jako izkušeni in zanesljivi častniki. Potnika osupne takoj pri vstopu raznovrstno orožje, puške z bajoneti, revolverji, težki kratki meči in sekirice, vse najboljše, novo blagó, v bližini zadnjega krova v redu nastavljeno. V tako zvanih soteskah med Maláko in Sumátro, tudi še v nižjem delu južno-kitajskega morja še dandanes evropska mornarica ni zatrla popolnoma grozovitega morskega tolovajstva; pomorščakom na brodu, pravim Malajcem, tudi ni nikdar popolnoma zapati, in ko bi brod po kaki nesreči moral k bregu v teh krajih, tedaj je orodje tem potrebnije, ker prebivajo tod okoli krvoloki malajski rodovi. Vendar kako lepi so ti bregovi, ti otoki in otočiči sredi vedno mirnega morja! Sem bi stavil človek raj, kjer neprestano poletje in neusahljiva plodnost zemlje obilno skrbita za vsa živoča bitja. Kako mogočno razodeva tu priroda najbolj bliščeče krasote svoje na zemlji in na nébu! Najživejša domišljavost ne more zlagati tako smelih in veličastnih podob, v kakeršne izpreminja rahli vetrič zdaj težke gromaste oblake, zdaj lahke meglice. Kako pride v ta čaroben kraj óni-le zapuščeni brod? Glej, blizu tam leži brez jader, na visokih jamborih, mrtev, brez vsakega znamenja živih bitij na njem. Radovedno vprašujejo potniki, so li zapustili brod mornarji, ker niso mogli v tem pasu brezvetrij tako dolgo dalje, da jim je pošla pitna voda ali celó hrana? So li poklali posadko do zadnjega moža razbojniki, ki nikdar ne prizanesó nikomur, kdor bi mogel pričati o grozodejstvu? Nikdo ne more dati odgovora, parnik sopiha dalje in marsikateri potnik se znebí nekega tesnega čuta, ko pade sidro pred Singaporom, tem najlepšim izmed mnogobrojnih biserov angleške krone.

Brod se bo mudil tu cela dva dni. Ne le potniki, tudi kurjači, pomorščaki, vsak, kogar poseben posel ne zadržuje, gredó takoj na suho, ogledavat si krasote tropskega svetá iz bližine, drugi olajšat svoj mošniček zlatov in srebrnjakov v hišah za razveseljevanja in zabave. Tu najde vsak svoj račun. Gentleman se sprehaja po prostranih, senčnatih šetališčih ter ogleduje okolico iz trdnjave, ki se široko raz-

teza na holmu, nadkrilujočem zaliv in ravnico. Najlepši del te ravnice, v sredi pod trdnjavo, pridržali so Evropci seveda sebi za velika javna poslopja, klubske hiše, za obširne magacine, za veliko cerkev. Na desni je velika kitajska naselbina, kjer vlada neutrudljiva pridnost in delavnost; na levi so se zbrali drugi Azijati, ki častijo preroka in ljubijo mir záse in še bolj za hareme in haremčke, skrite v senci visokega, košatega drevja. Po bližnjih in daljnih gričih okolice pa gledajo iz gostega zelenja bele hiše in palačice, stanovanja bogatih trgovcev; privražajo se v mesto le za nekoliko ur opravljat posle svoje, sicer pa žive, kakor mali bogovi. Tù in tam iztakne šetalec tudi še borno kočo domačih ljudij, stavljeno na kole od palic in palmovega listja. Bistroumni Evropec in vstrajno delavni Kitajec si podajata tù roke, pred njima ginejo domači deželani, kakor kafra.

Kraj je bil tudi Fanici všeč. Cetinovič pozvé, da je tukaj pretrgala potovanje za dva tedna in odšla s poslednjim poštnim brodom v Hongkong, torej naravnost v Kitaj. Cetinovič ima pa rešiti še drugo važno vprašanje, gre li v Maniljo ali v Hongkong? Nastanil se je v prid pozvedovanj v najboljšem hotelu. V igralni dvorani sredi vrta se zbira evropski živelj, tù sedé na prostornih naslanjačih, ali ležé in se zvirajo na vsak mogoč način gospodje, sklepajo kupčije, igrajo za visok denar, pri drugi mizi polivajo prosti pomorščaki šampanjca, kakor bi bila voda. Cetinovič se stisne v kot in preiskuje časnike iz vzhodnih kolonij, bi li našel kako vest o ruski ladiji »Svetlani«. Ni veliko, kar najde, jedino sledeči telegram v „Straits Times“ iz Manilje: Na potu iz Manilje je razpočil kotel na „Svetlani“, ranjenih je nekaj mašinistov. Brod bo nadaljeval pot v Kitaj, kjer bo véliki knez Vladimir obiskal večja pomorska mesta.«

To zadostuje Cetinoviču, da se odloči naravnost za Kitaj in da izpusti Maniljo, kamor bi morda že prepozno prišel. Akoravno je zaradi prave smeri potovanja svojega dovolj umirjen, vendar želi zvedeti, kje se je mudila Fanica. Gospodar hotelu je nepristopno visok gospod, ki se z gosti le toliko meni, da jim pri obedu predseduje. Kaj, ko bi s kitastimi možmi poskusil, meni slikar, ki tako spretno strežejo, brzo in neslušno, kakor duhovi. Ko ga spremi visok suh Kitajec, zagrnjen v dolgo, snežnobelo srajco dolgih rokavov, v spalno sobo in pokaže, kje naj se zapiše gost v potniško knjigo, zahteva Cetinovič še óno iz prejšnjega leta. »No ken« — ne more — meni Kitajec in stoji nepremakljivo. Slikar seže v žep in pokaže rupijo. Dolgin se ne gane. Ko mu pa obvisijo drobne oči na rumenjaku, blisne mu lahek smehljaj po velem obrazu, in izgine. Kmalu prinese knjigo,

pa ne prvi, ampak drug Kitajec, moleč ob jednem dlan, da bi sprejel zlat. Guvernantin podpis, katerega ni težko najti, prav njene svojerodne poteze, razveseli Cetinoviča, kakor bi gledal sled njenih stopinj. Aleksandrino neomahljivo upanje se ne vidi mu več tako naivno. Veliko je vredno, da je bila gospá Seamens že tù očividno brez vse skrbi in ni iskala nikakeršnih ovinkov več.

VI.

Hongkong.

Dober parobrod prepluje južno-kitajsko morje v osmih dneh, »če monsun dopušča«, kakor pristavlja previdno uradno izvestje družbe P & O. Če pa „monsun“ tako močno in tako neprestano redno piše iz severa, kakor natančen stroj, če dan za dnevom vzdiguje proti brodu valove enakomerne, kakor velikanske brazde, naveličajo se ga tudi stari pomorski medvedje do cela in se ozirajo poželjivo proti severu, kdaj se pokažeta iz peneče vode dva suha, rjava robova, »brata« imenovana, ker za njima poneha dolgočasni veter. V jutro 6. dne aprila je morje oživljeno z ladjicami in džonkami čudnega, skoraj smešnega stroja, ki se zibljejo med skalnatimi otoki. Ljudje isto čudne in neznane oprave izmetavajo in vzdigujejo mreže. Ko zavije brod mimo visoke stene, pokaže se na mah čisto nov nepričakovan prizor. Na velikem gladkem jezeru, na videz zaprtem na vse strani od visokih razvitih gorâ največ golih, stoji ali se premikuje neštevilno čolnov, velikih in malih, evropski brodi črnega telesa stoje oblastno med svetlimi džonkami. Na ozkem vznožji najvišje goré, Viktorija Pik, razteza se na dolgo in vzdiguje po rébrih sijajno mesto Hongkong, cvetoč emporij, ki je vzrastel na solidni podstavi angleške podjetnosti tako hitro, kakor le v Ameriki lezejo mesta iz tal. Pridnost, delavnost, obrtnost, brižno poslovanje po hišah in po ulicah; kakor čebele mrgolé in hitijo kitasti sinovi „nebeškega kraljevstva“ za zaslužkom in dobičkom, le na lepih trgih med poslopji vlade in klubov, v najodličnejših ulicah, kjer so hiše in palačice tujih, t. j. Evropecev, je menj živahno in mirneje. Ves toli živahni promet se vrši vendar brez posebnega hrupa. Z nočjo utihne tudi po kitajskih ulicah življenje, razven če si dovolijo pomorščaki civilizovanih narodov glasno razveseljevanje v točarnah pri pivu, botiljah, pri žganih tekočinah ali pri črnolasih hčericah iz dežele cvetja in dišave.

Gospod Lieven ni bil kaj korenito poučen o številu Evropecev v kitajskih kolonijah; v Hongkongu jih je okoli pet tisoč, promet s severnimi pomorskimi trgovišči je živahen, posredujeta ga razven družbe P & O in francoske tudi še dve ameriški, ne števisi posameznih par-

nikov, ki vozijo v Kanton, Maniljo, Amoy, Svatau itd. Po prvih poskusih previdi Cetinovič, da po dosedanjem načinu ne more dobiti zaželenih podatkov o Fanici. Predstavi se torej na policijskem uradu z žalostno povestjo o svoji izmišljeni sestri. Gospod komisar je sicer uljuden gospod, vendar stavi pri tej ali oni točki kako podrobno vprašanje; ker mu naš potnik po vse prepričevalno odgovarja, dobí od gospoda karto s kratkim priporočilom in več adres raznih skrivnih policajev, kateri mu bodo na pomoč. Ti policijski agenti, na videz zasebniki, so izvrstni možje. V mestu in na vodi tik njega prebiva nad 120.000 ljudij, največ Kitajcev iz vseh dežel ogromnega cesarstva. Koliko lopovstva je med to zmesjo naneseo sem od vseh vetrov, vendar je mesto varno, kakor Abrahamov naročaj; detektivi in njih pomočniki, poulični uniformovani policisti, posebno Hindovci, vzdržujejo vzgleden red.

Ko razloži Cetinovič prvemu adresatu, stanujočemu v najodličnejšem delu mesta, svoje težave, gresta iskat po hotelih. Sedeta v salon že tretjega hotela k botilji porterja, tu še le najde agent gospó Seamens v knjigi zapisano; odšla je koncem aprila, tedaj ondá, ko začne vročina pritisniti, kadar zbeží posebno odličnejše ženstvo v hladnejše kraje. Pa kam? To zvedeti je mogoče le od službenega osobja. Sluge, in prav spretni za vse mogoče posle, so povsodi jedino Kitajci, njih glavar v hiši je »komprador«, ki je odgovoren za vse drugo, ki posreduje vse poslovanje med gospodarjem in Kitajci, ki zna tudi govoriti »pidžen engliš«. Ta kitajska angleščina je še precěj hujša, kakor glasoviti kranjski »kuheltajč« in zahteva posebnih študij svojih skrivnostij.

»Komprador« tedaj pride, pa neče ničesa vedeti. Prvi dolar mu obudí nekoliko, drugi že precěj, oslabeli spomin. Ker pa danes nikakor ne utegne, hoče priti prihodnje jutro sam k gospodoma in pripeljati s seboj tudi moža, kateri je odpeljal gospéjno prtljago na brod, mož je pa zdaj daleč daleč. Brez dvojbe bi se lahko zmenili takoj, tisti mož je najbrž prav blizu, toda Kitajec hoče ta »pidžen«, ta posel ukoristiti sebi, kar se dá.

Po dogovoru se prikaže drugo dopóludne v prijazno kitajsko točarno, kjer se služi gostom s čajem in v ločeni sobi z opijem, ves »komprador«, pa ne peš, to se ne spodobi takemu odličnjaku, ampak v elegantnem čeru na ramah dveh rojakov svojih. Glej, tudi óni drugi, ki drgne po ulicah blagó na jednokolesnem vozičku, hotel je Evropcema izkazati čast, dal se je obriti in umiti, zamenil je kulijsko srajco in hlače od plave bombaževine s temnim talarjem in tudi zajahal dva rojaka. Po prvi čaši se sme pričeti razgovor. Oba Kitajca najdeta guvernanto izmed več ženskih fotografij, katere je previdni detektiv pri-

nesel s seboj, ne lažeta torej ne. Schwerzer se je mudila deset tednov v hotelu, bila je jako sitna, »ne dobra«, pa »plenti dolal«, polna tolarjev. Dete je bilo tako visoko, takih las — pokaže mož na les svetle rumenkaste barve — bilo je bolno pet, deset dnij, kopalo se je vsak dan. Zahtevala je péstunje, obdržala pa šele tretjo in jo vzela s seboj. Parnik, na kateri je spravil kuli njeno blagó, imel je visoka kolesa; bil je nedvojbeno ameriški, tedaj je šel proti severu. Péstunjo je vzel »komprador« iz misijonskega zavoda, v kateri vsprejemajo zapuščene ali kupljene kitajske otroke in jih vzgájajo za službe pri Evropcih.

Brez koristi ni bil sestanek, Cetinovič rad plača račun, kakeršen sestavi detektiv posebe za vsako osebo. Vsi so zadovoljni, le komprador je neprijetno iznenaden; pričakoval je dobiti ves denar v svoje roke in ga razdeliti po svoji volji.

Na misijonskem zavodu še zvé Cetinovič, da se je odpeljala dotična péstunja z gospó Seamens v Shanghai. Poučil se je tudi, da je tam središče evropskega življa, da imajo Rusi tam velik konzulat. Iz vsega, kar je pozvedel, sme sklepati, da se bo mudila ruska fregata »Svetlana« najdlje v tem emporiji in tam jo hoče Cetinovič tudi pričakovati.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XV.

Ne vemo, kaj si rodoljubne Slovenke mislijo, kadar slučajno pogledajo na tiste razvaline, katerih je vse polno po gorah in gričih romantične domovine naše; saj nam ti razdrti gradovi budé tako različnih mislij in čutov, da bi bilo težko ugeniti, katere podobe iz davne preteklosti so se ravno ta trenutek pokazale v domišljiji, opazujočega človeka. Jednemu prihajajo na misel lepe pravljice, ki si jih ljudje pripovedujejo o nekdanjih graščákih in zakletih déklicah, drugi se spominja žalostnega stanja tedanjih kmetov, čuje v živi domišljiji svoji jok in stok nedolžnih jetnikov ali pa žvenketanje orožja železnih vitezov. Zavednemu Slovencu vzkípí srce od jeze, kadar se ozrè na ta gnezda zatiralcev naroda našega in národnosti naše; pesnik pa vidi pevca popotnika, kako pred zbrano gospódo ubira strune, jim peva čudne zgodbe junakov in vitezov ter v pesmi svoji povelíčuje telesne in duševne vrline slavnih žén. Čestite naše čitateljke, ki imajo polne mizice lepo vezanih knjižic, da nikdar ne pogrešajo zabavnega in po-

Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

VII.

V deželi nebeškega sina.

Ko se bliža brod sredini kitajske obali, reže ves dan, okoli 150 angleških milj, umazano rjavo vodo, tako mogočno se žene v letok Jang-tse-kiang (izgovarjaj Jan-ktz') v Tihi ocean. Iz širokega ustja, podobnega obširnemu jezeru, zavije pot v čisto vodo. Med nizkimi bregovi, mimo velikih džonk in malih vasij sopiha parnik še dve uri in se ustavi sredi široke reke Hvangpo. Kolikor daleč seza oko, gori in doli, stojé veliki parniki med čolni in ladjicami. Na levem bregu, za široko cesto, je neobsežno dolga vrsta visokih, lepih poslopij, ki so pridobila Shanghaju ponosno ime »mesto palač«. Na desni strani reke se razprostirajo velika trgovska skladišča, ladjišča in zaloge premoga in lesovja. Više na reki je za visokim zidovjem kitajsko mesto, pred njim vse gosto brodovja na reki. Nad 300.000 stanovnikov šteje obojno mesto, središče velikanskega prometa kitajskega z inostranci, emporij svetovne trgovine.

Na cesti »East Bund«, ali le »Bund« imenovani, čaka velika tolpa kulijev na potnike in njih blagó, kričí, pehá se in gnete za delo in zaslužek. Cetinovič hoče počakati, da bi se ljudstvo nekoliko razšlo, kar zadene močen Kitajec težak kovčeg na tilnik, druga dva pobereta ostale stvari in urno korakajo vsak na drugo stran. »Evreka, Evreka!« vpije za njimi brezvspešno; steči mora za vsakim posebej, vleči ga za obleko nazaj in navésti na pravo pot, kakor trmastega konja. Veselo se odahne, ko vidi svoje reči srečno pod streho malega, prijaznega hôtela in se pogodi za sobo in druge potrebščine z mlado Američanko, ki je krstila svoj závod z učenim imenom »Evreka.«

Poskusi se seznaniti z gospodi, ki zahajajo v hôtél, a ne posreči se mu; pri obedu se jim vselej mudí, in zvečer po dinéji se izgubijo hitro po svojih potih v klube, kakor mu razjasni prijazna gospodinja. Tudi, druge razmere razklada Američanka, mlada vdova, slikarju zadovoljno, morda zaradi tega, ker ji je obljubil naslikati prav lepó njeno podobo; če ne zaradi tega, ker zna njeno sicer ne baš preobilno lepoto vse bolje ocenjevati, kakor drugi gosti.

Da bi svoj čas do prihoda ruske »Svetlane« porabil koristno, ogleduje si obojno mesto, posebno natančno preštudira léžo in okolico

ruskega konzulata in potrka tudi na policiji zaradi Fanice. Stvar je pa tukaj do cela drugačna. Šanghaj ni del angleškega kraljevstva, kakor Hongkong, ampak prava republika, sestavljena od treh velikih občin, od francoske, angleške in ameriške naselbine. Vsaka oskrbuje svoje stvari samostojno, o skupnih interesih določuje svet, izvoljen od zemljiških posestnikov. Evropci so podložni vsak záse sodnim zakonom svoje domače države, ako imajo tù svoje zastopstvo. Kdor pa nima svojega zastopnika, nima sodnika in ne uživa nikakeršnega varstva. Policija t. j. mestni detektivi, varujejo red največ proti Kitajcem, podložnim svojim domačim sodnikom in zakonom. Deželna oblast kitajskega cesarstva je v ozemlju Shangajske republike omenjena na zemljiški davek in na to, da pobira carino od tržnega blagá. V vsem drugem vlada popolna svoboda.

Ves teden hodi Cetinovič po mestu; ogledal si je tudi svetišča in druge znamenitosti kitajskega Shangaja, ali v svojih namenih niti za pičico ni napredoval; celó prijazna gospodinja mu odpové svojo pomoč. »Ne bodite smešni,« reče, ko zavije slikar govor zopet na povest o svoji sestri. »Bodi sestra, kjer ji je drago! Pojdite domóv, spravite skupaj svoje in njeno imetje, pa se povrnite! Ako Vam tukaj ni všeč«, nadaljuje poredno, vendar ljubeznivo, »pa prodam hôtél in greva v Kalifornijo, tam je neizrečno lepó in prijetno živeti«. Slikar seveda se ne more nikakor še povspeti iz svojih idej, vcepljenih mu po evropski civilizaciji, na vzvišeno stališče Američanke, ki se dobro zaveda višje vrednosti svoje domovine; Američani namreč nečejo biti civilizovani, to je zánje premalo, prenizko, oni so »enlightened« — razsvetljen národ.

Hvala Bogú, zdaj je konec dolgočasnega postopanja, Rusi so tù, evo pravcatega dvoglavega ptiča carskega v barjaku nad zvezdo! Živela »Svetlana«! vsklikne Cetinovič. Ne utegne se odgovarjati gospodinji, le voza zahteva urno, séde na dvokolesnico, kočijaž Kitajec na vojnice za ponijem in hajdi po »Bundu« gori za brodom. Iz »Svetlane« se vali gost dim, pok za pokom se razlega v pozdrav vojnih paznikov. Ni še streljanja konec, ko izstopi pred ruskim konzulatom nekaj gospodov; véliki knez je mlad, visok, raven ko jelka le malo bolj porasten, kakor na fotografiji — tega je brez težave spoznati izmed drugih. Po kratkem pozdravu z malo deputacijo izginejo vsi v konzulatskem poslopji.

Cetinovič pošlje voz nazaj in postavi sebe na stražo. Kraj ni kàj ugoden za opazovanje. Dvorec je na prostornem vrtu, ločenem od ceste z visokim zidom, na obeh konceh zidú so vrata na vrt. Iz ceste je

mogoče opazovati oba vhoda, poslopje in prostor pred njim je pa pregleden pri uhodih ali na vrtu, kjer daljše opazovanje ne bi ostalo skrito; prikaže se vsak čas kdo pod verando ali pred postranskimi poslopji, globoče na vrtu ležečimi.

Cetinovič preži neutrudljivo prvi, drugi, tretji dan, nagovori tudi tega in ónega Kitajca, ki posluje v hiši, brez vspeha izkuša izvabiti z dolarji kàj. Reveži nič ne vedó, niso z gosti v nikakeršni dotiki, še ruskéga slugo od gospoda ne znajo ločiti. Drugemu kakor Kitajcu si pa ne upa in ne sme črhiniti besedice. Véliki knez se prikaže skoraj vsako popóludne, pa nikdar ne sam in vselej ga brzo odpeljejo iskri konjiči.

Peti dan prinese nekaj novega. Doslej so časniki le priovedovali, kaj se je zgodilo, kogá je obiskal ruski admiral, kaj si je ogledal véliki knez; danes pa govorijo o prihodnjem dnevi, da bo namreč zvečer velik diner na ruskem konzulatu, da je povabljeno vse dostojanstvo, tudi Tautai, kitajski guvernêr. Z nočjo počastí mornaríca ruske goste z razsvetljava, prostovoljno gasilno društvo bo napravilo produkcijo s parnimi brizgalnami.

Vendar ne bodo Rusi čepeli domá, ampak si ogledali nekoliko razsvetljava, misli Cetinovič. Zmaguje ga nestrpnost čim dalje, tem huje; za trdno sklene ne izgrešiti take prilike in približati se Vladimiru, če tudi s silo in naj provzroči še tak škandal.

Časniki so prav poročali. Pogosto prihajajo drugi večer gospodje peš in z vozom na konzulat. Ljudstva, največ kitastega, nabira se vedno več na široki cesti, Tautai dojde v krasnem palankinu sredi večje gruče, ki ga s svetilnicami, praporci in šumečim vriščem piščalk, trobent in bobnov spremi do vrtnih vrat. Tù vsprejemata dva Rusa povabljenca, drugi ne smejo dalje. Brodovje je razsvetljeno, prostovoljni gasilci so zakurili brizgalne in poskušajo njih moč zdaj sem, zdaj tja, tudi med množico namerijo curek in si napravijo tako prostora. Obed ne traja čez uro. Gostje že odhajajo po dva, po trije; Tautaja odnesejo prav tako, kakor so ga prinesli. Cetinovič ne izgreší nikogar, pripravljen je vsak trenutek planiti na vrt, s pisemcem v roki, da bi se ga kdo ne zbal — o strela, vse nič, raz streho konzulatsko, s terase si ogledujejo Rusi razsvetljava, na oglu stoji visoka postava, vzdigne kdaj pa kdaj binokel pred očí, on je — ne bo ga doli. Cetinovič gleda, kako se knezu zdaj pa zdaj gospod poklanja in lahko preračuni, kdaj se bo kdo prikazal na vrtu.

Temno je v duši Cetinovičevi, kakor na »Bundu«, kjer so gasilci pobili z brizgalno vse svetilnice, kakor daleč je sezala vaja. Po-

parjen, jezen, žalosten pride v hôteł »Evreka«, Tù ga opomni prazni želodec, da je začakal obed na »Bundu.« Pa gospodinja ima poleg ljubezni do rednosti in natančnosti tudi nekaj usmiljenja v srci ter postreže nerednežu, ki še zdaj ne vé za hišni red, z mrzlimi jedili in s steklenico šampanjca. Ukloniti mora svoje dostojanstvo in potruditi se sama, ker služinstvo je opravilo svoje posle in odšlo.

Okrepčan prične slikar iskati novih pomočkov, ker po dosedanjem poti, priporočenem v Benetkah, ne doseže ničesa; vtihotapiti do kneza se nikakor ne more.

Iz časnikov vé, da je Vladimir namenjen potovati po Janktzu do Honkava, pot do tja znaša šest dnij, za vrnitev in ogled znamenitostij sme staviti dober teden. Ta čas hoče porabiti po svoji glavi in svojem nagibu; ako mu izpodletí vse v Shanghai, hoče potovati dalje za »Svetlano«, če tudi v Sibirijo.

Drugo jutro se oglasi v nemškem klubu za vstop; podanik Avstrije, ki velja med daljnim svetom za nemško, ne pričakuje ovir; po pridobljenih znancih upa priti pozneje tudi v kakšen angleški klub, saj je slikar in bo že védel vzbuditi zanimanje záse. Ker se klubisti zbirajo le zvečer in se ima ondaj predstaviti, čez dan nima kàj početi in gre še jedenkrat pregledovat okolico pred ruskim konzulatom; morda naletí danes na srečen slučaj, ker bo préžal zadnjikrat. Zapazi res tudi nekaj nepričakovanega, namreč gospoda, ki se mu vidi znan po obrazu in po hoji. Gotovo, prav na tem mestu ga je srečal že večkrat. Čudno, prav tako postopa, kakor slikar sam, danes se kar ne gane stráni. Cetinovič se umakne proti prečnim ulicam, na oglu se kakor slučajno obrne, gospod ni daleč za njim. Prvi gre nekaj časa po ulicah gori, in vstopi k brivcu. Obrnivši se pri vratih vidi gospoda stoječega na oglu; čez pol ure stoji še prav tam. Cetinovič koraka dalje skozi več ulic za konzulatom in stopi iz nasprotne straní na »Bund«, pohajkovelec mu pride naproti. Ko nastopi mrak, pridruži se k prvemu še drugi opazovalec in oba se sprehajata tako, da mora ostati Cetinovič vedno med njima. Ne more več dvojiti, stražita ga detektiva; zadnji čas je opustiti to nevspešno taktiko.

VIII.

Avdijenca.

»Ste li ženin, gospod slikar?« oglasi se gospodinja, ko čez nekoliko dnij stopi Cetinovič prédnjo v salonski opravi ter zahteva vozá. »Glej, glej, kako ste se nadičili!« pristavi in prebira od nog do glave slikarja, ki, dasi tudi širokih pleč in krepkih udov, kaže čez pas mladeniško šibkost.

»Ženin sicer nisem, vendar prosim najlepšega vozá in najponosnejšega kočijaža, kajti«, nadaljuje važno, »resni trenutki nastopajo; odločiti se ima danes usoda moja in še več druge osebe, a drugače, kakor Vi sodite.«

Ne vé, kam bi obrnila slikarjeve besede, katerih resnoba ji ustavi daljše izpraševanje. Gleda za odhajajočim vozom, dokler se ne ustavi pred ne prav velikim poslopjem, vendar nekako ponosno odlikujočim se sredi ograjene zelenice, nasajene z nizkimi drevesci, ki obetajo, da nastane s časom vrt okoli hiše. Poleg hiše razvija veter iz visokega jambora barjak avstrijskih barv. Kolikokrat je Cetinovič mimoidoč zaupno pregledaval dobro poznani grb! Z zaprekami mu je rasla misel, zateči se tù sem in iskati pomoči, ko bi ne našel drugače izhoda iz svojih težav. Daleč od domovine se mu je vzbudil polagoma prej neznan čut; jel se je zavedati, da je tudi njegovo državljanstvo nekaj vredno. Česa ne nauči človeka sila in potreba! Srečni óni, katerim se državljanstvo in národna zavest popolnoma krijeta! Zatekel se je pod krila c. kr. zastopnika takoj tisti večer, ko je zadnjikrat préžal pred ruskim dvorcem in ko je privabil s trdovratnim postopanjem dva oparazovalca, ki sta ga spremljala prav do klubne hiše. Vsprejeli so ga radovoljno v klub, skoraj prisrčno, tretjega Avstrijca, tedaj rojaka, dasi iz skrajnega juga, iz Dalmacije. Slikar, hoteč delati študije po Kitajskem, je pa res nekaj novega, zanimivega. Seznanil se je z več gospodi, tudi avstrijski konzul je bil navzočen in vsprejel je novodošleca uljudno, prijazno. Resnično je bil potreben Cetinovič takega občevanja, toliko puščobe in zopernosti se je nakopičilo v njegovem duhu, utrujenem po nevspehu tolikega potrpljenja. Izmučilo ga je čakanje do cela. V klubu vlada svobodno, prijateljsko ponašanje: resnobo, napeto delavnost, tisto kratko uljudnost nepoznatih ljudij, na kratko, ves amerikanizem odložé klubovci v svojem zbirališči. Tudi izmučenega Cetinoviča oblada dobredejen čut, kakor bi bil prišel med znane ljudi. Posebno prikupi se mu takoj avstrijski konzul. Imel je na sebi nekaj, kar vabi in vzbuja zaupanje. Konzul, gospod Bilinski, sicer ni rojak v ožjem jezikovem pomenu, v zavesti ima le avstrijsko národnost, pa na tujem, sredi tako korenitega tujstva zlijó se Evropci nasproti Azijatom v jeden sam celotni živelj, veže jih čut skupnosti; neskladnosti, in podrobne razlike med naobraženimi národi so tako malenkostne v primeri z gramadno različnostjo azijatskega življa v vsakem obziru, da Kitajci zmatrajo Evropce vse iz jednega koša, prišle čez Véliko morje. Med naobraženci padejo družbene zapreke, da le znajo isti jezik.

Umevno, da se je govorilo v klubu o dnevni dogodkih, posebno ob avdijenci pri ruskem vélikem knezi, ki ima biti čez dva dni po

poročilu časnikov. Ker ja véde ista pot proti dómu, razloží slikar Bilinskemu nekoliko svojo nalogo do vélikega kneza in poprosi ga posredovanja za avdijenco. Drugi dan vloží pismeno prošnjo. Rešitev je bila ugodna po osebnem potrujenji g. Bilinskega, ker ni šlo za nika-keršno moledovanje.

Odpeljeta se torej k ruskemu dvorcu: gospod Bilinski jasnega, prijaznega obraza, kakor vedno, Cetinovič poln odločnosti in upanja. Konzul hitro opravi, pozdravi svojega varovanca in se odpelje. Gospod odhaja za gospodom, Cetinovič pride na vrsto zadnji; malo pogreje ga, ko začuje napósled svoje imé in koraka po zložnih kamenitih stópnica^h v prvo nadstropje; tù odgrne mož gosposke obleke pa služinskega stroja težki zavesi rekoč: »Njih ekscelenca, admiral Tjepušin!«

To ime pribije slikarju nogo k tlom za trenutek; skoraj bi se vrnil, tako mu zadrhtí po živcih. S silo ukrotí razburjenost: »Saj si v Shanghai, mestu svobode«, hrabrí se. Vskloni se in stopi v dvoranico, kjer polusvit daje ne prebogati, a izborna ukusni opravi in temnim tapetam umeteljniško ubranost. Nasproti vrat, blizu jedinega razsežnega okna stoji pri mizici gospod v uniformi, majhne postave in zdravega obraza. Med črne, gladko pristrižene lase se mu vmešavajo sivi, pod visokim čelom senčijo obile obrvi tamne oči, ki na pol odprte mehko in prijazno motrijo došleca.

Ko ta stopi naprej in se globoko pokloni, povzame admiral besedo s prijaznim glasom: »Gospod Cetinovič, Vi imate izročiti Njegovi visokosti pismo, dà, pismo in neke spomine« — to govorèč pogleda v spisano prošnjo za avdijenco — »ker pa vse, kar je adresovano na Njega visokost, prejemam jaz, prosim, izročite meni, kar Vam je oddati.«

Gospod je tako dobrovoljno uljuden, tako prijazen smehljaj ima na gladkem, polnem obrazu, da bi res omotil človeka; pa ne boš me, misli poslanec in reče spoštljivo:

»Vzvišenost, prosim dovoljenja, da smem izročiti Njega visokosti neposredno.«

»Jaz, gospod ljubi« — admiral dene roko na hrbet in stopi bliže, obraz se mu razveže še prijazneje — »nimam tù ničesa dovoljevati. Njegova visokost ne prejeme sam. Saj razumete,« pristavi nekako po domače, »visoke osebnosti so obložene z mnogim poslovanjem, imajo natančno razdeljen svoj čas. Bodite čisto umirjeni: pismo, kateremu prikladate toliko važnosti, pride takoj, brez dvojbe, do adrese svoje.«

»Je li važna izročitev moja ali ne, ne vé^m. Kar sem prejel, želim oddati tako, kakor sem bil naprošen. Meni je le do tega, da rešim zastavljeno svojo besedo. Preponižno prosim usluge, naj smem izpol-

niti svojo obljubo. Razlogi naročevalca mojega mi niso znani in nečem jih niti ugibati, niti preiskovati.«

Cetinovič drži pisemce v roki, admiral vzdigne roko, kakor bi je hotel prejeti, slikar umakne roko s pismom v prsni žep.

»Obžalujem nesrečno misel Vaše vzvišenosti, prosim ponižno oprostjenja, saj ne delam po svoji volji; zagotavljam, da želim storiti jedino uljudnost, ljubav drugemu.«

Admiral hoče govoriti, a slikar hitro nadaljuje: »Nisem pričakoval zadržkov. Ko bi bil mogel količkaj slutiti ovir, da ne bom smel izpolniti obljube, gotovo ne bi bil prevzel naročila.«

»Torej pisma nikakor nečete predati meni?«

»Obžalujem, vzvišenost, adresa in obljuba me veže.«

»Dobro, storite z izročilom kar Vam drago.«

Srepa pogleda slikarja, stoječega kakor skesani grešnik, in mu pokaže hrbet.

Cetinoviča grabi, a vzdržuje se s poslednjo silo. Misel, da bi pustil admirala, stopil na hodnik, glasno zaklical princa po vsem imeni, ponudil mu pismo od Aleksandre — to misel še odloži.

V tem se admiral obrne in zaničljivo zategne ustni: »No, Vi ste še vedno tù, gopod slikar?«

Odpustil si me, dobro vem, méni Cetinovič sam sebi, jaz pa še nisem. Vskloni glavo, vzravna se, smelo opazuje nasprotnika reče zaduhlo: »Premišlujem, kaj naj storim z izročeni rečmi. Zdaj šele mi dohaja na um: ti zavitki, spisi, dragocenosti ali kar je, gledal jih nisem dasi tudi nimajo jednega pečata — morda sem prenašal res Bog vé kako važnost. Vzvišenost mi najbrže ne svetuje dobro, naj storim, kar mi drago. Gotovo, brez koristi záme ne bo.«

Z rastočim glasom suje besede iz sebe smelo, predrzno: »V Evropo se ne vrnem tako brzo. Naj pridem v Ameriko, izkusim slobodno svojo srečo. Brez dvojbe, za nič se mi ni zatrjevalo, prosilo, prosilo hraniti, varovati dobro. Uverjen sem zdaj, da imam važne, tajne stvari. Zdaj ne bom brzdal svoje radovednosti.«

Admirala oblije rdečica do zlatega ovratnika, stopi trdo dva koraka naprej, nazaj . . .

»Od koga hočete imeti Svoje važnosti, tajnosti, Vi . . .«

»Prosim, preponižno prosim, naj jih izročim adresatu. Pošiljatelj je prejkone pristavil svoje ime, ali pa je sicer Njegovi visokosti že znan.«

Admirala je minula vsa potrpnost, žari mu obraz, trdo postavi nogo pred slikarja: »Vi se norčujete z menoj; take predrznosti nisem še naletel!«

Res močan, prav komandêrski glas imaš, misli si slikar.

»Ne dražite me dalje, predrzni hinavec! Vi veste vse, prebrali ste vse, ne silite me do skrajnih pomočkov, izročite mi! Jaz imam pravico do tega.«

Cetinovič z lahkim poklonom, ne obrnivši očesa od gospoda, odgovori tudi glasno: »Ali jaz nimam pravice izročiti drugemu nego Njegovi visokosti.«

»Imam dovolj, Vi zahtevate tako.«

Stopi k steni, potegne jezno za vrvico, dvakrat, trikrat, v hiši nekje zazvoní drobno, jasno . . . Cetinovič misli, zdaj-le bo počilo, jednega, tudi dva odbijem, planem na hodnik . . .

Zaveso odgrneta dve roki, med vrata stopi visok, mlad mož, začujeno pogleda neznano mu osebo in admiral. Cetinovič stopi brzo do vrat s pisemcem v roki, vkloni se, pomolí pismo, princ je vzame, široko uprè modre oči na napis, obrne zavitek, ugleda monogram in izgine.

Admiral je obstal na mestu kakor pribit, slikar se pokloni, odide naglo mimo dveh gospodov doli, iz hiše. Stopivši na cesto si obriše pot in se oddihne.

Zavriskal bi od veselja in razburjenosti: »Šlo je, živela Aleksandra! Glej, najiskrenejši tvoj sovražnik mi je sam priklical Vladimira. Ha, ha, kakšen glas, dober komandant mora biti! Res, hude jeze je mož, pa kako bi ne bil, gotovo je ugenil naročitelja. Ne bil bi sicer napačen, čvrst je še. Gotovo ga še peče; hm, ni mala reč, menil je držati goličico v roki, militi se ž njo, ali drugi mu jo je odvedel kar tako pred nosom. Kdo bi se ne jezil! Take ne najde več, oh dà, nikjer več!«

Zadnja misel nekoliko ohlaja radost slikarju; prekoračil je dolgi »Bund«, stopi do svojega pokrovitelja, avstrijskega konzula, zahvali se in pové, kako je bilo, misleč, najrajši mu razlôži sam, kar bi tako zvedel pozneje od drugih.

Gospoda Bilinskega zanima stvar. Beseda prinese besedo, polagoma zvé konzul vse bistvene točke Aleksandrine povesti. Ni bila povse neznana gospodu ta povest o neki tajni ženitvi na ruskem dvoru; domisli se, da pred leti je šlo nekaj takih novic po časnikih. Veselo si mane roki in meni: »Glej, glej, to je tedaj bilo. Veste, tudi tukaj je »China Mail« prinesla nekaj nerazumljivih stavkov, tako-le dobrih svetov; ni drugače, urednik lista je meril na isti dogodek. — »Pomorem, gotovo Vam pomorem,« meni na slikarjevo prošnjo za daljšo pomoč, »pa razumete, službeno se ne vtikam rad v tako kočljive reči. Tudi bi ne bilo vspešno. Pohodiva rodbine in poprašujva v klubu tako slučajno po gospé Seamensovi.«

Tako veselega še ni videla slikarja gospá iz hôtela »Evreka«. Prej tolikrat zamišljen, malobeseden, tožen si privošči zdaj draga vina, govoriči, tiste sestre niti ne omeni več. V sobi razpostavi orodje svoje in jame risati, slikati, ne gospodinje, ki ima priti pozneje na vrsto, ko se po dolzem prenehu roka zopet privadi čopiču. Kitajskega prostaka, starca, mladeniča, kakeršnega ugrabi v obližji, posadí pred sé in dela neutrudljivo. Ne gane se od hiše do večera; tako mu je vseč pod streho Američanke, kakor bi bil tù domá. V resnici si preganja čas s Kitajci, da bi lože pričakal popolno zvršitev svoje prve naloge. Uverjen je, da poišče zdaj knez njega, vsak čas je pripravljen na poziv. Peti dan po avdijenci se mu predstavi mlad ruski částnik, lep, droben mož odprtega duha in obraza, jeden ónih ljudij, ki si pridobijo na mah zaupanje.

»Visokosti je volja vsprejeti Vas, kakor ste prosili; lahko pridete takoj,« reče. »Ako dovolite, počakam Vas.«

Cetinovič zdaj ničesa ni prosil, mogoče je to druga rešitev prve prošnje. Urno se pripravi in odpelje s částnikom v rusko palačico. »Kar vstopite tukaj-le,« reče poslovivši se in pokaže na vrata tik dvoranice, kjer je bil nekaj dnij prej viharen sestanek z ekscelenco Tjepušinom.

Visokost vsprejme vse in zloží na mizo, kar mu izročí Cetinovič. Po daljšem prestanku — gledal je izpred sebe, na mizo, skozi okno, akoravno pregrneno s tančico — stopi pred slikarja in reče: »Hvala Vam, dobro ste varovali. Vi ostanete še tukaj? Prosim, počakajte, da se vrnem. Odpotujem v Hankav, ne vem, kdaj pridem. Čez deset, štirinajst dnij. Gospod Perelešin, prijatelj moj, pokliče Vas kakor danes.«

Ker se visokost zopet zagleda v okno, pokloni se Cetinovič in stopa proti izhodu.

»Prosim še, gospod: veste li kàj o guvernanti? Ste li našli dete?« Slikar pové na kratko, kako daleč je našel gotov sled in izreče upanje, z vstrajnostjo rešiti to nalogo svojo.

»Izkusite zvršiti do mojega povratka. Bati se Vam ni treba česa; pa saj tudi pred admiralom niste imeli strahú. Zdravstvujte!«

Ni mu tekla nemščina gladko, kakor admiralu, pogovor je bil nekoliko tudi angleški. »Da bi znal dobro francoski, vprašal me je najprej po tem«, meni sam v sebi slikar, »čul bi bil morda več.« Vendar si je mislil prej drugače ta sestanek; ni zadovoljen, dasi je dokončal prvi del svojega sélstva.

»Nič me ni vprašal ob Aleksandri; le omenil je ni! Kako težko so se mu trgale besede. Res ne more biti lahko povse neznanemu človeku kar na mah odkriti srce — če ima res še kàj prikritega v njem. Aleksandri se bo odvalila vendar jedna klada raz dušo, ko dobí prvi moj telegram.«

Spotoma do urada skuje telegram, ki ne more káj izdati nesporazumnikom: »Gerster, kipar v Benetkah. Prvi posel dognan, pogajanja so se pričela pred petimi dnevi. Točka druga še ni dognana; visi. Dosedanje postopanje imelo vspeha za jedno desetino.«

Dosedanje dogodjaje razloži natančno in stvarno Aleksandri v dolzem pismu, katerega pa ne bo dobila pred osemindesetimi dnevi.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

34. Stražáni. *)

(Konec.)

Stráška pšenica sloví za najboljšo po vsi Krški dolini. Vsak kmet si je želí kak mernik za seme. Tako jeklena in móčna pa vzrase zato, ker se ji gnojí posebno premeteno kakor nikjer drugod. Vaščanje si nagrabiyo najprej v bukovji listja, kar se godí skrivaj, kajti dobrava ni njihova, nego grajska. Listje namečejo v visoke kupe na konci njiv proti burji. Ti kupi stojé mirno, dokler ne začne pihati od Gorjancev ostra, hrvaška burja. Silní veter raznese in raztrosi listje brzo po vsem polji od jednega konca do drugega in njive dobé potrebni gnoj. Stražáni gledajo, ne da bi morali geniti le z jednim prstom. S tem duhovitim domišljajem so prisilili naravno moč burje, da jim dela na polji, kakor so prisilili drugi sloveči razumniki naravno moč para, da goni najtežje vlakove po železnicah. Dalo bi se povedati brez števila vzgledov, dokazujočih, da se Stražáni nič ne brigajo za ljudske šege in običaje, nego da živé popolnoma po svoje, da si znajo samí svetovati, stati na svojih nogah, misliti s svojo pametjo. Če v kakem inem kraji želí mož, da bi mu prišla žena s polja domóv, pošlje pónjo otroka, ali pa jo gre sam klicat. Stražánu se je zdela ta splošna navada preveč prosta in zastarela, pa je prislonil k hiši lestvico, zlezal na vrh strehe in jel vpiti s slemena, da se je čulo lahko v deveto vas: »Oj, žena, bali domóv, bali!« Rekel ji je še nekaj, česar vama pa ne povem, ker sta še preneumna in bi se utegnila káj pohujšati. Drug Stražán se je tako razsrdil videč, da so ga prevarili najboljši prijatelji, da je dvignil roko in se zaklel

*) Na 144. str. v 12. vrsti od zdolaj mora biti „prisojnega“ (a ne „prisojenega“); na 145. str. treba je „baš“ iz 7. vrste od zdolaj premkniti v 8. vrsto, da se bode bralo: . . . »da jim je naklonila baš ta neskončna beda neumrlo imenitnost in slavo. Kruh so si namenili peči« i. t. d.

Pa gresta po cesti zopet naprej,
 Kdó jima naproti prihaja? — glej!
 Beráč je ostuden, poln gnilih gób,
 Živ mrlič, ko svoje dní modri Jób.
 A glej, vzveličar se jadniiku bliža:
 »Oh, brate nesrečni!« srčno ga pozdravi —
 S poljubom bolnika pri priči ozdravi.
 Sentpeter se čudi, od čuda se križa.

Pa gresta po cesti dalje naprej,
 Kdó jima naproti prihaja? — glej!
 Mož svetega lica, v obleki bogati,
 Na prstih se prstani bliskajo zlati;
 In glej, že od daleč se jima odkrije,
 »Hosana, sin Davidov!« skoro zavpije . . .
 »No vender že jedenkrat — hvala Bogú!«
 Oddahne si Peter — »biló ní mirú
 Od sitnih pijancev in postopáčev,
 In gnusnih in góbovih samih beráčev:
 Zdaj prvi nas sreča mož pôšten in pravi!« —
 In Peter neznanca spoštljivo pozdravi.
 A Kristus? — popótnika še ne pogleda!
 In nálašč od njega obrne se v strán,
 Ko mimo gre tujec ves sladek, skesán —
 Za Petra spet nova uganka, seveda!
 »Kakó pa, da tega preziraš? — povèj!«
 »Na ustnih tá človek pač nosi Jehôvo,
 A srce le Mámona moli njegovô,
 O Peter, tá svetec je — farizèj!«

Gorázd.

Postillon d'amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

IX.

Pozvedbe.

Angleški del Shanghaja je največji, obseza največ evropskih hiš; šele daleč za reko se prično vmešavati stanovanja kitajskih bogatašev, trgovcev, boljših rokodelcev in fotografov. Dà, fotografov je na izbor, ker kitarjem delajo podobice njih ženâ, ljubic in otrok prav toliko veselja, kakor nam. Tu so gledališča, majhna in velika, v katerih se vrsté heroične igre z burkami brez prenehanja od devete dopoludánje ure ves dan, vso noč do jutranje zore. Kitajska stanovašišča so gosto obljudena, ljudstvo teka urno po ulicah; v ne-

katerih prestane živahnost na večer, da se prične v drugih in ponehava s solnčnim vshodom. Dalje proti meji naselbine so se nastanili ubožnejši Kitajci v slabih kočah od lahkega lesenega gradiva. Vedno še dohajajo iz cesarstva, vse evropsko mesto, razven francoskega, stisnena med Angleži in visokim obzidjem starega Shanghaja, širi se in narasta, ker tu je najti dobrega zaslužka, tukaj je imoviti trgovec varen pred grabežljivimi sodniki »nebeškega sina«, v miru uživa in prihranjuje tukaj pridni delavec sadove truda svojega, brani ga močna roka inozemcev pred mandarini, da ga ne oskubejo, oškodujejo ali celo ugonobijo. Angleži si niso le odrezali najlepšega kosa, uredili so ga tudi najlepše, naredili večje javne prostore, nasadili drevorede v širših ulicah, obvarovali vrte in vrtce pri mnogih hišah, dasi je zemljišče visoke cene.

Amerikanska občina je najmlajša, a hitro narasta in vscvita, le bolj namešano. Poleg ponosnega poslopja inozemčevega je postavil Kitajec skladišče, veliko prodajalnico, zabavališče ali tvornico. Kitajci so se učili od tujcev, tekmujejo ž njimi izdatno in srečno in jih izpodrivajo celo v trgovini z inim blagom, ker se zadovoljujejo z manjšim dobičkom. Okolico hôtela »Evreka«, amerikansko naselbino, preiskal je Cetinovič takoj prvi teden po svojem prihodu v mesto; vé za vsako evropsko hišo posebej, kdo biva v nji. Guvernante tu ni. Zdaj bi imel preiskati še drugi dve naselbini; dolgotrajno, zamudno delo! Je li res ostala tu in ne šla dalje? Ker je vzela s seboj iz Hongkonga péstunjo Kitajko in je ni poslala nazaj, ali naznanila nje premeščenja v drugo službo, kakor se je zavezala storiti, ni verjetno, da bi bila zapustila cesarstvo. V volilnem imeniku med posestniki je ni, v hôtelih tudi ni gospé z detetom primerne starosti, to je pozvedel avstrijskega konzula sluga »Čin«, ki je dobil nalogo, izpraševati svoje rojake od hôtela do hôtela. Sedaj je vzela v najem hišo, ker več posameznih stanovanj v jedni in isti hiši tukaj ni. Po dolgem posvetovanji in premišljevanji skleneta Cetinovič in njegov pokrovitelj zanašati se na čas in ugoden slučaj. Odpotita se na pohode; na programu so razumno le oženjeni gospodje, ker o ženski je treba izpraševati le ženske.

Prideta tudi v hišo gospoda, ki prodaja Kitajcem raznovrstno jekleno blagó iz Kruppovih tovarn, znanih po vsem svetu. Pogovor se suče o Kitaji, ob Evropi, tudi o Dunaji, rojstvenem mestu mlade gospé. Jako vesela je razgovarjati se zopet s kom, ki dobro pozna nje preljubljeni Dunaj. Gospá v živahni konverzaciji še ne zapazi, kdaj in kako jo napelje Cetinovič na sosede v Shanghaji in povpraša, kdo li stanuje v mali hiši iste ulice, v malem ličnem poslopji, katero stoji

v senčnatem vrtci, pa na ulično črto pošévno proti navadnemu rédu, ki stavi zgradbe strogo na premočrtnih odrezkih.

»Dà, že vem, hiša nima verande, ampak železen balkon pri nadstropji. To je ostanek prve male naselbine, ko so stavili poslopja slučajno, brezredno. Kdo stanuje tam? Angleški original, pa ženski. Prišla je sem v Shanghai s svojim sinom samotarit, namesto da bi uživala svoje rente kje v Švici ali kjer si bodi v kakem lepem kraju.«

»Kako se zove? Čakajte, sàj vem, prav navadno ime je, S . . . S . . . Seamens.«

Oh, kako zaigra v slikarji! Pogledata se pomenljivo z gospodom Bilinskim.

»Jo li poznate?« méni gospá, zapazivši učinek zadnjih besedij.

»Ne poznam je še, imam pa naročilo do nje iz Evrope, katerega bi se rad kmalu iznebil. Prav ugaja mi, da sem zvedel njeno stanovanje, da ne izgubljam časa z iskanjem, ker adresa moja slôve le na Shanghai.«

»Mislim, da je zdaj ni tu. Nekaj časa sèm jò pogrešam; ne vidim je na balkonu, kjer tolikrat poseda; domec se mi vidi zapuščen. Morda je bežala pred vročino gôri v Japan ali pa na deželo. Jaz bi ne imela poguma bivati sama med par Kitajci, ona pa gre s péstunjo in s kuharjem daleč notri v provinco; vsaj menili so se, da so jo našli lanskega avgusta na jezeru gospodje, ki so šli na divje race. Menda hodi tudi na lov, kakor kakšen moški.«

»Pravite, da ima sina?«

»Ima, nežnega dečka, tako okoli treh let. Kako je to lepo otroče, a materi kar nič podobno. Gotovo priznate tudi Vi, da je podoba angeljca; taki rumeni kodrci mu igrajo okoli belega obrazka; in te lepe modre oči! Kar zaljubljena sem v tega Britančka.«

»Vendar je odlična gospá?«

»Dà, odlična že, dostojanstvena, če hočete, pa še več originalna! Ne druží se s ženskami svoje vrste; záme je prava uganka.«

Po slovesu, stopivši na ulice, jame Bilinski zadovoljno drgniti si roki, rekóč: »To se pravi imeti srečo, kar samó se Vam dela; žc jo imamo, guvernanto Vašó!«

Ko Cetinovič nameri korake proti hišici, ustavi ga konzul menèč, da se ne sme prenagli, da je treba prej stvar dobro premisliti; da mu naj ne napravlja uradnega vmešavanja, da že pošljeta slugo na preiskavanja, in ta vse bolje opravi, ne da bi dal povod kaki sumnji. Da bi morda uradno vest svojega pokrovitelja nekoliko utolažil, pokaže mu Aleksandrino zapečaćeno pooblastilo in notarjev dokument. Ta

pisma na kratko, jasno in nedvojbeno razložé nalog Cetinovičev; tudi je formalno vse v takem rédu, da se gospod Bilinski resno zamisli ter z dovoljenjem Cetinovičevim shrani sam dokumente, ko jih prej zazname-
nuje in zapiše med uradno prejete vloge. Izročí Cetinoviču še kratko potrdilo o prejetih pismih.

Gospod Bilinski ima, odkar je nastopil službo generalnega konzula in diplomatskega zastopnika za Kitaj in Japan v Shanghai, tretje leto, istega »boy-a« (fanta ali slugo), ki vzdržuje red v hiši, ki je tudi dober kuhar, kupuje hišne potrebe, ter je spreten in volján za vsak posel. »Čin«, ime tako navadno, kakor naš Janez, je mlad, ne velik, precěj krepak moški; za Kitajca malo velikih očij, dolzega vratú, bistrega uma in malo zamolklo bledega obraza, znamenje, da se je nekoliko udal ópiju.

»Čin«, ogovori ga konzul, »ta gospod bi rad kupil tisto malo hišo, tam blizu skladišča za jeklo« — »Čin« prikima — »pojdite tja in vprašajte v hiši ali pri sosedih Vaše ljudi, ne druge, pomnite, le s svojimi rojaki smete govoriti. Zvedite, čegava je hiša, kdo stanuje tam. Če gospodarja ni domá, pozvedite, kam je šel, kdaj pride. Danes ne boste kuhali, obedoval bodem v hôtelu »Evreka.«

»Činu« zahripne malce v grlu, kakor bi se začetek smehú, prišedšega iz prsij, ustavil sredi vratú, prikima z glavo, zamežika pomenljivo v znamenje, da je nálog dobro razumel. Ko mu pomolí Cetinovič dolar, gane le z očmí zdaj na dolar, zdaj na svojega gospoda, dokler mu le-tá ne reče, naj ga vzame, da je to za óne druge Kitajce, da se bo lože zmenil ž njimi; njemu pa tudi še kàj pade v žep, kajti tuji gospod je »poln dolarjev«.

Na večer pride »Čin« z novicami. Gospoda ni nobenega. Gospé ni domá. Kam je šla, ne vé. Gospá, otrok, kuhar, Kitajka, vse je šlo nekam po vodi v malem hišnem čolnu. Kdaj pride? — Ne vé. — Je to vse? — Vse!

Gotovo se je hotela izogniti Rusom, ker zdaj vročina še ni tolika, da bi bilo treba bežati pred njo. Da je bila odpotovala le na videz in bila skrita kje v mestu, da bi si bila naložila jetništvo, nikakor ni misliti. »Hišni čoln, hišni čoln!« mrmra konzul in méni, da je ta jedina beseda vredna dvajset dolarjev, da je izvrsten kažipot daljšemu iskanju. »Šla je na deželo, v jedno bližnjih provinc, v katero notranjih mest. Na morje ni šla; v hišnem čolnu se nikdo ne vózi iz rék in vodnih prekopov. Za gospode ni nič nenavadnega potovati nekoliko v provinco, da se otresejo mestnega prahú, in zabavajo z lovom ali uživajo čisti zrak in krasote gorskih krajev. Originalna Vaša guvernanta se je morda v resnici naveličala dolgočasne ravnote in se odtegnila kam na

letovišče, podjetna je dovolj. Vidite, to je jako ugodno za Vas. Greste za njo, opravite svoj posel na ta ali óni naèin veliko lože, kakor tu v mestu, zapustite Kitaj, jaz službeno ob vsem ničesa ne vem. Če bi se kaj neprijetnega pripetilo, nikdo me ne more siliti, da bi verjel Vam na škodo, dokler me prièe ne prisilijo. V tem ste že daleè in s pomoèjo dokumentov smem zavleèi stvar vsaj tako dolgo, da se postavijo za Vas naroèitelji Vaši.«

»A te province so obširne zemlje, kje je naj išèem, kam naj se obrnem?«

»Pri vhodu na konzulatski vrt je nizka zidana koèica, bivališèe vratárjevo, katerega služba pospešuje bolj dostojanstvo urada, kakor varstvo hiše, ker mož je osivel starèek. Njegova èast in dika, spoštovana in priznana od vsacega rojaka, so brke, èe se sme imenovati tako nekaj dolgih sivih lãs, moleèih redko iznad zgorenjega ustna. Brke znaèijo starega očeta, takšnega, katerega odlikuje ljudstvo s takim spoštovanjem, kakor primeroma pri nas duhovne pastirje. Mož je bil dolgo let »lavda«, t. j. vodja potnega èolna, naèelnik sedmih, desetih brodnikov, in je vozil potnike, domaèe in tuje po daljnih provincah. Ti »lavde« imajo nekako zavezo med seboj in se vzajemno podpirajo.«

»Vratar naj torej pride.«

»Dobite polno dolarjev« — to je zaèetek ogovora, prepotreben vselej, kadar se zahteva kaj od Kitajca izven službene zaveze. — »Vi obiščete,« reèe konzul, »vse »lavde« v Shanghai in vprašate, kdo je peljal gospó z deèkom pred dvajsetimi dnevi; po katerem kanalu jo je peljal in èe se je èoln povrnil. Dalje pozveste, èe je dotični »lavda« poslal denarja ženi in èe se je povrnil kakšen brodnik. Vi to pozveste záse, ne za nas, razumite! Stražo prevzame jeden Vaših sinov. Išèite dva, tri dni, zdaj dobite pet dolarjev, potem deset.«

Starec prikima, ponoví nalogo, vzame denar in odide.

Èez dva dni poroèi o svojih pozvedbah. — »Evropska žena je šla »v pijen Navsbot« v evropskem brodièi s kuharjem, Kitajko in malim deèkom gori po Suèavskem kanalu, nje »lavda« ima šest brodnikov, dobiva po tri tolarje na dan, »lavda« T'ha-Sze ne pride dolgo, dolgo nazaj;« t. j. o nedoloèenem èasu.

X. Druga avdijenca.

Rusi se vozijo po Jang'tz'u, Cetinoviè pa riše in slika kitajske kolibe in džonke, preganja večere v klubu, po gledališčih ali koncertih, kjer pri malih mizah sedèè poslušalci pušijo, pijó čaj, zobljejo raz-

novrstno drobnjád in poslušajo produkcije, sicer zanimive tudi za tujca, a le malokrat znosne za nevajeno uhó.

Ko se Rusi vrnejo, tedaj se slikar zopet ves božji dan ne gane iz hôtela »Evreka«. Gospá Huniter začne zmajevati z glavo o njegovem početji, najbrž ji jame giniti upanje, da bi se ta čudnji črnolasi bogvé-odkodi dal vzgojiti do zaželene razsvetljenosti. Namesto da bi slikal poštene ljudi in spravljal dolarje, nabira podobe bornih koč, slabih mostov in malih čolnov, zdaj pa zopet vlačí v sobo kitaste Kitajce brez izbora.

Čakati mora zopet več dnij, da ga pokliče poročnik Perelešin. Odideta od hôtela ne proti »Bundu«, ampak na nasprotno stran, za reko na konec ameriksanske nasebine, kjer stoji še kakšno skladišče ali magacin, zaloga lesovja. Med potjo prosi poročnik pojasnil o Cetinovičevem sestanku z admiralom. »Seveda,« reče, ko čuje o brezvspešnih mučnih poskusih slikarjevih pred konzulatom, »admiral je imel sumnjo do Vas; gospod ni le hude jeze, tudi nikdar ne odpušča. Ne hodite za nami, mož ima dolgo roko, kadar hoče.«

Stopita na plano polje, le pri reki je visoka ograja okoli prostora odločenega za novo zgradbo. Tiho brezljudno je todi.

»Evo tam visokosti!«

»Pojdite tja, pozdravite navadno, incognito smo na sprehodu,« reče poročnik in se obrne.

»Vidim te gotovo zadnjikrat,« méni slikar sam v sebi, »danes boš menda vendar menj oprezen.«

Oprezen je knez, kakor prvikrat. Izročí veliko pismo, brez naslova. Pečat je velik, nosi dvoglavega carskega orla.

Slikarju obvisijo oči na lepem pečatu, nekaj iz radovednosti, nekaj da bi ne motil gospoda s preiskujočim pogledom.

»Nisem pečatil iz nezaupnosti do Vas; le ko bi se Vam kaj pripetilo, upam, da bo pečat varoval vsebino pred zvedavostjo nepoklicanih ljudi. Pismo boste dobro varovali in izročili je sámí Aleksandri v roke.«

»Vendar je izgovoril njeno ime, četudi menim, da nerad,« misli Cetinovič. Ujameta se z očmi za trenutek; knez jih umakne, morda čuteč, da hoče mirni, toda ostro opazujoči pogled Cetinovičev predreti ne v tajnost pisma, temveč izkuša brati óno, ki jo nosi knez v srci.

»Ste li našli Schwerzerico?«

»Nisem je videl še, vem pa, da se je odpeljala v provinco, proti Sučavu.«

»Pojdete li za njo?«

»Gotovo, takoj jutri, ker v Shanghai sem zvršil svoj posel. Dete dobodem, z zvijačo, s silo, četudi . . .«

Na te besede, izgovorjene trdo in smelo, knez postojí, kajti doslej sta počasi korakala, in obrne svoj mehki pogled na tega človeka, ki ne more prikrivati razburjenosti in srda v plamtečih črnih očeh, na možá, ki je ves podoben interese pošiljateljice svoje zastopati do skrajnosti proti komur si bodi. Po daljšem molku knez izpregovori tiho: »Razumem, kaj hočete rêci. Prosim, opravite, če je le mogoče, brez krvi, želim, da izkusite prej mirne pomočke. Jaz Vam ne morem nikakor pomoči, tu že celó ne. Vi ste sloboden, niste izpostavljeni javnemu opazovanju.«

»Dà, visokost! Dete vzamem na vsak način in privêdem materi, za to imam vsa potrebna pooblastila.«

Zopet obvisijo kneževe oči nekoliko začujeno na slikarji.

»Ne dvojim, da zmorete guvernanto«, reče in začne spet korakati.

»Kako bi mogli poročati meni?« izpregovori bolj sam sebi.

»Kakor ukazujete, visokost.«

»Ničesar Vam ne ukazujem.« Zopet postane ter zatrè vzdih. »Prosim, kadar imate dete v varnosti, pišite Perelešinu, dal Vam bo svojo karto.«

»Dal mi jo je že.«

»Prav tako, pišite njemu pod drugim imenom, ne podpisujte svoje. Tako zvem najprej, da ste srečno opravili, da se vračate v Evropo. Srečni, zdravstvujte!«

Lehko se pokloni in odide k poročniku; izgubita se počasi med kitajske hiše amerikanske naselbine.

Cetinovič gleda za njima. Pogled mu obvisi na pismu; varno je ovije in hrani. »O Aleksandra,« govori sam sebi, »ne bo záte kruhka iz te moke! Admiral je predobro zamésil. Pozabil te vendar ni. Težko mu je bilo. Pa za koliko časa? Premehek je, premlad, gleda brezskrbno v svet in uživa ga. Kako je vzrasel, lep mož, visok, krepak! Takemu se uklanjajo ženska srca, ko bi tudi ne bil véliki knez. Ne vérujem, da bi jih preveč odbijal! Jaz, predraga Aleksandra, ti ne vem pomoči. Bodi ti sreča toliko mila, da ga dobiš zopet pred sé, da moreš staviti v boj nepremagljivo svojo milino, in še bo tvoj!«

Leno, zamišljeno koraka v hôtel; temnega obraza zbira misli in stvari za potovanje v provinco.

XI. Jang'tz'.

Potovati dandanes po kitajskih deželah, razven mest, odprtih evropski trgovini po državnih pogodbah, ni Bog vé kaj, kadar se ne bijejo Kitajci med seboj ali s tujci. Dokler sezajo kanali in plovne

reke, je potovanje celó prijetno v nálašč za to priréjenem brodiči, seveda ne vsegdar hitro. Tujec je pred lopovi in plenilci še mnogo varnejši, nego domačin. Tuja zastopništva se skupno jako ostro potegujejo za svojce in kitajska vlada pride v velike zadrege in troške, ko bi se Evropecu zgodila krivica; dalje je tujec strašno bitje. Da jeden Jan-Kvetz', tuj hudič, tebi nič meni nič pozoblje sedem, deset Kitajcev, da ima več fizične, surove moči, izvrstno orožje in še čarobne moči, o tem je ljudstvo tako trdno prepričano, kakor da plemenita in vzvišena prosveta v deželi zlate sredine visoko nadvladúje izobraženost tujcev, ki so res močni in prebrisani sovražniki in rušitelji blaginje, ki znajo veliko nepotrebnih in zlobnih rečij, ki so na kratko močni, nevarni suroveži. Tudi óni, ki poslujejo in služijo dolga leta pri tujcih, iznebijo se malokdaj popolnoma tajnega strahú. Ljudje še pre-dobro pomnijo, kaj so zmogle male čete tujih vojakov proti ogromnim armadam cesarskim, kako so predrle skozi trdnjave, po kitajskih mislih nezmagljive, čez tisoče in tisoče ubitih vojščakov notri v Peking. Vendar Kitajci niso vselej plahe ovce; iz početka so se dobro branili, uvidevši pa neprimerno nadvladovanje tujega orožja in organizacije, tekli so rajši nego bi se bili dali postreliti. Še par takih vojskâ, kakeršna je zadnja s Francozi v Tonkinu, ker imajo Azijati tudi izvrstno orožje in večče vodje, svoje in tuje, tedaj pa premine ómenjeni prestige.

Poučiti se in pripraviti se za morda daljšo pot je imel Cetinovič časa in prilike dovolj. Tudi najpotrebnejšo reč, rabljivega tolmača, preskrbel je gospod Bilinski, pregovoril je svojega slugo na potovanje, razumno za dobro nagrado. »Čin« ni le vsestransko spreten dečko, on je celó nekaj učenjaka. Ne zna samó brati kakih tristo pismenih znamenj najnavadnejšega pomena, to se naučí vsak vaški deček, on jih pozna morda dvakrat toliko in — to mu daje ceno — on govori za silo pekinški, t. j. uradni jezik, ki rabi izobražencem vesoljnega Kitaja. Ker mu je v svoji službi ostajalo časa, okoristil se je pri učenem Kitajci, pomočniku c. k. tolmača, tudi ne baš preobloženim z delom.

»Lavda« že čaka s sedmimi krepkimi veslači, zato dobi tudi po štiri dolarje na dan. — »Čin« znosi v brodič gospodove potrebščine, precejšnje število kositarjevih púšic, napolnjenih s konservami, z raznim sočivjem, sadjem, mesenino i. dr., kar je vse sestavila mstrs. Hunter, ki je tudi odločila iz svoje kleti lepo zbirko steklenic s ponosnimi naslovi. Sicer popotni račun na takšen način narasta visoko, po slikarjevih mislih brez potrebe, toda gospá že vé, kaj je Evropec dolžan dostojanstvu svojemu, ker ne vé, koga bo srečal na poti in se ne sme kazati berača. Ona ne preskrbuje prvokrat takšnih ekspe-

dicij. Ko je znosil »Čin« še popotnega drobiža, dolge vrste na trte nabranega denarja, bronastih, v sredi luknjastih kešov ($2\frac{1}{2}$ za naš krajcar), vzame Cetinovič svoj potni list, podpisan od »Tavtaja« samega, močen revolver, težek kratek meč, knjige, zemljevide in več priporočilnih pisem do vseh evropskih postaj ob véliki reki ter stopi v svoj novi domec. Kratek pozdrav s konzulom in štirje možjé primejo za veliko dolgo veslo in porivajo čoln brzo gori po Sočavski rečici. Vodna pota so po nekatera mesta jako ozka, tako je jedno veliko veslo, katero se izteguje le za brodom, jedino praktično.

Oglejmo si malo tako bivališče, kakeršnih plôve, manjših in večjih, na stotine tisoč po kitajskih vodah. V sredi čolná je kake štiri metre dolg prostor, obstenjen in pokrit, na vsaki stráni je okence. V sredi je dolga ozka miza, pri podolžnih stenah klopi, pod njima shrambe. Na jedno klop položi »Čin« na večer posteljo. Zadaj bivajo Kitajci; tû veslajo, igrajo, godejo in spé. Streha jih varuje solnca, pred dežjem pa nategnejo platnene rjuhe ob straneh. Med Kitajci in potnikovo kabino je kuhinja, kjer gospodari neomejeno »Čin«. Prostor spredaj pred kabino, odmenjen je tudi gospodu, le kadar brodičev vodnik zahteva, smejo veslači zlesti zunaj ob steni sém, ne pa skozi vratca, da odrivajo ali privežejo čoln.

Kar si je toliko želel, pogledati tudi v pravo selsko življenje, izpolnilo se je zdaj potniku našemu. Ko se kanal vzdigne iz globokega jarka in je pogled prost čez neizmerno ravnino, ne more se načuditi lepo obdelanemu polju. Povsodi je napeljana voda v malih jarkih, iz katerih zalivajo njive. Vse pa mora obdelati človek sam, živine je jako malo. Zánjo ni prostora na gosto obljudeni zemlji. Visoko vzdigne mož težko rónnico, zamahne in odtrga kos mastne ledine. Po vsakem udarci se oddahne za trenutek, ker solnce mu žge na goli hrbet. Pri vasicah so gozdiči tankih visokih débelc v gručah mehkega zelenja, Kitajcu prepotrebni les bambu, ki mu služi za sto rečij. Kamor le more, vtakne tudi breskvo. Spomladi, apríla meseca, so vasi v breskvinem cvetji, rdečem in belem, preprijazne videti in kako lepo vonjávo dehtí to cvetje. Seveda se vmešava še druga neprijetna vonjáva iz velikih lončenih kotlov in kadij, v katere spravljajo vestno vse odpadke.

»Čin« in »lavda« izprašujeta pogosto po vaseh ob poti po T'ha-Sze in po njegovem brodu, s povoljnim vspehom. Tretje jutro se vzdigne nad poljem visoka imenitna pagoda Lov-Mun-Ta (izrekaj Lov-M'n-Ta), brodič zavije v široki cesarski kanal, vetrič prime razpeto jadro in požene brodič brzo pod visoko obzidje velikega mesta Soohav

(izrekaj Sučav). Blizu glavnih vrat, Tu-ma-n (izrekaj Tu-m'n) pristanejo h kraju na stráni predmestja, ker pod zidom je malih in velikih brodov v dveh, treh vrstah gosto nakopičenih. Góri, doli po kanalu prehajajo džonke, trgovske, mandarinske, vojaške, kmetje vozijo gnoj na polje, pridelke v mesto — res, vélika cesta živahnega prometa.

Na dveh visokih mostovih se pretaka množica v mesto skozi ozka vrata, katera nadkriljuje ogromen stolp. Pa kako žalosten je pogled po razprostrani ravnini, okoli in okoli zaprti z zidom, okoli deset metrov visokim, ki se razteza skoraj jedno uro hodá na dolžino in dobre pol ure na širino! Groblje, obdelano polje in komaj deseti del planjave zavzemajo poslopja! To je tedaj nekđaj tako slavni kitajski Pariz, katerega dekleta so slovela za najlepša v cesarstvu. Res so ženske tukaj večje, glava ni preobilna v primeri k životu, noša lepa, zlasti črni, diademu podobni nadik čela je ukusno izumljen. Pred dvanajst leti je imelo mesto čez pol milijona duš, zdaj šteje dobro petino tega in večina biva v predmestji, katerega grozovita Taiping'ska vojska ni razdjala. V mestu so pa vstaši prizanegli le obširnemu tempelju Buddhe s slovečo pagodo; vse drugo so požgali, zrušili, stanovnike, kar jih ni moglo ulti, potolkli in poklali. Tako razumejo vojsko Azijati; ko se mesto udá ali je vzamejo z naskokom, prične se prava vojska, namreč požiganje, klanje in pomòr!

Po lepem tlaku od trde opeke se šečeš med njivami, med kupi groblje, mimo zasutega kanala, na pol podrte hiše. Pri teh se vidi način zgradbe, tu obične. Zid seveda ni trden, zložen je v otlinicah od malo žgane opeke, in ometan. Take stene imajo tudi le namen ograjati hišne p̄store; zgorenje nadstropje in streho nosijo močni leseni stebri.

Vseh prostorskih zgradb stavbinska misel je šotor, tudi pri res velikih prostorih obširnih tempeljskih stavb se niso vzdignili kitajski mojstri čez omenjeni vzor. Občudovati pa mora vsakdo mnogovrstne kombinacije tesarskih mojstrov pri tempeljskih strehah, visokih stanoviščih in velikih džonkah, trdna dela, odlikujoča se vselej po praktični zvršbi.

Drugi dan najame Cetinovič čolnič, vzame seboj »lavdo« in »Čina,« da preiščejo vse kanale okoli mesta, pregledajo vse brodovje, izprašajo za vsako stransko pot, kam drži. Na zapad drži večji kanal v Tai-Hu ali Véliko jezero, katerega obzorje je gledal Cetinovič prejšnji dan oblito od večerne zarje raz visoko pagodo, pa kanal je dalje od mesta tako plitev in nekoliko zasut, da todi ni mogoče priti do jezera. Vsega preiskavanja vspeh je, da ukaže potnik peljati dalje na sever

v Cingkiang, srednje mesto na levem bregu cesarskega kanala in na južnem bregu veletoka Jang'tz. Tu je postaja parnikov in kakih tri-deset tujcev v naselbini. Zvedel je, da se je Schwerzerica mudila tukaj par dnij. Ker je izpraševala po znamenitostih ob veletoku, soditi je, da je nadaljevala pot proti Hakovu, dasitudi so ji odsvetovali, hoditi sami, brez zanesljivega moškega varstva dalje. Brez slovesa je odšla za ranega jutra, na katero stran, nikdo ne vé, tudi ne, kaj se je zgodilo ž njo.

Da bi se vrnil po starem potu ali po Jang'tz' v Shanghaj in tam tratil tedne ali celó mesece z mučnim čakanjem, tega nikakor ne; Bog zna, kdaj se zljubi muhasti in podjetni guvernanti priti nazaj. Torej dalje! Po vseh poročilih je potovanje po reki prezanimivo; če je imela dovolj poguma do sém, našla ga je tudi za daljšo pot.

Cetinovič pošlje svoj brod nazaj, ukaže »lavdi« preiskati kraje ob reki, poročiti o dozdanji vožnji in nje vspehu konzulatu; tam bo dobil tudi ostalo plačo, ko izročí vse, kar je gospodovega.

»Čin«, ubogi »Čin« namrduje obraz, boli ga glava, noge, sto izgovorov navaja, da bi ne šel dalje. Le pravega ne pové, da mu se namreč vedno bolj toži po mali svoji ženi, katero si je priklonil po svoji volji in zoper óno svojega očeta, ki mu sili drugo v zakon za pravo ženo. Revež je odlašal to ženitev in bi jo rad odložil na nedoločeni ròk; če se pa oče ne preseli kmalu k pradedom, moral bo »Čin« vgrizniti v kisló jabolko. Prijazno prigovarjanje, obljube, ostro povelje ga ne gane. Brez njega pa ne more in neče Cetinovič dalje. Ko ima brod odriniti, pokliče neubogljivca k sebi, da bi mu še nekaj izročil, stopi pred brv do broda in držèč roko v prsnem žepu — »Čin« dobro vé, da je tam revolver — pogleda temno izpod čela na slugo in reče mirno, a odločno: »Čin, Vi zdaj gotovo ne pojdete nazaj; pojdeva skupaj, čez deset, petnajst dnij. Zdaj pa hajdi v agencijo, Vi naprej!«

Tako se zgodí. »Čin« se odslej nikdar ne ustavlja gospodu svojemu, dasitudi sta na dolzem potovanji imela še marsikakšno navskrižnost med sábo.

Da bi malo potolažil klavernega »Čina« in zajedno pokazal mu, da vé njegova dobra svojstva in zasluge ceniti, ukrca ga na prvem došlem parniku v drugi razred, katerega si privošči le imovitejši Kitajec, kadar mora kazati dostojanstvo.

Parnik se mudí na potu v Hankav le pri treh mestih, marsikatero dolgo obzidje, zdaj na južnem, zdaj na severnem obrežji vidi se le iz daleč. Koliko lepih in vabljivih kotov se odpira med goricami

in holmi, koliko vasij se kaže v prijaznih dolinicah, odpirajo se manjša vodna pota, vijoča se stráni od glavne reke. Tudi po noči nadaljuje parnik svoj pot, ker razsvetljuje mesec bregove in ker je reka visoko narasla, da je glavna struga povsodi dovolj globoka. Pod Kiukiangom prehití parnik mali evropski vodni domec, sivo barvan, jednak ónemu, v kakeršnem se vozi guvernanta. Daleč ob desnem bregu se bori proti močnemu toku in bo morda zavil v jezero Pujang, katero se malo više izteka v glavno reko.

Srečno dospeta v treh dneh do konca evropskega prometa, v Hankav. Zvedela nista na postajah ničesa, našla nikakeršnega sledú, izvzemši omenjeni brodič. Kadar obstoji parnik pred naselbino, dve do šest ur, imajo gospodje polne roke opravila, segajo po časnikih in pismih, ne utegnejo se baviti z novodošleci, akoravno so jako uljudni in vsprejemajo Evropca z izborna gostoljubnostjo. Ako je Schwerzerica res kje na Jang'tz' lahko jo je bilo izgrešiti; treba jo je torej iskati s svojim brodičem, ne s parnikom ter povpraševati v krajih in pri potnikih v džonkah ob reki.

Tujci, Angleži in peščica Francozov, skupaj komaj tristo duš, uredili so naselbini odločen kos zemlje na iztoku Hankava tik veletoka v velikem zlogu in z velikimi pomočki. Deluje tù pet misijonarjev za krščansko prosveto z istim neznatnim vspehom, kakor drugod; oní vzdržujejo dve šoli, tretjo pa naselbina. Pač pa priznavajo Kitajci korist vélike bólnice in nosijo tu sèm bolnike tudi iz oddaljenih krajev. V klubu vsprejmó Evropca takoj za svojca; ni mu na razpolaganje samó bralna soba, izborna zbirka knjig, temveč tudi stanovanje, ker ni hôtela, in vsaka mogoča podpora in uljudnost.

Dasi šteje Hankav 600.000 prebivalcev in se steka sèm glavni promet s čajem in je tu središče notranje trgovine ne le iz velike in plodne province Hupéh, ampak tudi iz sosednih, kakor daleč seza neizmerno porečje veletoka, vendar velja Hankav le za predmestje, ki do zadnjega časa ni bilo obzidano in nima znamenitostij, razven velikanskih založišč čaja in družih deželnih pridelkov, svile, lesnega olja, bombaža in tvornega lesa, doplavljenega iz daljnega Sečuana in Tibeta. Prepelješ se čez globoko reko Han blizu ustja v Jang'tz' v glavno mesto Hanjang, razprostirajoče se na gričastem svetu; z visoke pagode imaš razgled jedin na zemlji. Pred nogami valí Jang'tz', tukaj le Čan-kiang in Ta-kiang, t. j. veletok imenovan, rjave svoje vodé proti vshodu. S prvo pomladansko toploto se skalí in narasta skozi vse poletje, po dvanajst in več metrov nad navadno zimsko gladino. Na jugu veletoka, pol ure širokega, vzdigujejo se iz sivega visokega ob-

zidja mesta Vu-čang-fu, mnogobrojna svetišča s svojimi večnadstropnimi stolpi. Za mestom je voda do daljnih gričev, proti zapadu, na severo-zapad tudi vse pod vodó. Male vasi so raztresene po poplavljeni ravnini, kakor bi plavale; stojé na vzvišenih tleh, nanošenih od pridnih rok davno, da še stara kitajska zgodovina ne pové, od kdaj.

Res, ni ga kraja na svetu, kjer bi se stekalo tako obilo in tako mogočnih plovnih tokov iz velikih in rodovitnih deželâ, kjer je gosto prebivalstvo delavno in pridno, kakor redko katero.

Tujci so tudi stavili veliko upanja na ta kraj, ko ga jim je odprla vlada 1861. leta. Toda Kitajci so samí prebrisani kupci in veletržci, tujci, jezika ne vešči, posluževati so se morali tujih posredovalcev, ki so delali in delajo največ v korist svojo in se bogaté ob tujem kapitalu. Tako se »neposredna«
trgovina s cesarstvom ni kaj posrečila. (Dalje prih.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

(Dalje.)

35. Zemún.

Pod lično cerkvijo, ki krasi Tolsti Vrh, šumeli so nekdam visoki, košati gozdi, samó na prisojnih rébrih je zasadil trudoljubni Podgorec tu pa tamo kak prijazen vinógrad, poleg katerega je stal povsod skromen vinski hram, dolensko letovišče in še po zimi najbolj zaželeno veselišče. Te gorice so imeli zajedno hribci in poljanci. Tja gori je hodila delat Žičkova Jerica iz bližnjih Žapuž, kdaj v družini, dostikrat pa tudi sama. Pot ji je šla dobro četrtno ure skozi temno hostó. Vselej, kadar je korakala tod brez tovarištva, pridružil se ji je neznan, porasten velikan in jo spremljal do konca gozda. Zinil ni besede. Jerica se ga ni bala, vendar se ga ni usodila vprašati, čemu jo spremlja. Nekoč je nesla domóv v košári več sodcev vina. Breme jo je težilo, da je skoro omagovala. Ko je prisopihala do hoste, čakal je že tamo kosmatin ter ji vzel košáro raz glavo. Nesel jo je do drugega konca gozda, potem pa jo izročil zopet Jerici. Deklè ga prav lepo zahvali in pobara, kdo je in odkod. Velikan odgovorí: »Jaz sem Zemún, stanujem pa v grádu Biserniku, pol streljaja od ceste.« Ona se silno začudi tem besedam. Poznala je natanko vse obližje, ali razven Gra-carjevega Turna in Brhovega ni védela v njem za noben grad. Ta

„Nevesta, ti venec iz lilij dobóš,
Pirí starejšina povóduji bo móž.“

„In svatovske pesmi duhóv nebróž
Na trstovo píščal bo piskal nocój.“

„Sto Vil bo na svatbi, sto belih družíc
Plešoóih krog vaju ráj rádstnih líc.“ —

„Obup vájín čutim in z vama trpím;
Nocój še naj vaju na veke spojím!“ . . .

In slušata, slušata jézera svèt:
Premami valóv ja vabljivi šepèt!

Zor komaj je tretji vrhóve zlatil,
Ob jézeru ribič je ribe lovil.

Loví in loví . . . in gledí, tedáj:
Njih dvoje priplava baš prádenj na kráj!

Iz dua že dospela sta s svatbe bílá,
Od rož, trav povódnjih ovita še vsà. —

G o r á z d.

Postillon d'amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

XI.

(Dalje.)

Ko pokaže Cetinovič lepega jutra Činu ličen, na novo prela-
kiran, a majhen vódni dómec, prav kitajski, češ, popeljeta
se domóv in naj spravi reči vánj, tedaj se revežu kar krči srce.
Pričakoval je zopet mogočen, varen parnik, v katerem bi drknila brzo
do morja, zdaj pa je zaupati svojo premeteno in tudi učeno glavo v
takih nečkàh visoko naraslemu velikanu, to je preveč! Predobro si
je zapomnil, kake burke uganja Čankiang v sotéskah. Upadlega lica,
kakor bi bil žulil vso noč pipo z opijem, pogleduje plaho zdaj brodič,
zdaj Cetinoviča. Neka čudna misel se ga polastí, ustna se mu krčijo,
toda ne upa je izraziti. Ker mu gospod dalje prigovarja in razklada,
kako je »lavđa« izvrsten in vâjen vode, da ni nikake nevarnosti, ker
se celó ženske »lavdave« ne bojé pota na reki, počne se umikati nazaj
in šepne s strahom: »Ljubi gospod, Vi ste izgubili pamet!«

Dà, to ni upor, to je strah pred gotovo smrtjo! Preplašeni obraz
ne laže. Ubogi Čin, posebnega poguma nisi nikdar kazal, a take

plahosti se vendar ni bilo nadejati od Kitajca, ker smrt mu ni nič strašnega, vsaj trdijo tako. »Voda, velika, velika voda, majhen čoln, gospod, Vi ste zblazneli!« odgovarja s čudnim zamolklim glasom. Ko tako Cetinovič ne vé, bi se li jezil ali smijal, in izkuša z lepa tolažiti plašljivca, pristopi starejša koščena ženska in mlado, komaj dorastlo deklè rjavega, ali svežega okroglega lica. Živahno debato pričneta s Činom, le bolj z rokama se more odgovarjati brzim jezikom in se umika. Pridruži se še štirinajstletni tenak deček ženskama na pomoč. Čin je ves izgubljen, ne more ali neče tolmačiti na večkratna vprašanja Cetinovičeva, ki razumi jedino besedo »Čankiang« iz ragljanja. Deklè se počne smijati na vse grlo, tako lahko in prisrčno, kakor le mladost zna. Cetinovič se napoti nazaj v klub, vsi za njim, razven deklíča. Tu seveda se stvar razjasni: Kitajki se bojita, da zaradi upora služnikovega ne bo nič iz potovanja in dobrega zaslužka.

Žena in dečak pograbitá brez vprašanja nekaj komadov in hitro odideta k brodu, kjer deklíč stvari spravi v kabínico. »Lavda« v tem tudi pride, k sreči umeje nekaj angleški in méni, da Čin mora. Ko se vrnejo z ostalim blagom, pripeljejo res tudi Čina, ki se obotavlja pred brodom, kakor pred vešali; vendar ga spravijo z besedami in z rokami čez brv, »lavda« jo urno potegne k sebi, spustí vrv in zazibljejo se od kraja v rmenorjavi veletok. Sicer Cetinovič sam ne vé, kako bo Kitajec spravil brod skozi nevarne globeli s tako osebo, slabimi veslači — z ženo in dvema otrokoma — ali v Hankavu so mu tega moža preskrbeli ter rekli, da je popolnoma zanesljiv in da je vozil že do Nankinga.

Voda hitro žene, jadro pomaga, »lavda« ima lahko delo. Tahí (= veliko veselje), hčerka »lavdava«, pogosto spušča jasen smeh in Čin je vedno še na vrsti. Zdaj, ko je tako blizu »tujemu hudiču«, hoče se ga nagledati in to takoj. Večkrat se nagne daleč iz broda, bati se je, da ne bi cepnila v vodo, in preži s tistimi ozkimi mokrimi očmi mimo kabine na prednji krov, kjer mirno stoji Cetinovič in nastavlja pred oči neke čudne ceví. Tudi koščenka se prikaže, toda, obe se umakneta naglo tujčevemu pogledu. Zadaj je vedno čebiranje. Tahí dela vso čast svojemu imenu; če morda ni drugim v toliko veselje, vsaj sama ga je polna; še pozno na večer, ko brod mirno leži privezan med visokim drevjem na poplavljenem logu, ne more udušiti glasnega smehú.

Tako v odljudnem kraji prenočiti je varneje, nego po vaséh. Lahko bi prišlo predrznim zlobnežem, brez katerih nikoder ni, na um, polotiti se malo močnega broda v tihi nóči, kajti »tuji hudič« ne hodi nikdar brez dragocenega perja. Poreški straži, t. j. vojakom, katerim

je v brzem brôdu preganjati in loviti lopove, tém je pa še najmenj upati. Spoznati je stražo od daleč po malem topu na prednjem krovu.

Drugi dan solnce pripeka na brodič, Čankiang se lesketa in jemlje vid, izgubil je svojo moč, zlil se je na videz v jezero, zaprto okoli in okoli. Proti iztoku zapira obzorje skalovito visoko brdo Ma-tz-šan. Vožnja je težavna in nevarna, a vendar srečno Cetinovič dospè v malo tujo naselbino pri Kiukiangu; velikem in obširnem mestu, kakeršna so vsa kitajska. — V evropsko naselbino je prišla vest, da se vozi tuj »Hausboot« po jezeru Pujang. Kdo se vozi, koliko tujcev, ni zvedeti. Jan kvetz' je. — Moški ali žena? — Jan kvetz'!

Izliv jezera v veletok, 120 km pod Kiukiangom je ozek, jezero samó je 200 km od iztoka podobno srednji reki, kar se tiče širjave, ni tedaj težko slediti za brodom. »Layda« in Čin znata dotična vprašanja popolnoma na pamet, ni ju treba vspodbujati, ker imata prilike dovolj zadoščevati privatni svoji radovednosti in so ljudje prijazni in postrežljivi. Brodič je, kakor se čuje, še v jezeru, ker se ni vrnil in je tod jedini izhod; Cetinoviču se zopet utrdi upanje, da je na pravem poti.

Jezero je veliko. Izmed mnogih mest, raztresenih na kotastih obalah in otokih, izgrešila je katero pogubonosna tajpingska vojska, da je ohranilo staro svoje stanje in podaja tujcu veselo podobo neutrudljive delavnosti in cvetočega obrta. Kitajci ne poznajo tovaren po našem načinu, vendar imajo nekateri obrti posebna središča; prebivalstvo vsega mesta ali okraja se pečá le z jedno industrijo. Posebno iznenádeja potnika Wu-čeng-fu na večjem otoku v Pujangu; veliko mesto leží na razsežnem holmu, pod mestom do vode in na tej pa vlada od zore do mraka nepopisljiv šum in ropot, nad 40.000 tesarjev tu žaga, pili, tolče in teše lesovje, gradí nove džonke in popravlja stare. Delavci so čvrsti, zdravi; tistih žalostnih prikaznij, kakeršne se vsipajo po končanem delu iz naših velikih tovaren, ni videti ni tod, ni drugod po »nebeškem cesarstvu« v mirnih časih; ni proletarijata, beračijo le tauitski menihi. Lenuštvu udani so jedini vojaki iz poklica, Mandžu, nastanjeni po nekaterih mestih v posebnih oddelkih, katere je lahko spoznati po bornejših hišah in kočah, po slabejši in umazani opravi ljudij.

Razven pridnosti razvija okolica pujanška še drugo lepo stran kitajskega značaja v obilni meri, namreč spoštovanje in hvaležnost do vzglednih ljudij, ki so koristili národu z vedo in nauki, do svojih modrijanov in učenikov, potem do ónih, ki so se odlikovali z vzgledno ljubeznijo do roditeljev ali v zakonu. Tem stavijo spomeníke na polji,

v vasi, pred njo, pred mestom, ob vódni poti, podobne velikim vratom od trdega granita ali trajnega lesá, kakor baš premorejo, ónim pa gradé obširna svetišča v tihi mični dolini, na malem otoku, pri šumečem potoku, prav v krajih, v kakeršne je volilo stavljati pri nas plemstvo svoje gradove in gradíče. Ti spomeníki hranijo v národu spomin in spoštovanje izvrstnih móž, ki so modrovali pred tisoč in več leti. Varuje te spomeníke spoštljivost národova, vzdržávajo jih požrtvovalni domoljubi; mora jih vendar le nekaj še biti med tem národom, dasitúdi na videz teží za samim dobičkom in zaslužkom.

Nepristranski opazovalec mora nehoté pripoznávatí, da ponos Kitajcev na deželo, njene znamenitosti, na njih prosveto ni do cela neopravičen; bivali so po svoje srečno in zadovoljno brez tujcev, niso jih potrebovali ne jih vabili, ti so se jim usilili in niso donesli jim nobene sreče. Vsak razumnik dobro vé, kdo in na kak način jim je vsilil um in zdravje uničujoči opij, kako so ponižali tujci »nebeškega sina« in okradli njegovo palačo. Ni se tedaj čuditi njih mržnji in njih sovraštvu do tujcev.

Okoli tega mesta sklene Cetinovič poskusiti srečo svojo. Tudi Čin spravi v Pujangu — voda je čista in mirna — pobito svojo dušo v ravnotežje, celó radovéden je postal po znamenitostih, razvija se v njem čut važnosti njegove; uživa najprej začujenje tolmača konzulatskega, učenega moža, ko mu bo pripovedoval o čudesih dolzega potovanja. Rad spremlja gospoda na sprehode v okolico in meni, da Pih-lu-tung, doline bele košute, najlepšega kraja v cesarstvu in (ob sebi razumno) na vsem svetu, ne bi smela izgrešiti. Tam je samotáril v dvanajstem stoletji Ču-fut'z, najslavnejši izlagatelj naukov Kon-fut'z-ovih. Dolina je v resnici lepa, ljubka. Senčnati logi visokih dreves, livadice, vodnjaki, kameniti mostovi čez mali potok se vrsté, dolga vrsta visokih céder drží do večjega svetišča, obsezajočega več dvorišč z lepimi galerijami in v dnu doline je veliko poslopje, jeden največjih dijaških zavodov, kjer so se pripravljali mladi učenjaki na težavne izpite. Vsak kamen, vsaka skala v obližji nosi imena nekdanjih učencev. Zdaj vlada tod tihota in mir, vsako leto jedenkrat se zbere sem mnogo ljudstva praznovat spomin modrijana.

Časih ima tak sprehod za Cetinoviča tudi svojo neprijetnost. Množica obsuje potnika, Čin na radovédna vprašanja ne vé vselej točnega odgovora, boriti se mora z narečjem.

Kdor zapazi kàj nenavadnega na kroji njegovega talarja ali da ima vozec na kiti drugačen, nego je tod običen, prične se posmehovati tudi njemu, tujec je ob sebi razumno čudno in sila smešno bitje; nekdo

izproži besedo »jan kvetz'«, drugi že bolj glasno, zbor pritrja, privablja še več gledalcev in vsa drhal spremlja potnika do broda. Dalje še ob bregu se vsuje kôpa; kadar je pa za dober lučaj vode med sitneži in brodom, začne jim Čin srčno odgovarjati in dražiti jih s »Penti kvetz'« (»domači hudič«), dokler daljina ne stori kričanja brezvspešnega.

Priplovejo v King-te-čn, in glej, tu res stoji mal, sivo pobarvan brodič. Toda potnika, za katerima je sledil Cetinovič tako daleč v stran, sta dva nedolžna francoska misijonarja, ki hočeta vcepiti kal sv. vere med kitajske lončárje. Daleč okoli namreč dela vse, kar giblje z rokami, porcelan; v malih tvornicah vrté ilo, v brezbrojnih pečicah žgó zdelke, drugi zopet slikajo, zlaté, vsako posamezno delo zvršujejo drugi. Taka podrobna razdelitev dela omogočuje nedosežno, glumaško spretnost in priročnost rokotvorcev in čuda nizko ceno zdelkov. Misijonarja stojita že več dnij tu, a lončárji ju nikakor nečejo médse, niti na kópno stopiti ne smeta, dasi imata vse pravice od oblastnikov v rédu. Ljudstvo ne véruje v nedolžnost tujcev, ampak je trdno prepričano, da imata jedino namen izvohati in ukrasti tajnost zdelovanja in slikanja imenitnega obrta. Cetinovičev prihod še povekša sumnjo ljudstva in zadrego Francozov — k prvima vohunoma mislijo Kitajci se je pridružil i tretji. Tolpa kraj vode pazi ostro na obadva broda; prislonjeno brv takoj odrinejo. Brez vspeha poskusi Čin svoje parlamentarne zmožnosti, tudi on in sploh živa duša ne sme stopiti iz broda, da bi kupil riža in kokošij, gospodu navadno hrano. Pač pa prinesó zahtevanih stvari k brodu in tudi porcelana na izbòr.

S potrtem upanjem in težkim srcem nadaljuje Cetinovič potovanje. Vidno ga je zapustila sreča; česar se je najbolj bal, kar mu je najbolj zoperno, kaže se neizogibno, prežati bo moral v Shangaji na vrnitev guvernante, udati se potrpnosti, Bog zna za koliko časa. Marsikaka kletev in psovka mu uide izmed zób na to vražjo žensko. Da bi jo našel niže na veletoku, nikakor ne upa več, vendar ne prestane iskati, vsaj si ne bo imel očitati kake popustljivosti, ko bi se moral napósled vrniti v Evropo s suhim pismom kneževim.

Dvakrat še se zožúje Jangtz' in poganja neizmerne mase skozi globeli, pri »skali male sirote« 100 m nad vodó v skipeče strmine, vrhu katere je vgnezdено svetišče Buddhe, in pri »stebrih«, obadva slikovita kraja, občudovanje vzbujajoča, vendar menj nevarna, ko Ma-tz-šan. Potem se izlija voda na široko in se valí brez ovér do oceana. Vetrič napenja jadro in požene potnike brzo v Nan-king-fu, sedež podkralja trem kronovinam, vladarja osemdeset milijonov kitarjev. Ta stolica je

res še obširnejša, nego je Sučav, obzidje še višje, násip širši; veliki železni topovi rjavé na njem. Toda še menj si je opomoglo mesto.

Sloveča porcelanasta pagoda pri mestu je le visok kùp groblje; porcelanaste ploče, s katerimi je bil pokrit ves zid, pobrali so, kar jih je ostalo po razrušenji, tujci in domači starinarji, katerih je v Kitaji še vse več, nego v Italiji. Od l. 1853. do 1864. je kraljevala v Nankingu »nebeška luč«, glavar tajpinški, ki je užival početkom tudi pri Evropcih simpatije zaradi naklonjenosti svoje do Kristove vére.

Da bi sijajno pokazal dobrohotnost kristjanom in utrdil ž njimi prijateljske odnošaje, pisal je britanskemu misijonarju, da ga je volja vzeti tisto žensko Marijo, katero kristjañi posebno časté in je neki še devica, za ženo! On, ki jih je imel zaradi politike in iz drugih vzrokov več v svoji palači, nego je v letu dnij. Po nesrečnem pismu niso ga mogli več zagovarjati njegovi tuji privrženci; napósled je sežgál sebe in svojce s palačo, ko je major Gordon (karthumski Gordon žalostnega spomina) udušil zadnjo sapo upornikom.

V Činkiangu plača Cetinovič brodnika in razdeli med rodbino njegovo darove, ki sicer niso bili v pogodbi, a jih zahteva navada, korist in ponos tujčev. Čin je izbiral in tolmačil nakup. Tahí res ni lepa, niti kitajska lepota ni, glava njena je preobila k životu, nad ušesi je še posebe razrasla v širino, nos je neprilično plitvo v širino potlačen, lice njeno, dasi zagorelo, priča, da je zdrava, toda njena neusahljiva, brezskrbna veselost in otročja najivnost, njeno veselo kretanje in njena priročnost je kratkočasila brodnike in gospoda; niti Čin, prve dni plah in čmeren, ni se ubranil dolgo urnemu jezičku, moral se je udati dekletu v pogovore, pritezati njenemu smehu. — Tahí tedaj dobí največ; vso novo obleko, vrhnjè krilo celó svilnato, velike srebrne uháne umetnega dela in sučavski dijadem. Pri slovesi se predstavlja že vsa nova, oči se ji svetijo od radosti, izmed debelih ustén se bliščé beli drobní zobjé, neumorno stiska pestí pred prsi in kliče najglasneje izmed četvorice: »Čin čin, čin čin, tuj učitelj!« Brodnik bo čakal tu novega posla, po veletoku ali po cesarskem kanalu, kamor kdo zahteva in plača, ali bo morda kupil blagá in je prepeljal drugam; če ne dobi boljšega, kupi v Kva-čavu, nasproti Činkiangu, cesarske solí in bode tržil ž njo nazaj proti Hankavu. Povsod, koder plove njegov brodič, je domá, nikdo ga ne vprašuje od kod in kam, kita njegova je potni in domovinski list do skrajnih mej cesarstva. Na svojih potih najde gotovo tudi rojaka, ki čuti potrebo pomnožiti svojo rodbino in vzame Tahí za »malo ženo«. Za gospodinjo, za pravo ženo, nima révišče najpotrebnejšega svojstva, spačenih nog; a vendar bo dobil oče za čvrstega

deklíča več, kakor kmetič pri nas za jarem pitanih volóv. Gospod in sluga pa brzo priploveta na parniku v Shangaj, sluga vesel, poln važnosti in nenavadnega ponosa, gospod z dolzim obrazom, poln tistega čuta, ki ga pozna le óni, komur je dolgotrajno podjetje čisto izpodletelo.

XII. Taj-hu.

Tropska vročina obvlada mesto in okolico, veter ne hladí, pač pa vzdiguje prah; kogar ne zadržuje važen posel, umeknil se je v Japan ali kam drugam, zlasti dame si štejejo v dolžnost v najbolj vročih mesecih biti odsotne; tudi klube obiskujejo malo, življenje je pusto in dolgočasno.

Brez upanja na vseh, začne slikar zlasti zato, da bi si kratil dolge dneve, znova na prigovarjanje gospoda Bilinskega svoje preiskave. Povrnila se guvernanta še ni, tudi njen brodník ne. Váruh njene hiše neče vedeti ničesar, vendar iztakne Čin v hiši nekaj važnega. Guvernantin Kitajec je polnil košare in male zaboje z raznimi rečmi, kakeršne jemljó s seboj Evropci, potujoči v kronovine. Moder je bil dovolj, ne izpraševati molčečega rojaka o tem, ker si lahko misli, komu je pošiljatev namenjena. Komaj zvésta gospoda Činovo poročilo, mora stari vratár takoj na stražo in paziti, kam bo váruh napotil košare. Z najetim »kulijem« jih znosita zvečer na kitajski brodič. Váruh odide, »kulij« ostane.

Vratár ogovori »kulija«, kakor bi ga poznal in ga vpraša brez ovinkov o svojem prijatelji, brodníku Tha Sze, kod hodi, kako se počuti itd. »Kulij« pové odkritosrčno vse, da so zdaj v Taj-hu, da so vozili prej mimo Sučava po cesarskem kanalu, po Jang-tz, do Nankinga, vrnili se v Sučav, da so trpeli veliko, predno so spravili brod po plitvem, po nekatera mesta suhem kanalu v jezero, kako so vzdigovali, podkladali brodu les, hoteli se vrniti, pa evropska žena je silila na vsak način in napósled so le predrli. »Kulij« je prišel že drugič po viktualije sem.

Ta novica spravi Cetinoviča nemudoma na noge. Čin se nekoliko obotavlja; toda vratárjeva pojasnila o jezeru, da bodo v dveh dnéh tam, da ni nikakeršne nevarnosti, in itak pest dolarjev ga prisili zopet na potovanje. Po globoki reki Hvang-pu, čez več manjših jezer, po katerem poti lahko vsak čas plovejo težki brodóvi, dospó v Taj-hu in jadrajo naravnost k sučavskemu kanalu. Na izhodu plitvih in dolgočasnih obal vzdiguje se proti zapadu vedno več holmov in gorâ iz jezera, tihe vasice ali posamezne kmetije ležé na vznožji holmov, jezero se odpira dalje med otoki, kakor bi ne imelo konca in zaslučuje v resnici ime »Vélikega jezera«. Na lepših otokih imajo sučavski in

shangajski bogataši svoja letovišča z lepimi vrtci, z umétnim skalovjem, mostiči in malimi svetišči; ljubezenskih spomenikov je obilo, povsod vlada blagostanje in sélski mir.

Na prijetnem otoku pod košatim drevjem stojita dva sélska dóma, nobena vrata niso zaprta, a nikogar ni domá, ki bi Činu odgovarjal na njegova vprašanja po tuji ženi, katere siv brodič ima biti v bližini. Akoravno solnce še ni za gorami, sklene Cetinovič tu prenočiti in gre na kópno. Ko prekorači mali hrbet, evo, tam le nagibajo visoka múrvina drevesa dolge veje med vodo in v senci pod njimi evropski siv brodič. Ob jezeru pelje pot in se vije kvišku do kitajske gosposke hiše, na konci otoka iztezajo stare cédre suhljate veje nad malim svetiščem, rdeče pobarvanim. O gospodična Schwerzer, če si res tukaj, v mičnem, ljubkem kraji izbrala si postanek!

Cetinovič se takoj vrne k svojemu brodu, ukaže Činu vzeti slikarsko pripravo, nastavi se blizu bróda in jame slikati. Solnce je zatono, slikar se zamisli resnično v délo in pozabi, da je hotel nastaviti le limanice óni, katero sluti v bródu, ko začuje za hrbtom mehke korake. Menèč, da je kak radovéden Kitajec, se niti ne obrne.

»Good evening, sir,« zazveni ženski glas za njim. Slikarju zastane sapa, speče ga v lica. »Dober večer, gospod,« ponovi ženski glas malo krepkeje pozdrav. Cetinovič obrne počasi glavo nazaj — ona je, imam jo, misli si, hitro vstane, pokloni in govori o prijetnem, nepričakovanem iznenadejanji.

»Oprostite, gospod, radovednost in zanimanje za Vašo lepo umetnost me je zvbilo motiti Vas. O very nice, glej, glej, prav óni tempeljček,« reče uljudno, pregledujé ostro slikarja od nog do glave. »Dovolite, mrs. Seamens iz Shangaja,« pristavi in se lahko pokloni.

»Deí Lanzi, iz Sardinije, slikar, delam skice v tem premičnem kraji, Vam ves na uslugo,« odgovori Cetinovič in izraža znova veselje nad ugodnim slučajem, najti tu odlično damo in le prosi, da smé nadaljevati in končati delce, ker se že mračí. Vesel je, ves zadnje mesece nakopičeni srd je pozabljen, objel bi to žensko, za katero je kopernel tako dolgo in vstrajno, kakor najiskrenejši ljubimec, dà, objel bi jo in stísnil k sebi, da bi ji kostí pokale, četudi ni lepa, ni mlada. Visoko čelo, malo pégasto, gladki lasje predivaste barve, očí sivkaste, jedino to značilo bi bilo mogoče zapisati ji v potni list, vse drugo je normalno, srednje, velikost, starost, oprava. Cetinovič bi pristavil še kot poseben znak: brez ženske mičnosti.

(Dalje prihodnjič.)

Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

XII.

(Dalje.)

Gospa hvali delo, čudi se spretnosti in hitrosti slikarjevi; polagoma, previdno ji zleze radovednost na jezik, kdaj je prišel sèm, kdaj v Shangaj, po katerem poti, kje se je prej kaj mudil. Pripravljen na taka vprašanja daje slikar točne, nebrižne odgovore, tako kakor je nameri njegovi prav; izbiti hoče namreč gospó najprej vsako sumnjo, da je on tisti, ki je imel pri Tjepušinu avdienco in o katerem je ona brez dvojbe poučena.

Po končanem delu pričneta govoriti o drugih slikarskih predmetih in slikar prosi gospó, naj pustí še jutri na mestu sivi svoj brodič, ker se gledé barve tako lepo zlága z okolico; gospa dovoli in želí gledati, kako bode nastajala podoba, kar si šteje slikar v veliko čast.

»Kaj je, novega v Shangaji? Je li še tam ruski véliki knez?« vpraša gospa in zopet uprè v slikarja tisti preiskovalni pogled.

»Ruski véliki knez?« reče slikar hladno in gleda gospó čisto nedolžno, kakor bi se dobro ne spominjal. »Dà, res, čul sem o nekem ruskem poslanstvu, ki potuje po Kitaji, pa se nisem dalje brigal; mudil sem se le teden dnij tam in slikal sampane, džonke. O, milostiva, to kitajstvo ima toli slikovitega, kamor pogledam, da ne utegnem zanimati se za Evropce. Častilo me bo, če blagovolite pogledati dela moja. Imam jih s seboj.« —

Ker se gospa napoti proti brôdu, ponudi ji slikar svoje spremstvo in opravlja spretno tiste majhne nične dvorljivosti, katerih menda ne odvráča nobena dama. Počasi stopata, postájata večkrat, ker gospa zvršuje drugo poglavje preiskovalnega izpita, slikarjevo domovino. »Vi torej niste Anglež, pozna se Vam na lici in jezíci, oprostite!«

Cetinovič ima tudi popolnoma v oblasti italijanske síkalce in šumélce ter ostro pazi na doslednost izgovarjanja svojega. Nekoliko mu je znano o sardinskem otoku, drugo si smelo izmišljuje in slika v živih podobah krasote daljne domovine svoje; oči se mu žarijo, govor ogreje

ognjevito. Potem se tožno zamisli, vzdihne globoko. »Razvpiti so moji rojaki po svetu za divje, krvoločne; krvna prosveta pri nas še velja. No, v resnici, prosveta jih še ni uglasila in, oprostite, omehkúžila, vzela jim ni óne prirodne kreposti in poezije. Žál, tudi pri nas se porodí v kratkem tista prozaična jednoličnost moderne kulture.«

Gospa radovoljno sluša in pritrjuje, da so res modérni ljudje največ jednolično dolgočasni, zlasti gospodje Angleži, in razodeva posebno veselje do romantike. Te je v Italiji še vedno, a na Sardiniji po slikarjevem živahnem popisu največ.

»Poznate li Benetke?« vpraša gospa in zopet zabóde pogled svoj v očí slikarjeve. Z mirnim pogledom odgovorí ta hladno in malomarno, da mu tam ni bilo dolgo strpeti; razven starih umotvorov mu ni uga-jalo nič, ljudje pa najmenj, ker so moški preveč ženski in ženske preo-tróčje. Seznanil se je v Benetkah z nemškim slikarjem, ki ga je spravil na Dunaj; bil je tudi na Bavarskem in se naučil nemščine blizu toliko, kakor angleščine.

»A, Vi govorite i nemški,« reče gospa gladko in pravilno.

»O, knedike, spreken au dajc, vi sön,« in znova odvdigne Ceti-novič zatvórnice zgovornosti svoje; marsikak smehljaj izvabijo gospé pogosti smešni pogreški smele nemščine Italijanove. Pri brôdu se poslovita in gospa razodene še posebno željo. Svoje dni je risala in bi še rada, zlasti pod vodstvom tako spretnega učitelja. Razumno, da ji je slikar ves na uslugo.

Precèj zadovoljen s prvim nastopom komedije svoje sedí Ceti-novič na prednjem krovci. Pali smodko za smodko in puši v tiho noč, splakuje grlo z vincem in se pripravlja za prihodnji dan. Bedeti mora, ker igra zahteva motnih očij, upadlega obraza. Upa popolnoma utrditi guvernanti misel, da je pravi vročekrvni Sardinec in izbiti ji iz glave vsako sumnjo o sebi. Le jedna misel ga še vznemirja: kje je deček?

XIII. Na Sardiniji.

Ko opravi gospa jutranjo toaleta, proti devetim, pokloni ji slikar podobico njenega brodíča z okolico, razsvetljeno od jutranjega solnca. Vesela jo vsprejme in se čudi toliki pridnosti. Zapazivši izpremenjeni obraz slikarjev in boléstni izraz na njem, vpraša pomilujé po vzroku.

»Hvala Vam na sočutji, gospa draga, imam se dobro, nisem bolan. Prosim, idiva na delo, to me zopet oživí. Imel sem res slabo noč, kakeršnih ima človek, katerega je posebno kruto zadela usoda.«

Gospa ne vé, kako bi si tolmačila izpremembo možá, prejšnji večer tako zgovornega, ognjevitéga, danes tožnega, malobesednega, dasitudi prijaznivega.

Pričneta delo. Gospa veliko prej zgotovi izbrani predmet, nego Cetinovič svoj, t. j. ona ne zna dalje in ne brani ónemu vzeti v roke delo in je popraviti, da je napósled nečemu podobno. Razgovor se oživí po malem, obgovorita moderne in stare slikarje, katere vé gospa po imeni, in spominja se jih še dokaj ter vpraša mimogredé tudi po nekem Cetinoviči, ki je pred par meseci prišel iz Benetek v Shangaj. Slikar jo krotko pogleda menèč, da mu ni nič znano o tacem konkurentu; čul je pač o Nemcu Hildebrandtu, ki je bil pred leti v deželi, sicer je pa Kitaj dovolj velik za mnogoglavo akademijo slikarjev.

Ko prinese opóludne Čin gospodu nekaj krepila, pride Kitajka klicat gospo na zajutrek in plavolas deček ž njo. »Evo, gospod dei Lanzi, sinček moj Fred, ostanek rodbinske moje sreče, dva fanta in soprog sta mi umrla« — izkuša se žalostno namrdniti. — »V Shangaji počivajo, težko se ločim od njih, če pojdem drugam.«

Fred, zal, zdrav plavolasček, mora na povelje máterino pokloniti se gospodu in podati mu roko, kar pa storí nerad in plahó.

»Prosim potrpljenja, kadar se iznebim tožnosti, ki me tare, pokazem Vašemu sinku prijaznejši obraz in poprijáteljiva se. Lep je, kakor sem jih malo videl.«

»Igra je vspešna, pokazala je Vladimirčka,« misli Cetinovič.

Ko sta popóludne posvetila zopet umetelnosti in se je Fredek šetal v obližji pod varstvom Kitajke, povabi gospa slikarja na obed, da se nekoliko razvedrí. Sédeta h kosílu. Kabínica je ukusno opravljena, vsak prostorček je zagnéčen z mnogovrstnimi potrebami ženskega komforta.

Gospa stréže in je zgovorna, dei Lanzi pa zatira vzdih, poveša klaverno očí in se vidno premaguje ne žaliti z molkom gospé, ki ga začujeno pogleduje in draži šaljivo z »nesrečno ljubeznijo«.

»Nerazumno Vam mora biti vedenje moje,« izpregovorí Cetinovič, kar more žalostno; »z nepremagljivo silo me prijemljejo spomini, ne morem se jih iznebiti, niti ne jim ubežati. Bil sem lahkega srca, vselega duha, brezskrbno sem živel, svetila mi je izborna sreča, dokler nisem pál po tuji krivdi med nesrečnike. Po prirodi jasno in veselo razpoloženje obvladuje mi časih pretožna nedavna prošlost.«

»Res, ljubica, nevesta se Vam je izneverila. Stara pesem!« reče smehljivo gospa.

»Da bi bilo samó to, milostiva! Veste li, kaj je prognanstvo?«

»Torej zarotnik, imeli ste prevroče politične misli?«

»O, tudi to ni!«

Guvernanti raste radovednost, prijazno prigovarja tožnežu olajšati si srce in povedati ji, gotovo je zanimivo, nenavadno, romantično. Take reči jo na vso moč zanimajo.

»Ste li čuli kaj o krvni osveti?«

»Nekoliko.«

»Mi Sardi in Korzi, oboji smo iste krvi, imamo iste navade, nismo še opustili tiste nekdanj povsodi veljavne navade odbijati in kaznovati samí krivico, storjeno nam in našincem. Kdor vzraste na takih tleh, nikdar se ne iznebí mladostnih vtiskov; i mene so zapeljali.«

»Prosim, povejte! Ako treba molčati, umejem bolje, nego mnogi možki,« meni Schwerzerica ponosno.

Cetinovič zvrne hlastno kupo šampanjca, in potem še drugo, seže s prsti skozi zmršene črne kodre, oči se mu strastno zablisnejo in prične burni nastop komedije svoje.

»Bojim se, minulo Vas bo zanimanje, mrzili me boste, ko zveste usodo mojo, ker, žal, strast mi je vodila roko; ta desnica bi imela voditi le čopič, pa je krvava,« reče gospod in povesi glavo.

»Govorite, prosim, Vi ste nenavaden človek.«

Preseda se nemirno po klópi, poleg nje se je položil deček in mirno zaspal. Prestavi petrolejko malo na stran, da bolje vidi čez ozko mizo rjavi obraz, na katerem igrajo divje strasti.

»Kaj morem za to, bil sem pohlevna duša, nikogar nisem srdil, dokler mi niso prekrižali pota drugi krutim načinom. Prišel sem iz Monakovega na dom svoj, gradič pri mesteci Sassari na Sardiniji, ki je bil dedščina po ranjkem očetu. Oj, kako lepo je tam pod starimi kostanji! Nisem mislil dolgo ostati domá; hotel sem prepustiti posestvo mlajšemu bratu, a Margherita, šestnajstletna hči lekarjeva iz mesteca Sassari mi je zmešala naklepe; nisem mogel dalje, kakor mi je veleval poklic. Margherita, prava južna lepota, ljubila me je strastno, ognjevito. Nič se ni ustavljalo najini sreči, srečna sva bila, neizmerno srečna.

Ponosno, lepo deklè je vzbudilo tudi drugim ogenj ljubezni in zlasti Pierro Belloti, lep, toda malopriden sin ondotnega prefekta, ne davno prišlega z Napolitanskega, prisezal je, da mora Margherita biti njegova. Ljubosumnost mi jame trgati srce, dasitudi zaročenka ni dala nikakeršnega povoda, temveč mi je vse povedala, kako se ji Pierro dobrika, kako mene obrekuje in spleta o meni grde laži. Da mu lekarjevi nekoliko verjemó, spoznal sem na hladnejšem vedenji proti sebi. Zagrozim se Pierru, da ne bo dalje onečeščeval mojega imena

brez kazni. On me javno zasmehuje in dam mu krepko zaušnico, češ, pozvati me mora zdaj na dvoboj. Ne pozove me. Izogiblje se me, sovražnega pogleda njegovega se nikakor ne bojím. V tem me na gradiči obišče slikar, iskren prijatelj moj. Dojde proti večeru, prav ko mi je iti k lekarjevim. Gostoljubnost me veže na dom; da bi ne žalil mile zaročenke in ji ne delal nepotrebnih skrbij, pošljem ji pisemce po bratu svojem, obema jako naklonjenem. Brata zadržé pri lekarjevih. Pozno je, ni ga še domóv. Skrb, strah me obhaja, s prijateljem mu greva naproti. Najdeva ga na tleh ležečega, v krvi, nezavestnega. Hladna voda mu pomore k zavesti za kratek čas. »Tebi je bilo namenjeno, brate! Pierro me je in njegov tovariš. Maščuj me, bratec!« To so bile poslednje besede njegove. Težko boste razumeli, gospa, kar boste čuli dalje. Kaj so mi bili v tem trenutku nauki prosvete! Nisem živel družemu, nego li osvete, kakor terja stari naš zakon, tako ukoreninjen v srcih, da je vsak zaničevan plašljivec in kukavica, kdor ga ne izpolnuje.

Brata prinesó domóv že mrtvega, jaz bežim v mesto Sassari, vzbudim lekarjeve; poklicati morajo Margherito. Poslovím se od nje. Ona dobro vé, kaj mi je storiti, in ne brani mi. Solzna mi obeta zvestobo do smrti, pridi, karkoli hóti.

Bellotti ne pričakuje tako hitre osvete. Sedí na pol oblečen pri postelji, luč brlí na mizi pred njim v pritlični sobi. Okno je na vrt in odprto. Visok zid okoli vrta me ni zadržaval. Tiho se približam oknu, skočim v sobo, prádenj. Od strahú obledí, očí strmé váme, odpira usta, beseda ne more iz njega. Divje srdit stojí pred njim óni, kateremu je, kakor je mislil, s svojo roko porinil bodálo med rebra, pustil ga na tleh v krvi, pred dvema urama. Gospa, zeló me je hladil ta pogled; ne vem, kako dolgo sem se naslajal s smrtnim strahom njegovim. ,Ohrábri se Pierro, brani se, s čimer hočeš, da ne pogineš, kakor jagnje v mesnici. Umoril si mi brata, saj veš, kaj mi je storiti,‘ siknem mu.

»Zdaj se zgane, vzame bodálo in se zaletí proti meni. Vidite, gospa, tako le;« slikar vzame namizni nož, vstane in izpeljava z nožem burne manevre po zraku, kolikor dopušča nizki strop. »To je bil lep trenutek; divje se zagrohočem, ko se mu umaknem. ,Bolje, Pierro, bolje suni, tako, kakor si brata,‘ siknem mu. Besneje se vrže náme, na čelu mu stojé debele srage, roka mu krvaví, razparal jo je nož moj pri drugem sunku. Vzame bodálo v levico, v očeh mu tičí smrt, nikdar je nisem videl tako odkrito. Umiče se, jaz za njim. Smili se mi, a zazvené mi v ušesih besede bratove in globoko mu porinem bodálo v srce, samó jedenkrat, ne večkrat, kakor bratu mojemu on. O, jaz umem to predobro!«

»Grozovito!« vzdihne gospa. — Pripovedovalec utihne, séde, zagrebe glavo v roke in mrmra kakor v sanjah dalje: »Oh, mili bratec moj, spavaj mirno, ne kliči me vsegdar. Tudi drugi pride na vrsto, nisem zabil nánj.«

»Druzega morilca niste usmrtili?«

»Nisem ga našel tisto noč, jelo se je svitati zgodaj, poleti je bilo, nisem li tega povedal? Iskal ga nisem zgolj jaz, tudi karabinijeri so prežali za njim; popółudne prihodnjega dné tudi za menoj, ker vlada ne pripoznava zakonov naših. Prijatelji so mi pomagli skrivaj na mórje, peljal sem se v Marseille in od tam s prvim odhajajočim brodom dalje, na Javo, kjer sem počakal prvo Margheritino pismo. Zdaj me vidite tukaj in čakal bom drugega njenega pisma, ne morem prej dalje, da je dobim. Mislim v Ameriko. Domóv ne morem. Porotniki bi me morda oprostili, dokler pa ne sklenem računa z ónim drugim, onečeščen sem v očeh rojakov svojih. Gotovo, kolikokrat se mi zdí krvna osveta grda, ostudna in neumna, a zopet so trenutki, ko vse vrè po meni, ko imam le jedno željo na tem svetu, usmrtiti tudi ónega. Bog dáj, da se ne snideva nikdar! Potrta je duša moja, mrzí mi življenje, neizmerno pust mi je svet, bolje bi bilo, da bi ležal na dnu oceana.«

»Ubožec, smilite se mi! Ne obupavajte, čas ozdravi vse. S svojim tako izvrstnim delom se motíte in tolažite. V Ameriki Vam vscvetè novo življenje, saj ste še tako mlad. Zaročenka Vaša pride za Vami in srečni boste brez Sardinije in brez — krvne osvete.«

»Kadar komu nesreča séde na vrat, ne pusti ga rada. Srečen óni, kdor ima sebe v oblasti. Kadar mirno preudarjam, bojim se samega sebe.«

Pozno je bilo; lepo se zahvali slikar blagi gospé za izraz sočutja, zagotavlja, da čuti olajšanje; prvikrat po nesrečnih dogodkih je imel priliko občevati z odlično damo, prvikrat mu je šlo iz ust, kar mu teží življenje, odganja spanje.

Iz jézera odsévajo zvezde jasnega nebá, Cetiňovič pa izpusti smeh v tiho noč, sam se čudi igri svoji, tako dobro mu je šla. »Zdaj imaš romantike,« misli si, »poln koš, toda čakaj, ti ptica zvita, prava šele pride!«

XIV. Razbòj in beg.

Jeden dan še je treba žrtvovati gospé, ki ne more zabiti prejšnjega večera povesti in išče za to in óno natančnejšega pojasnila. Slikar pa ne razkriva danes tolike tožnosti, temveč pečá se z Vladi-

mirčkom, ali s Fredkom, kakor ga je prekrstila Schwerzerica. Zbral si je ves dan jeden sam predmet in tako najde poleg dela še časa narisati in nastriči dečku od popirja možíce, psička, konjička. Fredk se približuje sam zaupno slikarju in materi je tudi povšeči prijaznost gospodova s sinkom.

Zvečer pri sprehodu ob jézeru (brodiča sta zdaj le kakih sto korakov narazen), naznani Čin važno kuhinjsko novico. Ulôvil je večjo žlahtno ribo — kajti razven z ópijem preganja si čas tudi z ribárjenjem v jézeru — in méni, da ukusnejše jedí ni na svetu. Slikar poprosi damo, naj blagovoli počastiti njega in kitajskega umetnika in priti na prihodnji zajutrek. Gospa obljubi; rada bi še dalje kramoljála. Ni čuda, da ji ugaja govoričenje po dolgem postu, in to s človekom, ki umeje tako zanimati, ki je tako »nenavaden»; toda slikar se nocoj kmalu poslovi, ker hoče uživotvoriti neko umetniško misel, katero že jutri pokaže gospé.

Kitajci vesláči imajo dobre ure v Tajhu. Na gospodov brodič so prišli tudi iz sosednega, tu smejo slobodno početi, kar jim drago; kadar ne vozijo, tedaj je disciplina preprosta. Gospé pa se gádi ópij in glasna zabava. Zadaj čepé vesláči na kupu, premetavajo kocke, dva ali trije godejo. Dobro voljo jim množi steklenica močnega ‚sherrya‘, darilo Činu za ribo.

Cetinovič sedí po obedu v kabíni, pretehteva »svojo umeteljniško misel« ter pokliče »lavdo«. Reče mu sestí nasproti; Kitajec vidno ne razume vabila in šele po daljšem prigovarjanji séde, pričakujé po takem nenavadnem uvodu česa posebnega.

»Lavda,« prične gospod, »Vi ste pameten mož, ulovíte lahko mnogo dolarjev, če hočete.«

»Kje?«

»Hočete li?«

»Gotovo!«

»Jutri grem nazaj v Shangaj. Bo li veter dober na jézeru?«

»Dober, kakor danes.«

»Prav, Vi boste vozili jutri po zajutрку v Shangaj, hitro, hitro, toda sivi brod, óni tuje žene, ne sme za nami, ostati mora tukaj.«

Očí se zasvetijo Kitajcu, naloga mu je toliko jasna, da je gospodu veliko do njene zvršitve.

»Ne morem, gospod.«

»Dobro, z dolarji ne bo nič.«

Brodník praska obrito kožo za ušesi, prav kakor našinci v zadregi, in méni, da óni drugi »lavda« tudi ne bo hotel.

»In dolarji, mnogo dolarjev,« reče Cetinovič, »petdeset!«

Kitajec pomišlja, razklada z besedo, z rokami. Težavno je sporazumenje. Gospod vzame svinčnik in popir, nariše brod s krmilom, veslom in jadrom in s pomočjo podobic se zménita, da je treba ukrasti sivemu bródu krmilo in veslo, vrhu tega pa še privezati zadaj pod brodom težak kamen; tako brod ne more hitro dalje, ko bi tudi našli drugo pripravno veslo, krmila pa todi ni hitro nadomestiti.

Po končanem dogovoru položi Kitajec roko na mizo rekoč:

»Deset dolarjev, gospod!«

»Jutri večer petdeset, če óni brod ostane tukaj!«

»Za družega »lavdo« bodo,« reče mož in ne gane z roko, dokler vseh deset dolarjev ne čuti na dláni.

»Tedaj jutri mora biti vse v redu, kuliji vsi na krovu, tudi Čin, jadro pripravljeno, potem hitro čez Tajhu do Hvang-pu.«

Cetinovič vzdigne klop, izvleče zopet steklenico »sherrya« in izročivši jo brodníku velí: »Dajte Činu, da bo še jutri ujel ribo, toda pijó naj vsi kuliji, tudi óni s sivega bróda.«

»Lavda« se namuzne zvito, ker razume namen darila, in odide.

Mine ura, mine druga, kuliji so utihnili; Cetinovič misli, da je zopet vrgel denar v vodo, ko začuje nekaj drgniti zunaj ob steno. Stopi pred vratca in razloči skozi temo dve človeški postavi tik bróda čez pas v vodi. »Vse prav,« šépné »lavda«, zleze na krovce in vsi trije privežejo težko krmilo in dolgo veslo tujega bróda k steni svojega broda tako, da s kópnega ni móči česa videti.

Točno ob osmih zjutraj želí slikar gospé in Fredku dobro jutro, spremi ja na svoj brodič in postreže s zajutrkom, za Tajhu prav razkošnim. Kaže se jasnega zatrjujoč, da ga močno obhaja želja po izobraženi družbi, da ne bo več dolgo samotáril; vzbudila mu je to hrepenenje gospa s prijetno in duhovito konverzacijo. Riba je ukusna, izvrstna, gospa pregleduje skice in slikarske knjige, vesela, jasna, zgovorna je, ker slikar izpolnuje strogo kavalirske dolžnosti, katerih spretno zvrševanje tem bolj ugaja tej dami, ki je najbrž videla to prijetno kadílo vonjati le srečnejše sovrstníce svoje.

Ko se vrača gospa proti brodiču svojemu, véde slikar Fredka za roko in meni, da danes ne bo delal; predlaga torej sprehod na najvišji grič otoka, odkoder ima biti jako lep razgled. Misli tako odpeljati guvernanto daleč od bróda, ob ugodnem trenutku jo prijeti, povezati in zbežati z dečkom, njenemu brodníku pa povedati, da gospa tam gori čaka, naj gre pónjo. Gospé sprehod popolnoma ugaja, le po solnčnik, pravi, mora še stopiti in gospod naj véde Fredka počasi dalje.

Komaj izgine počasi guvernanta za vratci svoje kabíne, pride Cetinoviču druga misel v glavo. Potegne težko desko, dva sežnja dolgo, ki služi za brv na gospin brod, k sebi na suho, pograbi dečka v naročaj in steče, kar ga nesó noge, k svojemu brodu ter vpije: »Lavda, jadro, in hitro naprej!«

Ni še na bródu, že začuje za seboj: »Du verdammter welscher Hund, du infamer Heuchler!«

Cetinovič potisne dečka v kabino, obrne se in vidi Schwerzerico kobacati po vodi in laziti na nevisok, a strm breg. Veter prime jadro, brod se maje, ženska hiti ob vodi za njim, nameri z revolverjem in strelí šestkrat zapóred. Vesláci se stisnejo k tlom, krogle pa frčé po zraku, le dve sta našli jadro; njeni Kitajci debelo gledajo; ne gane se nikdo, akoravno kriči na vso moč nánje. Kaj jih briga to, kar imajo ti »tuji hudiči« med seboj! Od daleč jo pozdravlja »nenavadni« človek s klobukom, potem pa gre tolažit svoj plen, ki se joka in večí, da se mu vidi globoko v grlce.

(Dalje prihodujič.)

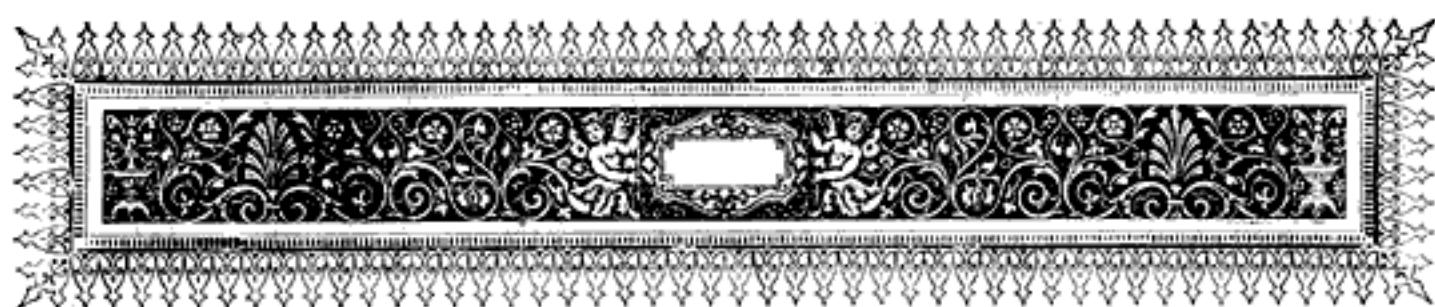

Na školji Sv. Pavla v Vipavski dolini.

Spisal Ivan Berbuč.

Prav sredi pustega, z vapnenikom gosto nasutega Čavenskega po-bočja pod najvišjim vrhom Kuceljem, ki si krasi glavo svojo s planinskim očincem (*graphalium leontopodicum*) ter ponosno gleda tja čez sivi Kras na sinjo Adrijo, stoji skala ali — kakor Vipavec pravi — školj Sv. Pavla, malo znan sicer, toda zgodovinsko znamenit. Tožno gleda sedaj tja po dolini, kjer se počasno vije tiha Vipava med trtonosnim poljem, med solnčnimi vinógradi in zlatega sadja polnimi vrta proti bistri Soči; žalen premišlja vrstitev časa in ž njo zvezane izpremene krajev in običajev, motreč, koliko življenja in veselja je sedaj tam doli, a kako pustotno in mrtvo tu gori. Nekdaj je bilo drugače: tam doli neprodrljiv praes, tu gori živahno gibanje in delovanje, taborišče in zavetje čilemu národu.

Često koraka Vipavski dolinec sedaj mimo njega tja za Čaven v Trnovski gozd po drva, ali nikdar ne pohodi velikana, ki je nosil na hrbtu že v predrimski dóbi mesto neznanega imena. Kaj pa hoče tud

Postillon d' amour,

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

XIV.

(Konec.)

Mati moja! Mati moja!« kriči in stoče Vladimirček v jednomer, izkuša siloma odriniti slikarja od vrat in uiti; tepe ga in mu grozi, da vse pové materi. Zavili so že iz jezera v globok, dolgočasen jarek, a deček še vedno ihtí in stoče ves vtopljen v bridkost in žalost, dokler mu spanec ne umirí duše.

Brodniki imajo težko delo, goniti morajo veslo brez preneha; proti večeru jih vidno zapuščajo moči in privežejo brod kraj male vasice. V bližini stoji brod poreške straže. Nekoliko mož v ponošeni obleki in sumljivih obrazov postaja leno okoli dolzega kanona in gleda na potnike. Ko bi tak vojak »nebeškega sina« ne imel na veliki krogasti lisi z belimi velikimi črkami zapisan svoj polk, tudi Kitajec bi ga ne ločil od tolovajev.

Tej bližini se hoče izogniti Cetinovič na vsak način, žene ga dalje tudi misel na Schwerzerico; kajti misli si, da bi vendar le lahko prihitela za njim in si kupila vojake v zaveznike. In kaj potem? Pokliče tedaj »lavdo«, da si ogledata okolico. Razprostrè se pred njima kake dve uri široko jezero, za jezerom čepé med visokim drevjem posamezne kmetije. Tjà naj bi vesláli še ta večer. Dolarji, dobre in ostre besede zmorejo lavdo in kulije zopet na noge. Zapodé ladijo v jezero, lučica onikraj jim kaže pravo mer; kajti nastala je črna tema nepričakovano hitro. Dež začne rosi, vetrič, ki je početkom pomagal utrujenim rokam, okrepi se je nepovoljno, da vzdiguje težke valove, ki pluskajo čez stranice prednjega krova. Zibanje in šumenje prebudita dečka, da prične znova prejšnjo muziko. Vesláči se kregajo z lavdo, jedni hočejo nazaj, drugi na breg, dasi nevedoči, je li na levo ali na desno bliže, ker lučica vodnica se je skrila ali ugasnila in veter postaja vedno nevarnejši takemu čolnu, namenjenemu le za mirno vodo. Cetinovič ukaže Činu paziti na dečka in stopi na zadnji krov med vesláče, v roci držeč tisto cev, ki najhitreje uči kitarje pokorščine. Odrine lavdo

siloma od krmila ter obrne brod za vetrom. »Jadro na pol doli! Hitro! Zdaj krmite naravnost za vetrom. Lavda, breg ni daleč! Kdor ne uboga, usmrtim ga takoj, povejte jim!« Postojí nekoliko med njimi, češ, bode li še kdo upiral se; a nikdo ne črhne. Brod skače brzo čez valove, vendar se ne ziblje več toliko v stran. Proti polunoči zašumí bičevje pod brodom in primejo ga mehka tla.

Soluce je že visoko, ko prebudí Vladimirček slikarja s klici po zajutruku. Kitajci še spé kakor polhi; tako jih je utrudil prejšnji dan in trda noč. Ker po vsem jezeru ni videti nič sumnjivega, kar bi bilo namreč podobno guvernantinemu brodiču, smejo brodniki še malo počiti in se okrepčati s steklenicami iz gospodove zaloge.

Aleksandrin sinček se je do cela potolažil in sklenil znova prijateljstvo z gospodom, ki mu zna tako prijetno igrati, ki ga ujčka, privzdiguje in neguje, ki mu pripoveduje, kako lepa, mlada gospá je njegova mati, kako dobra, vse boljša, nego ta, po kateri je tako jokal. Deček odpre široko svoje modre oči, posluša mirno sedé v naróčaji Cetinovičevem. Le Vladimir neče biti. »Jaz sem Fred, Vladimir je »shoking«! prepira se za privajeno ime. To malo nesorazumljenje ne kalí dalje prijateljstva, priploveta kot velika prijatelja po široki reki Hvanpoo v Shangaj. Slikar vzame zaspanega dečka v naróčaj, ta mu oklene ročice okoli vratú in tako potrkata v hotelu »Evreka« pri gospé Hunterjevi.

Da je prišel ta neredni slikar tako pozno, kajti deseta je že davno odbila, to ni čudno; da pa ni prišel sam, da je pripeljal, t. j. prinesel s seboj še dečka, kakor vratar hití poročati gospé, to je prečudno; mora se sama prepričati, da ni morda še kaj hujšega. Pride torej pozdravit svojega gosta. Dolgo meri došleca, zdaj slikarja, zdaj dečka, ter reče suho: »Gospod, to je otrok!«

»Dà, gospa, deček, lep deček — sin moj je!«

»Tako? Vaš je, glejte, Vi imate rodbino!«

O ženske, kako se ponašate z otroki, s kakšno srečo vam naslaja srce pogled na zalo dete svoje, in zopet kakšnja mržnja, kako zoprni čuti vam vzbuja nedolžno dete, ki nehoté prepreči namere vaše! Gospa Hunter, hči »razsvetljenega« národa, morda nikdar ni pokazala komu toli zaničevanja, pomilovalnega, poniževalnega zaničevanja, kak Cetinoviču s kratkim pogledom in namrdenim obrazom. Ne reče mu niti »Lehko noč!« ampak kar néma odide, drugi dan pa slikarju odpové stanovanje.

Gospod Bilinski pa si vesel mane roki, ko ugleda svojega so-državljana zdravega in čilega z uplenjenim dečkom ob roki; dolgo in

natančno izprašuje o manevrih z guvernanto, čestitajoč k tako povoljnemu vspehu, da je šlo námreč tako gladko, brez vsake sile. Čuvši o nezgodi z gospó v hotelu »Evreka« zahteva odločno slikarja in dečka za svoja gosta, poslednjega v svoje varstvo do odhoda, ker tu se ni bati nasilstva, konzulatska tla so sveta. S svojimi očmi hoče čuvati dečka, kadar bo slikar opravljajal potrebna pota.

XV. V domovino.

Ko sešteje Cetinovič novce za telegram Aleksandri, glaseč se: »Zmaga popolna, vrneva se takoj oba z angleško družbo,« zapazi, da je z rumenjaki blizu pri kraji; pristavi tedaj še: »Denar pošel, pošljite s telegrafom po P. d. O. St. Companie via Southampton 200 funtov, katere bode vzdigniti pri isti družbi v Hongkongu proti izkazu.«

Med pripravami za odhod — za Vladimirčka je treba preskrbeti razne obleke, posebno perila, igrač — v dveh dneh pripelje Tha-Sze guvernanto v Shangaj. Cetinovič, četudi nerad, mora k nji, izročiti ji Aleksandrino pismo, v katerem ji ponuja spravo in precejšnje odškodovanje za trud, ki ga je imela več nego tri leta z otrokom; ponuja se ji plača redno vsako leto, dokler opusti sovražna dejanja proti Aleksandri in se ne bo spuščala v intrige proti nji. Cetinoviču se dozdeva taka dobrotá sila odveč; ker so mu pa naročilci, zlasti knez Lieven, tako velevali, napoti se k sopotnici iz Tajhu.

Ko zvé od Kitajca, da je gospa domá, koraka urno v prvo nadstropje, ne da bi se dal naznaniti in da bi čakal poziva, kakor je obično. Kar vstopi smelo. Ko ga guvernanta ugleda, izpreletí jo barva, ustna se ji tresejo, ne more govoriti. Porabivši to ugodnost stopi slikar s spoštljivim poklonom blizu nje, rekoč: »Gospodična Schwerzer!«

»Jaz sem gospá Seamens, ne inzultujte me dalje, Vi lopov laški!«

»Te-le fotografije morda še poznate, vidite, tu jedna, tu druga, evo tretje; prosim ponižno, poslušajte me toliko, da opravim naročeni mi posel; povedati hočem le, kar moram.«

Ko hoče mimo slikarja v drugo sobo, prepréči ji ta pot, ona ga hoče odriniti, mora jo torej prijeti in potisniti v naslonjač. Srdito jo pogleda in reče: »Ne delajte mi sitnosti! Ne šalim se, če rečem, da mi človek ni več kakor muha. Sem v resnici prav lopov laški, toda ne bojte se me; dokler ni skrajna sila, ne storim Vam ničesar, tako mi je velevala Aleksandra sama, mati Vladimirčkova. Evo Vam nje-nega pisma do Vas. Vzemite je.«

Počasi iztegne roko za pismom, ali slikar pazi na to roko, da ne bi segla dalje, njemu v obraz, v oči, taka togota ji pretresa život.

Prebere pismo površno in hoče vstati.

»Prosim še posluha!« prime jo zopet in tako trdó, da bolešno zastoče in jo posadí nazaj prédse.

»Trinog nesramni!« zakričí.

»Ne tako glasno, sicer Vam zamašim usta! Vsprejmete li Aleksandrino ponudbo, ali ne, to me dalje ne briga; lahko ji poročite, kadar Vas je volja. V kratkem Vam bo žal, če jo odbijete. Stvari so se precěj predrugačile. Vi, t. j. Vi in admiral nista jemala v račun Aleksandrinih prijateljev, in vélikega kneza Vladimira vstrajnosti. Zmagala sta zaročenca, knežev oče se je ves omečil. Zavzeli se boste čuti novico, da so poklicali Aleksandro nazaj v Peterburg, kamor se vrne, kakor hitro ji dovedem jaz sinka. Tjepušin je dovršil svojo nalogo, dobil bo kakšen red, sicer ga pa odstranijo, ker oče vélikega kneza je zvedel vse finese admiralove in Vaše. Tudi vé, za kaj je admiral tako kruto postopal proti ubogi Aleksandri. Lahko si izračunjate, kadar pade Tjepušin, tedaj ste i Vi na cedilu.«

»Lažete!«

Slikar migne z ramo menèč: »Ako mi hočete verjeti ali ne, to le Vas briga. Zdaj Vas prosim, da me spremite do hišnih vrat, prav do ceste. Moja varnost zahteva, da Vas nadlegujem. Dalje Vas moram svariti, ne delajte nikakeršnih korakov proti meni, če Vam je kaj do zdravega vratú. Pomnite, mrtvec ne priča!«

Vzdigne vso onemoglo žensko s sedeža, dene njeno roko pod svojo pazduho in jo pelje doli po stópnicah mimo začujenega Kitajca do vežnih vrat, kjer jo pustí z globokim prikonom.

Ozrši se, bode li kaj počilo za njim, brzo pobira stopinje dalje. Upa, da bo imel mir pred to žensko, da jo je dovolj oplašil in ji zmedel glavo. Predno si ona zbere misli in pride do kakega sklepa, tedaj je on najbrž že na brodu.

Presrčno se poslovita slikar in njegov várovanec od gospoda Bilinskega, kateremu se je deček hitro prikupil. Sam Čin kaže za Kitajca veliko ginenost, skrbno pazi na prevažanje kovčegov, uredi jih v kabini, potnikoma odkazani, in pripravi izvrstno vse potrebščine Vladimirčkove tako spretno, kakor stara péstunja. G. Bilinski in slikar izpraznita kupo rujnega vinca na srečno pot, veselo prihodnjost in srečno svidenje — toda nista se videla več!

V Hongkongu prejme Cetinovič denarja, več nego je zahteval. Vse gre prav, le vročina je neznosna v hongkonškem kotlu, zaprtem

pred hladilnim vetrom iz oceana in tu se bo treba kuhati in pēči tri dni, čakati, da odplove brod angleške kompanije na jug. Ker deček vročino dobro prenaša, opusti Cetinovič popolnoma misel, da bi potoval skozi Ameriko domov, kjer je zdaj itak vroče. Tudi zaupa mnogo več v solidnost in značajnost Angležev, nego v varnost ameriških železnic. Za zdaj je videl dovolj novega in ne želi po večjem. Čutnice so mu toli prenapeto vznemirjene, da se ne more iznebiti skrbij pred Schwerzerico; vidi jo v sanjah, zdaj krvavo, mrtvo, drugič mu je vzela fanta. Šele, ko čuti krov broda »Travangore« pod nogami, gine mu nekoliko nepotrebna skrb.

Hongkonške gore se vtapljajo v sinji ocean, zadnji kos Kitaja, te čudne, prezanimive dežele se potáplja v mraku. Koliko spominov jemlje Cetinovič s seboj: živo mu stopajo pred oči dogodki zadnjih mesecev, poslavlja se v srci od blage duše, od prijatelja, ki si je pridobil zánj toliko zaslug. Nasičen vtiskov čuti si dušo utrujeno tako, da mu vrnitev v domovino ne poraja veselih čutov, kakor drugim potnikom. Oj, da, kaj mu more podati domovina, jedna stoče, kakor nekđaj, kaj more hasniti on nji?

Veselo žgolenje Vladimirčkovo zdrami zamišljenca, dečkovo jasno cvetoče lice razvedrí i njegovo. Guvernanta je povse pozabljena, fantek je tudi nima v čem pogrešati, ker slikar oskrbuje sam vestno in natančno svojega varovanca, umiva ga, koplje, obláči, devlje spat; če treba malo ponorí in pootročá ž njim, da se časih samemu sebi mora smijati. Deček povrača zopet svojemu »strijcu«, tako ga mora nazivati, s polno ljubeznijo in ubogljivostjo. Částniki broda, ki poznajo Cetinoviča iz potovanja v Kitaj, vrle moške duše, ki ne vprašajo od kod je mili plavolasček, kje ga je našel »strijc«, napravijo mu gugalnico, prisilijo kapitanovo kôzo služiti mu za konja, izumijo sleharni dan kako novo igračo, na kratko, takoj prve dni že je Vladimirček najvažnejša oseba na krovu — dame ta pot ni nobene med potniki — in zavzema svoj prestolec, dokler ostane na tem brodu. Pri slovesi v Ceylonu dobí toliko poljubov, da mu kar žarijo lica in skoraj bi začel jokati ne iz bridkosti ločitve, ampak ker imajo gospodje tako trde brade.

Indijski ocean pa pokaže takrat grde svoje lastnosti. Dva dni zaporedoma meče močan vihar vodo čez krov, nikdo potnikov ne sme nánj. Ker morajo biti trdo zabite vse odprtine, dihala svežega zraka, prične se razširjati nestrpna, težka toplota od stroja po brodu, in hudo premetavanje in umorna zaduhla vročina položi večino potnikov na postelj. Cetinoviču zadaje slabo stanje Vladimirčkovo velik strah. One-

moglo otroče povesi glavico slikarju na prsi in prosi milo: »Strijc, pojdiva ven!« Strijc uboga in nese bolnička na stópnice, kjer že drugi hlepajo po zraku in hládu — ta hlad ima vedno še 30° R. Tu preklada siroto iz roke v roko vso noč, ne oziraje se na pogosto pluskanje slane vode po obeh ter premišljuje, bode li res usoda tako kruta in mu vzela to drago breme, pridobljeno s tolikim trdom, zdaj, ko je tako blizu cilju svojemu, li res ne bode užival veselja videti Aleksandro srečno? — Kolikokrat si je živo predstavljal prizor, ko izroči dete veseli materi, in zdaj — morda že jutri priložé mrličku težkega železa v preprosto rakev, da se hitreje utopi! Kaj boš govoril materi, nesrečnež, zakaj nisi šel skozi Ameriko! tako mu grenko očita vest.

A vihar se umirí, vročica se poleže dečku, počasi okreva in oba prideta zdrava in čvrsta v Benetke. Čudno, naproti jima ne pride nikdo. Saj so vendar lahko preračunjali iz zadnjega telegrama, kdaj priplove angleške družbe brod sem; polno barket in gondol je okoli parnika, naših potnikov ne išče, ne pozdravlja nikdo.

Nemogoč tolmačiti si to nerazumljivo ponašanje ruskih svojih prijateljev pričakuje Cetinovič nekaj neprijetnega; dà, gotovo ni vse tako pri Aleksandri, kakor bi imelo biti. Prepelje se v palačo Galeoni. Neki strah ga zadržuje stopiti naravnost v znano mu sobano. Ugle-davši gondolirja izroči mu karto do gospé ter čaka z nemirnim srcem. Vrata se odpró, počasi stopi gospa iz njih — Cetinoviču zamrè veseli pozdrav na jeziku. Mili Bog, kako je bleda, kako suho motri zdaj slikarja, zdaj dečka s široko odprtimi očmi. Plaho, nepremakljivo zre v dete svoje, ustna se ji krčevito premikajo, hlastno loví sapo. Deček zaplače in se stisne k svojemu varuhu, a ona dvigne roke po zraku in se zgrudi nezavestna na tla!

»Za Boga, zblaznela je!« prešine misel slikarja; priskoči k nji in jo privzdigne. Na klice njegove prispé Aleksandrina družnica in oba neseta nezavestnico na postelj. Molijevska sama vsa preplašena in zmedena si dá opraviti z bolnico, prizvoní služkinji, ukaže iti po zdravnika, naroča led in drugo. Cetinoviča morda ne razume, ko ji govori da se hoče oglasiti pozneje, da gre z dečkom v S. Marco; zunaj ga hitro uteši.

Hodita po trgu, ljudij je malo, ker je póludne in toplo, znanca, prijatelja ni ugledati. Sedeta pred kavarno »agli specchi« k malemu zaužitku. Vladimirček se bavi z golobi, pobirajočimi drobtine okoli mize, a Cetinovič premišljuje s težkim srcem, kaj bi počel, koga poiskal. Milo pogleduje varovanca svojega in se spominja tiste skrbi, ki ga ni

hotela minuti nikdar popolnoma. Kolikrat je potipal prebudivši se iz težkih sanj v kabini pod svojo postelj, je li fantek na svoji; kako ga je pazil, nikdar izpustil ga iz očíj v vednem strahu pred kakšno nesrečo. Vendar je skrb nekaj pomenila, ni bila le učinek prenapetih čutnic. Konec je le nesrečen, Aleksandra je morda prebolela za vselej.

Naveliča se čakati in napoti se k Hartliebu, saj mu bo ta védel pojasniti položaj. Evo ga, tu hití naproti, spehan, vznemirjen, vendar z veselim obrazom.

Stiska Cetinoviču roki, gleda dečka, poljubi ga, postavi na stol, pregleduje ga znova, poboža, napósled najde tudi besedo: »Dobro! Čestitam, Vi ste mož, bravissimo, prijatelj! Zdaj pa le urno! Iskal sem vaju. Pojdimo k Aleksandri.«

Ko ga Cetinovič nezaupno pogleda, nadaljuje hlastno: »Ni tako hudo, kakor mislite, zave se zdaj; upati smem, kar želim.«

Med potom zvé Cetinovič, kako je revo vzburl zadnji njegov telegram. Ker je pisma dobila v roke pozneje, prebiral je in prebiral, jelo se je v zmučeni glavi vse mešati, posebno datum; napósled ni verjela ni telegramu, ni pismom, ni prijateljem, trdila, da jo hočejo le tolažiti, prevariti. Postajala je vedno bolj nerazumljiva, neizmerno občutljiva, napósled se je jezila na vsakega, ki je le kaj omenil o stvári. »I mene je pitala resno z izdajalcem, niti bližati se ji nisem smel! Udati smo se morali nasvetom zdravnika in ta je zahteval, da prideta vidva nenadoma pred njo.«

Ko stopijo v dvoranico, sedí Aleksandra na zofi; oči so razjokane, vendar je minul plahi, zabodli izraz z njih, skozi solze prodira njih prejšnja miloba.

Cetinovič se ji bliža z Vladimirčkom ob roki. Ona se vzdigne, stopi omahujé naproti, zgrudi se na kolena, oklene roki okoli svojega sinka, stisne ga k sebi in zaplače na ves glas.

Móči dete s solzami, da se prične braniti in ozirati po »strijcu«; vzdignejo mater in jo posadé.

»O pojdite sem, Cetinovič, predragi prijatelj moj, da Vam stisnem roki! Bog je bil z Vami, blagoslovil je pota Vaša. Ne boj se me, angeljček moj, srcece moje!« reče sinku ki se ji odmika in tiščí svojega varuha. »Oprostite razburjenosti moji, saj plačem od sreče in hvaležnosti do Bogá in Vas.« Znova jo oblijejo solze, solze blagodejne, solze sreče. Prelila je reva prej toliko grenkih v bridkosti in duhomorni žalosti, da se jim je posušil vir. Zmučeno srce, koperneče po ljubezni brezupno je skoraj otrpnelo. Kako bi moglo prikrivati zdaj srečo svojo! Molijevska je razložila v tem prelepih igrač za Vladimirčka. Skoraj

bi pozabil Cetinovič oddati pismo vélikega kneza, tako nadvlada vse navzočnike veselje o najdenčku. Motečemu se z igračami se Cetinovič tiho ukrade in gre po poslih svojih.

Šampanjca so pili in veseli bili na večer naši znanci, tudi Gerster je med njimi, le stari gospod, knez Lieven, ki je že davno odpotoval na sever, prisoten je z duhom in srcem, kakor odzdravlja telegrafovani veseli novici. Aleksandra sicer ni še dobila popolno ravnotežje duha — živahno, nemirno se ji podijo misli, vprašanja. Prikrade se ji kakikrat solza na blede lice, ko ji cvetè na ustnih mil in ljubezniv smehljaj. Kdo vé, komu velja solza, ali sreči, ali jo izvablja pismo njenega soproga? — Desetokrat morda vpraša Gersterja, mu je li že pokazala sinčka, vabi zopet družega, naj ga gre gledat, kako lepo spava, tiho, po prstih, da bi ga ne zdramil.

Pripovedovati ji mora Cetinovič, vse križem mu suje vprašanja, zdaj o admiralu, o Jangtzu, o vélikem knezu; če je bil sam vedno zdrav, kdaj sta s fantkom na brodu vstajala, važne reči in ničeve malenkosti. Tudi sama pripoveduje, kako je omahovala med strahom in upom; čimbolj se je bližal čas vrnitve, tem menj je mogla verjeti zadnjemu telegramu. Z groznim strahom in obupom je pričakovala poslednjega tedna, bala se je znancev, prijateljev, češ, zdaj ji bo kdo povedal grozno resnico. »Zdaj sem zopet mati! Zdaj zopet živim!« reče in vnovič poprime Cetinoviču roko zahvaljujé se mu za njegovo vrlost.

Odbila je ura davno polunoči, ko vzdignejo kupe zadnjikrat na srečno bodočnost in se poslovijo.

Še drugi dan bivata skupaj Cetinovič in njemu toli priljubljeni fantek, z gospo in Molijevsko se peljeta v Padovo, večer ja loči za vselej, kajti Aleksandra se odpelje proti Tirolski, a slikar nazaj v Benetke in v Dalmacijo k materi.

Na zimo se vrne zopet v Benetke, toda slika malo, vozi se po laguni ves dan in strelja brze ptice. Na steni slikarne njegove visijo puške najnovejših zistemov. Poleg skic in risarij ležé knjige, ki poučujejo o vojski, razkladajo orožje. Ko se Gerster čudi nenavadnemu početju prijatelja svojega in zmajeva z glavo, odgovarja mu ta: »Seveda, ti še ne veš, da kmalu póči onkraj Jadranskega morja. Nečem biti vzveličan, če ne izbijem najmenj sto Turkom grešne duše. Vidiš, s to le repetirko zadenem tvoj klobuk na tri sto korakov, če mi ga vržeš kvišku.«

Gerster meni, da že bo tako, da bodo pa Turki tudi streljali, da bodo krogle letele ne le tja, ampak tudi nazaj.

Ko se bijejo Črnogorci okoli Nikšiča s Sulejmanom l. 1876., prekoračijo v tihi noči trije Dalmatinci težko oboroženi, avstrijsko mejo; vodi jih star Krivošijanec. Pri Nikšiči se pridružijo četi Petra Pavloviča in pričnejo takoj krvavo delo. Cetinovič je med njimi, ne riše pa s svinčnikom, ampak s krvjo, s turško krvjo; kogar vzame na muho, ne izgreši ga nikdar. Potiskajo Sulejmana skozi Črnogoro, grozovito delo, ni spati, ni jesti ne utegnejo, ker ne le zmagati hočejo hrabri sokoli, zmaga je itak gotova, uničiti hočejo sovražnika. A krogle leté tudi nazaj iz turških pušek, kakor je menil Gerster. Cetinovič se ni vrnil iz Črne gore, v dolini Cete so ga zagrebli z drugimi junaki. Družnik njegov prinese po končani vojski materi njegovi listnico, v kateri je jada starka našla med drugim fotografijo, oblito s krvjo; vendar je spoznati podobo ženske premilega obličja in pogleda — podobo Aleksandre.

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XVII.

Kadar grmi in treska in se gosta ploha usiplje iz črnih oblakov, takrat ni mogoče po tratah trgati cvetič in vezati šopkov. Človek beži pod streho in čaka v zavetji, da se zopet zvedri. Tedaj pa se časih pripeti, da človek v samem zavetji vidi kako lepo cvetko, ki je sicer ne bi bil zapazil v tistem njenem skrivališči. Tudi po hrvaškem obzorji so se letos podili burni viharji, pa niso dali, da bi se kulturno, zlasti literarno polje razcvelo tako, kakor bi si želelo vsako rodoljubno srce. In glej, čitatelj dragi, ravno ob največji nevihti se nam je pokazala krasna cvetlica, ki v varnem zavetji svojem že pol stoletja krepko rase in vsako leto znova cvetè.

Bilo je dné 14. junija l. 1887. Kakor vsak drug delavnik so zidarji in klesarji popravljali starodavno stolno cerkev v Zagrebu; na trgu pred cerkvijo so prodajalci razložili raznega živeža, in z visoke hiše duhovnega semenišča so vihrale národne zastave ter oznanovale, da se v tem poslopji praznuje nenavaden praznik. Ilirsko navdušenje je razvnelo takoj v prvem začetku tudi mlade bogoslovce in že leta 1837. so v zagrebškem semenišči ustanovili prvo književno društvo, ki danes slavi petdesetletnico svojo. Delovanje tega skromnega društva nikakor ni bilo omejeno na semeniško zidovje, ampak globoko je se-